

**DAVRANIŞSAL KAMU
POLİTİKALARININ TOPLUMSAL
REFAHI ARTIRMADAKİ ROLÜNÜN
İNCELENMESİ**

Yahya Kemal TEBER

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bülent ALTAY

Temmuz, 2023

Afyonkarahisar

**T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARININ
TOPLUMSAL REFAHI ARTIRMADAKİ ROLÜNÜN
İNCELENMESİ**

Hazırlayan

Yahya Kemal TEBER

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bülent ALTAY

AFYONKARAHİSAR 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **“Davranışsal Kamu Politikalarının Toplumsal Refahı Artırmadaki Rolünün İncelenmesi”** adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

14/07/2023

İmza

Yahya Kemal TEBER

ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAY SAYFASI

T.C.

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı-Soyadı	Yahya Kemal TEBER
	Numarası	210655101
	Anabilim Dalı	İktisat
	Programı	İktisat
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlilik
Tezin Başlığı		Davranışsal Kamu Politikalarının Toplumsal Refahı Artırmadaki Rolünün İncelenmesi
Tez Savunma Tarihi		14.07.2023
Tez Savunma Sınav Saati		14:30

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☐ oy birliği- ☐ oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT

MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARININ TOPLUMSAL REFAHI ARTIRMADAKİ ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Yahya Kemal TEBER

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Temmuz, 2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bülent ALTAY

Bu çalışmanın amacı davranışsal kamu politikalarının toplumsal refahı artırmadaki rolünün değerlendirilmesidir. Davranışsal kamu politikaları, insanların gerçek davranışlarını ve karar alma süreçlerini dikkate alarak tasarlanan politika önlemleridir. Bu politikalar, davranışsal iktisat prensiplerini kullanarak insanların irrasyonel eğilimlerini anlamaya ve yönlendirmeye çalışmaktadır ayrıca insanların gerçek davranışlarını ve karar alma süreçlerini dikkate alarak etkili ve hedefe yönelik politikalar geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu politikalar, toplumun refahını artırarak istenen sonuçları elde etmeye yardımcı olabilmektedir. Davranışsal kamu politikaları, toplumun refahını artırmak için davranışsal iktisat prensiplerini ve insan davranışının anlayışını kullanmaktadır. Geleneksel kamu politikaları, insanların rasyonel kararlar aldıklarını ve mükemmel bilgiye sahip olduklarını varsaymaktadır. Ancak, davranışsal iktisat araştırmaları göstermiştir ki, insanlar kararlarında sistemli hatalar yapabilmekte, duygusal etkilere maruz kalabilmekte ve çeşitli önyargılara sahip olabilmektedirler. Davranışsal kamu politikaları, bu irrasyonel davranışlara ve sistemli hatalara dikkat ederek, insanların gerçek davranışlarını ve karar alma süreçlerini hesaba katmaktadır. Bu politikalar, insanların doğal davranışlarını yönlendirmek veya düzeltmek için tasarlanarak toplumun refahını artırmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal İktisat, Kamu Politikası, Davranışsal Kamu Politikası, Refah.

ABSTRACT

EXAMINING THE ROLE OF BEHAVIORAL PUBLIC POLICIES IN IMPROVING SOCIAL WELFARE

Yahya Kemal TEBER

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMY ADMINISTRATION**

July, 2023

Advisor: Asst. Prof. Dr. Bülent ALTAY

The purpose of this study is to evaluate the role of behavioral public policies in increasing social welfare. Behavioral public policies are policy measures designed taking into account the real behavior of people and decision making processes. These policies try to understand and guide people's irrational trends using behavioral economics principles, and also aim to develop effective and targeted policies, taking into account people's real behavior and decision-making processes. These policies can help achieve the desired results by increasing the welfare of the society. Behavioral public policies use behavioral economics principles and understanding of human behavior to increase the welfare of society. Traditional public policies assume that people make rational decisions and have excellent knowledge. However, behavioral economics research has shown that people can make systematic mistakes in their decisions, be exposed to emotional effects and have various prejudices. Behavioral public policies take into account the real behavior and decision-making processes of people, paying attention to these irrational behaviors and systematic errors. These policies aim to increase the welfare of the society by being designed to guide or correct people's natural behavior.

Keywords: Behavioral Economics, Public Policy, Behavioral Public Policy, Welfare.

ÖN SÖZ

Saygı ve özlem ile andığım Rahmetli babam Erhan TEBER' in anısına...

Öncelikle bugünlere gelebilmem için büyük fedakarlıklar yapmış olan biricik anneciğim Fatma TEBER' e, varlıkları ile ne kadar şanslı olduğumu her an hissettiğim hiçbir zaman desteklerini benden esirgemeyen sevgili ablalarım ayrı ayrı şükranlarımı sunarım. Yirmi yılı aşkındır hayatımda örnek, ender ve önder bir insan olarak gördüğüm hem lisans hem yüksek lisans öğrenimimde ve bu tezin oluşturulmasında büyük emeği olan çok kıymetli tez danışmanım Sayın Dr. Öğretim Üyesi Bülent ALTAY' a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Yahya Kemal TEBER
2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	i
ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DAVRANIŞSAL İKTİSAT KAVRAMI, KAPSAMI, GELİŞİMİ VE POLİTİKA İLİŞKİSİ

1.DAVRANIŞSAL İKTİSAT.....	4
1.1. DAVRANIŞSAL İKTİSATIN TANIMI, AMACI VE ARAÇLARI.....	4
1.1.1. Davranışsal İktisadın Tanımı	4
1.1.2. Davranışsal İktisadın Amacı.....	7
1.1.3. Davranışsal İktisadın Araçları	8
1.2 DAVRANIŞSAL İKTİSATIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	13
1.2.1. Erken Dönem Davranışsal İktisat	14
1.2.2. Yakın Dönem Davranışsal İktisat	16
2. DAVRANIŞSAL İKTİSATIN KAPSAMI	19
2.1. KARAR ALMA MEKANİZMALARİ	19
2.2. DAVRANIŞSAL İKTİSATTA RASYONALİTE KAVRAMI	21
3. DAVRANIŞSAL İKTİSAT VE POLİTİKA YAPIMI.....	25
3.1. POLİTİKA YAPIM SÜRECİ.....	25
3.2. DAVRANIŞSAL İKTİSAT VE POLİTİKA İLİŞKİSİ.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU POLİTİKİALARINDA DAVRANIŞSAL YAKLAŞIM, DÜRTME TEORİSİ VE REFAH İLİŞKİSİ

1. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI KAVRAMI.....	30
1.1. KAMU POLİTİKASI KAVRAMI.....	30
1.2. KAMU POLİTİKALARINDA DAVRANIŞSAL YAKLAŞIM	35
2. DAVRANIŞSAL YAKLAŞIMDA DÜRTME TEORİSİ.....	38
2.1. DÜRTME TEORİSİ VE TARİHSEL SÜRECİ	38
2.2. DÜRTME VE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI.....	40
3. TOPLUM REFAHINDA DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASININ ROLÜ ..	43
3.1. TOPLUM AÇISINDAN REFAH KAVRAMI	43

3.2. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI VE REFAH İLİŞKİSİ	48
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMALARI

1.DÜNYA'DA DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMALARI	53
1.1. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMASININ DÜNYA'DAKİ İLK ÖRNEKLERİ	53
1.2. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASINDA DÜNYA'DA GELİNER NOKTA	55
2. TÜRKİYE'DE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMALARI	62
2.1. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMASININ TÜRKİYE'DEKİ İLK ÖRNEKLERİ	62
2.2. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'DE GELİNER NOKTA	64
3. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALASI UYGULAMALARININ TOPLUM REFAHI AÇISINDAN HEDEFLEREN AMAÇLARA ULAŞMADAKİ ETKİNLİĞİ	69
3.1 İNSAN DAVRANIŞLARINI DAHA İYİ ANLAMA	71
3.2 ETKİNLİK VE VERİMLİLİK	72
3.3 SOSYAL SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE ETKİNLİK	73
3.4 SAĞLIK DAVRANIŞLARI	74
3.5 EĞİTİM VE BECERİ GELİŞTİRME	75
3.6 GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	76
3.7 SOSYAL BAĞLANTILAR VE İYİ İDARE	77
3.8 SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA	78
3.9 KATILIMCILIĞIN TEŞVİK EDİLMESİ	78
3.10 TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ	78
3.11 ŞEFFAFLIK VE HESAP VEREBİLİRLİK	79
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	80
KAYNAKÇA	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Kamu Politikasının İncelenmesi, Nedenleri ve Sonuçlar.....	32
Şekil 2. Davranışsal Sorunların Dört Temel Faktörü.....	50
Şekil 3. Politika Alanlarına Göre Vaka Çalışmaları (Toplam vaka sayısı: 129).....	55

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BIT	: Davranışsal İçgörüler Ekibi
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
GPS	: Küresel Konumlama Sistemi
HMRC	: İngiltere Gelir ve Gümrük İdaresi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
OECD	: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
OKS	: Bireysel Emeklilik otomatik Katılım sistemi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEN	: Avrupa Dürtme Ağı
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

GİRİŞ

Davranışsal iktisat, geleneksel iktisat modellerinin temel varsayımlarını sorgulayan ve insanların ekonomik kararlarını daha gerçekçi bir şekilde açıklamaya çalışan bir iktisat disiplini. Geleneksel iktisat, insanları tamamen rasyonel, kendini maksimize eden bireyler olarak kabul ederken, davranışsal iktisat, insanların karar alma süreçlerinin daha karmaşık olduğunu ve bazen sınırlı rasyonellikle hareket ettiklerini savunmaktadır. Davranışsal iktisat, insanların ekonomik kararlarını etkileyen psikolojik, sosyolojik ve davranışsal faktörleri inceleyerek, ekonomik davranışın ardındaki gerçekçi motivasyonları anlamaya çalışmaktadır. Bu disiplin, insanların duygusal tepkilerini, sosyal normlar, bilişsel kısıtlamalar, karar verme süreçlerindeki yanılgılar ve önyargılar gibi faktörleri dikkate almaktadır.

Davranışsal iktisadın temel amacı, insanların gerçek davranışlarını ve bu davranışların ekonomik sonuçları nasıl etkilediğini daha iyi anlamaktır. Bu amaç, ekonomik politikaların ve piyasa düzenlemelerinin tasarımında daha gerçekçi ve etkili yaklaşımların geliştirilmesini sağlamaktadır. Davranışsal iktisadın önemi, insan davranışlarının ekonomi ve piyasalar üzerindeki etkisini daha iyi anlamayı sağlayarak politika yapıcılar açısından daha etkili ekonomi politikaları ve insanlar açısından daha iyi kararlar almalarına yardımcı olmasıdır. Bu yaklaşım, ekonomik modellerin ve teorilerin daha gerçekçi ve insan odaklı bir şekilde geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Davranışsal iktisat ve davranışsal kamu politikaları birbirini tamamlayan iki kavramdır. Davranışsal iktisat, ekonomik karar alma süreçlerinde insan davranışlarını daha gerçekçi bir şekilde açıklamaya çalışırken, davranışsal kamu politikaları ise bu anlayışı kullanarak etkili kamu politikalarının tasarlanmasını hedeflemektedir.

Davranışsal iktisat, insanların ekonomik kararlarını etkileyen faktörleri, duygusal tepkileri, sosyal normları, bilişsel kısıtlamaları ve karar verme süreçlerindeki yanılgıları araştırmaktadır. Geleneksel iktisadi modellerin aksine, insanların tamamen rasyonel ve kendini maksimize eden bireyler olmadığını savunmaktadır. Bu anlayış, daha gerçekçi bir bakış açısı sunarak ekonomik davranış daha iyi anlamayı sağlamaktadır.

Davranışsal kamu politikaları ise davranışsal iktisadın prensiplerini kullanarak kamu politikalarının tasarımını etkilemektedir. Bu politikalar, insanların karar alma süreçlerini anlamak ve bu süreçleri etkileyerek istenen davranışları teşvik etmeyi

hedeflemektedir. Örneğin, otomatik katılım politikaları, insanların varsayılan seçeneklere dayalı olarak otomatik bir şekilde davranış sergilemesini sağlamaktadır. Bu durum, insanların tasarruf yapma, enerji tasarrufu yapma veya sağlıklı davranışlar sergileme gibi istenen davranışları benimsemesini teşvik etmektedir.

Davranışsal kamu politikaları, insanların davranışlarını anlamak, motive etmek ve yönlendirmek için davranışsal iktisat ve psikoloji gibi sosyal bilimlerin prensiplerini kullanmaktadır. Bu politikalar, bireylerin ve toplumun refahını artırmak, kamu hizmetlerini etkinleştirmek ve toplumsal sorunlara çözüm bulmak amacıyla tasarlanmaktadır. Davranışsal kamu politikaları, sosyal bilimlerin ve ekonomi disiplininin davranışsal iktisat ve davranışsal psikoloji gibi alt alanlarının gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Bu politikaların tarihi, 20. yüzyılın ortalarına kadar uzanır, ancak son yıllarda giderek daha da popüler hale gelmektedir. Davranışsal iktisat, insanların tamamen rasyonel olarak karar vermediğini ve kararlarını bazen duygusal veya sınırlı bir şekilde aldığını ileri sürmektedir. Bu teori, insan davranışlarını ekonomik analizlerde daha gerçekçi bir şekilde ele almakta ve geleneksel ekonomik modellere alternatif bir yaklaşım sunmaktadır.

2008 yılı Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanan Davranışsal kamu politikalarının öncülerinden biri olan Richard H. Thaler, insanların tercihlerinin nasıl etkilendiğini ve karar verme süreçlerinin nasıl iyileştirilebileceğini araştırmıştır. Thaler, “nudge” (hafifçe itmek) kavramını da ortaya atmış ve insanların tercihlerini etkilemek için yumuşak ve karar alma süreçlerini yönlendiren politikaların kullanılmasını önermiştir. Davranışsal kamu politikalarının uygulanması, birçok ülkede hükümetler ve kamu kurumları tarafından benimsenmiştir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta “Behavioral Insights Team” (Nudge Unit) adı verilen bir birim, davranışsal iktisat ve psikoloji prensiplerini kullanarak kamu politikaları geliştirmektedir. Benzer şekilde, ABD'de federal ve eyalet düzeyinde davranışsal iktisat odaklı politikalar üzerinde durulmaktadır.

Davranışsal kamu politikaları, sağlık, eğitim, enerji tasarrufu, mali okuryazarlık, emeklilik tasarrufları gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Bu politikaların amacı, insanların karar verme süreçlerini anlamak ve bu süreçleri etkileyerek istenen davranışları teşvik etmektir. Sonuç olarak, davranışsal kamu politikalarının tarihi, davranışsal iktisat ve psikoloji alanlarının gelişimiyle paralel olarak ilerlemiş ve bugün hükümetler tarafından toplumsal sorunlara çözüm bulmak amacıyla yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Davranışsal iktisat ve davranışsal kamu politikaları birlikte çalışarak, daha etkili ve insan odaklı politikaların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. İnsan davranışlarını daha iyi anlamak, politika yapıcılarının insanların gerçek tercihlerini ve motivasyonlarını göz önünde bulundurarak daha iyi kararlar almasını sağlayarak toplumsal refahı artırabilmektedir. Bu durumdan hareketle çalışmada davranışsal kamu politikalarının toplumsal refahı artırmadaki rolü incelenmiştir.

Çalışma üç bölümde hazırlanmıştır. Birinci bölümde davranışsal iktisat kavramı, kapsamı, gelişimi ve politika ilişkisi ele alınmış; ikinci bölümde kamu politikalarında davranışsal yaklaşım, dürtme teorisi ve refah ilişkisi incelenmiş; üçüncü ve son bölümde ise davranışsal kamu politikası uygulamaları üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

DAVRANIŞSAL İKTİSAT KAVRAMI, KAPSAMI, GELİŞİMİ VE POLİTİKA İLİŞKİSİ

1. DAVRANIŞSAL İKTİSAT

Diğer temel iktisat okullarından farklı olarak insan zihnini konu olarak seçen davranışsal iktisat içinde sosyoloji, psikoloji, ekonomi, bilişim, nöro ekonomi vs. bilimleri içermekte ve yeni bir ekonomik bilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda genel olarak birinci bölümde Davranışsal İktisadın tanımı, ortaya çıkışı, kapsamı ve politika yapımı ile ilişkisi üzerinde durulmuştur.

1.1. DAVRANIŞSAL İKTİSATIN TANIMI, AMACI VE ARAÇLARI

İktisat, tüm dünyada benimsenen, teorik ve pratik bilgilerle ekonomik hayatı şekillendiren önemli bir disiplindir. Bu disiplinin diğer bir özelliği de multidisipliner yapısı ve diğer bilim dalları ile iş birliği içinde olmasıdır. Psikoloji, sosyoloji, teknoloji ve ekonomi gibi bilimsel unsurlardan ayrı değerlendirilemez. Özellikle konusu insan olduğunda psikoloji bu alanda belirleyici bir bilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Davranışsal iktisat da ekonominin psikolojik yapısını ele alan ve ekonomik faaliyeti bu yapı içinde açıklamayı ilke edinen önemli iktisat dallarından biridir. Çalışmanın bu başlığı altında davranışsal iktisat konusu kavramsal olarak ele alınmıştır.

1.1.1. Davranışsal İktisadın Tanımı

Davranışsal iktisat, marjinal devrimin sınırlayıcı varsayımları karşısında bir tepki şeklinde ortaya çıkmıştır. Davranışsal iktisatçılar, ekonomik birimlerin davranışları hakkında “gerçekçi” varsayımlar yapmaya çalışmaktadırlar. Davranışsal iktisat, geleneksel iktisatta kabul edilen kâr-fayda maksimizasyon modellerini değiştirme veya zenginleştirme gibi sebeplerle diğer sosyal bilimlerden gelen kavramları ve içgörülerini kullanmaktadır. Davranışsal iktisat, iktisadi öğretilerde hâkim olduğu görülen neoklasik iktisatta gündeme getirilen çıkarıcı, maksimum fayda sağlayıcı varsayılan iktisadi insanın sınırlı bilişsel özellikleri ön plana çıkarılarak, ana akım iktisat varsayımlarından ayrılmış yönlerini gündeme getiren daha gerçekçi yaklaşımları üreten alanı ifade etmektedir (Hatipoğlu, 2012: 2). Başka bir tanımda ise; iktisadı daha gerçekçi bir yaklaşımla yürüten ve ana akım iktisadın mükemmel rasyonel olarak tanımladığı ekonomik karar vericilerin sınırlı rasyonelliğine dikkat ederek ayrılan bir

dal olarak tanımlanmaktadır (Sendhil ve Thaler, 2004: 1). Yine başka bir tanımda davranışsal iktisat; akılcı karar verme sürecinde duygular, eğilimler ve zayıflıklar gibi psikolojik unsurları içeren ekonomik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Altınöz ve Altınöz, 2016: 22).

Tanımlardan da görüleceği üzere davranışsal iktisat ile insani boyuta yer verilerek ekonomik hareketlere kişinin psikolojik yapısının yanı sıra diğer insanlarla ve toplum ile olan ilişkisinin yön verdiği vurgulanmaktadır. Nitekim bazı ekonomik olaylar ancak psikoloji ile açıklanabilmektedir. Böylece davranışsal iktisadın diğer bilimlerle bütünleşik iktisat anlayışının daha gerçekçi hale geldiği söylenebilir. Davranışsal iktisadın önemli özelliklerinden biri, aynı durumlarda farklı sonuçların ortaya çıkabileceğini öngörmesidir. Diğer ekonomik kavramlardan farklı olarak, aynı uyarana farklı dönemlerde veya farklı koşullar altında farklı tepkilerin oluşabileceğini ifade etmektedir. Bu nedenle genelleme yapmak istenmemektedir. Geleneksel iktisatçılar piyasa davranışını incelemekte, fiyat, tüketim, tasarruf ve yatırım arasındaki ilişkileri keşfetmeye çalışmakta ve sonuçlar çıkarmaktadır. Davranışsal iktisatçılarsa insanların motivasyonları, beklenti ve tutumları gibi davranışları etkileyen psikolojik faktörlerin yanı sıra yatırım, fiyat, tasarruf ve tüketim süreçlerini analiz etmekte ve sonuçlara ulaşmaya çalışmaktadırlar (Can, 2012: 96).

Davranışsal iktisat, psikoloji ve sosyoloji gibi bilimlere ait yöntemlerin iktisatla buluştuğu bir alan şeklinde tanımlanmaktadır (Yalçın, 2012: 2; Camerer ve Loewenstein, 2002: 5). Davranışsal iktisatçılar, korku, mutluluk, motivasyon ve risk değerlendirmesi gibi bireysel duyguların finansal kararları nasıl yönlendirdiğini incelemektedirler. Davranışsal iktisat, ana akım iktisadın kısıtlayıcı varsayımlarına yanıt olarak bireysel davranışlar hakkında gerçekçi varsayımlar açmaya çalışmaktadır (Demirel ve Artan, 2016: 9).

Davranışsal iktisat, geleneksel iktisat teorisinin sunduğu “rasyonel insan” kavramıyla çelişen iktisat bilimidir. Geleneksel iktisadın tanımladığı şekliyle bir kişi, “ekonomik insan” literatür kavramıyla “homo economicus” olarak adlandırılan kurgusal bir karakterdir. Burada tanımlanmış olan insan tipi, rasyonel bencil insan şeklinde ifade edilmektedir. Buna karşın insan gerçek yaşamda tamamıyla rasyonel varlık değildir. Bu nedenle, finansal kararlarda duyguların bir etkisi vardır. Bununla birlikte, geleneksel iktisatta ekonomik araştırma, gerçek insanlar ve ekonomik insanlar arasında ayırım yapmamaktadır (Geiger, 2015: 4). Davranışsal iktisat bu farkı ele almaktadır. Diğer bir

deyişle, insanlar karar verirken her zaman rasyonel davranmazlar, diğer psikolojik ve duyuşal unsurlardan da etkilenmektedirler. Bu sebeple davranışsal iktisat sosyoloji, psikoloji, nöroloji, antropoloji gibi disiplinlerle yakından ilişkilidir ve insanların karar verme sırasında gösterdiği tutarsızlıkları deneysel anlamda ortaya koymayı amaçlamaktadır (Ogaki ve Tanaka, 2017: 3-4). Davranışsal iktisadın geleneksel iktisatla çelişen tarafları olsa da geleneksel iktisadın açıklamış olduğu kalıpları tamamen değiştirmeye çalışmamaktadır. Böylece davranışsal iktisat, denge ve rasyonel seçim modellerini genişleterek iktisadın ilerlemesini amaçlamaktadır (Wilkinson ve Klaes, 2012: 3).

Davranışsal iktisat gerçek yaşamdaki gerçek insanlar için daha güçlü, daha pratik ve daha doğru ekonomik modeller yaratarak ekonomik analizi ilerletmektedir. Bu doğrultuda, tıpkı geleneksel iktisat gibi maliyetler, teşvikler, faydalar, ekonomik verimlilik ve etki-tepki konularını ele almaktadır. Psikoloji, sosyoloji, nöroloji, siyaset ve hukuku kullanarak geleneksel iktisadın araç setini zenginleştirmektedir (Altman, 2012: 9). Ayrıntılı çalışmalardan elde edilen ampirik bulgular, davranışsal iktisadın özünde yer alan ekonomik insan modelini rafine etmenin ve daha gerçekçi bir şekilde iyileştirmenin ekonomik anlayışı geliştirdiğini ve böylece iktisat disiplinini daha kullanışlı hale getirdiğini göstermektedir (Diamond ve Vartiainen, 2007: 112).

Davranışsal iktisadın tam olarak tanımlanması zor olsa da geleneksel iktisadı yıkmayı amaçlayan düşmanca bir teori olmadığı, aksine iktisadın insan unsurunu eski haline getirmeyi hedefleyen bir iktisat dalı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca diğer sosyal bilimlerini kullanarak iktisada ve güncel iktisat teorilerini güncellemeye ve geliştirmeye yöneliktir.

Gerçek dünyanın anlaşılmasını ve ekonomik davranışın daha doğru tahmin edilmesini kolaylaştırmak için psikolojik faktörlerin kullanılması, yeni bir bilgi kaynağı kullanmaktan farklı değildir. Bu nedenle, davranışsal iktisat devrim olarak değil, Adam Smith tarafından bulunan tarafsız, sezgisel anlamda motive edilmiş disipline bir dönüş şeklinde görülmelidir. Ekonomiden çok “insan” araştırmalarına artan ilgi, yeni teorik gelişmelere olanak sağlayan bir akım başlatmıştır. İktisadın gelişimi bu doğrultuda devam ederse ve tüm yaklaşımlar, iktisadî davranışı belirleyen bütün faktörleri analize eklerse, “davranışsal iktisat” kelimesinin zamanla sözlük anlamının iktisat ile aynı anlama geleceği düşünülmektedir. Zira iktisat, maddelerin elverdiği ölçüde

davranışsaldır ve iktisadi modellerin açıklama gücünü artırmaktadır (Thaler, 2016: 1597).

1.1.2. Davranışsal İktisadın Amacı

Davranışsal iktisat, psikolojiyle geleneksel iktisadın kesişimi olarak bir ekonomik sistemdeki aktörlerin ve örgütlerin karar alma süreçlerini inceleyen, iktisadın rasyonel bireysel varsayımının eksikliklerini ortaya koyan ve iktisadın sınırlı rasyonelitesini dikkate alan bir disiplindir. Davranışsal iktisadın temel amacı, hâkim ekonomik modelleri ve bakış açılarını tamamen ortadan kaldırmak değildir; insan davranışının bulgularından yeni ve somut modeller oluşturmak ve bu modellere dayalı olarak bazı varsayımlara daha başarılı yaklaşımlar oluşturmaktır (Diamond ve Vartiainen, 2007: 120).

Davranışsal iktisatta, geleneksel iktisadın varsayım ve kavramlarının açıklanması noktasındaki farkın; bireyin tamamen rasyonel olmadığı, çoğunlukla sınırdan rasyonel olduğu ve hatta kararların bazılarında irrasyonel davranışlar sergileyebildiğinin tespit edilmiş olmasıdır. Dahası, davranışsal iktisat, eksik bilgiye sahip bir kişiden ziyade, klasik iktisat konusunda tam bilgiye sahip, donanımlı bir kişiyi ifade etmektedir. İnsanlar karar verme davranışlarını çeşitli bilişsel kısayollar ve önyargılar içinde şekillendirmektedir. Bu karar aşamasında insanlar, bütün seçenekleri sistematik olarak filtrelemeden, çaba sarf etmeden veya tüm bilgileri dikkate almadan karar verebilmektedir. Bu tür bilişsel kısayolların karar verme sürecinde kullanılması bazen bireyin karar verme sürecinde zamandan tasarruf etmesini sağlarken bazen de yanlış kararlar almasına ve dolayısıyla karar vermede hata yapmasına neden olmaktadır (Alper ve Ertan, 2006: 176). Bu anlamda davranışsal iktisat, rasyonellikten sapan insan davranışını açıklamak için psikolojiyi kullanmaktadır.

Altman'a (2012) göre davranışsal iktisadın amacı, gerçek insanların gerçek durumlarda nasıl davrandığını anlamaktır. Davranışsal iktisat, ekonomik kararları iyi tahmin etmek için rasyonel ekonomik model psikolojisi bilgisine, insan düşüncesi ve duygusal önyargı üzerine ampirik araştırmalara katkıda bulunmaktadır (Perloff, 2018: 117) ve insan davranışlarının görünürde olmayan önemli özelliklerini açıklayarak geleneksel ekonomik çerçeveyi genişletmeye çalışmaktadır (Diamond ve Vartiainen, 2007: 120).

1.1.3. Davranışsal İktisadın Araçları

Davranışsal iktisat, geleneksel iktisadi teorilerin aksine insanların gerçek davranışlarını ve karar alma süreçlerini anlamaya odaklanan bir iktisadi yaklaşımdır. İnsanların ekonomik kararlarında duyguları, psikolojik faktörleri, sosyal normları ve diğer bilişsel etkileri dikkate almaktadır. Bu yaklaşım, insanların tamamen rasyonel hareket etmediklerini ve bazen sistematik hatalar yaptıklarını vurgulamaktadır (Toigonbaeva ve Eser, 2011: 289). Ekonomik karar alma süreçlerini anlamak ve açıklamak için bir dizi araç ve yöntem kullanılmaktadır. Davranışsal iktisadın temel araçlarından bazıları deneyler, anketler, gözlem, bilişsel psikoloji, nöro ekonomi ve oyun teorisi şeklinde sıralanabilir (Can, 2012: 95; Kapıcı, 2020: 243; Çelik, 2019: 42):

Deneyler: Davranışsal iktisatçılar, laboratuvar veya saha deneyleri gibi yöntemler kullanarak insanların ekonomik kararlarını analiz etmektedir. Deneyler, insanların belirli durumlarda nasıl davrandıklarını ve kararlarını nasıl şekillendirdiklerini gözlemlemek için kullanılmaktadır ve Davranışsal iktisatçılara insanların kararlarını etkileyen faktörleri daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Bu deneylerde, katılımcılara belirli bir ekonomik senaryo sunulmakta ve bu senaryoya göre karar almaları istenmektedir. Ardından, katılımcıların verdiği kararlar ve davranışlar analiz edilmektedir (Yavuzaslan, 2018: 218).

Ayrıca deneyler insanların tercihlerini ve değerlendirmelerini anlamak için kullanılabilir. Örneğin, bir deneyde katılımcılara farklı seçenekler sunulabilir ve tercihlerini belirlemeleri istenebilir. Böylece, insanların nasıl tercihler yaptığı ve bu tercihlerin nasıl değişebileceği anlaşılabilmektedir. Davranışsal iktisat, insanların risk algılaması ve belirsizlikle nasıl başa çıktığını analiz etmektedir. Deneyler aracılığıyla, insanların riskten kaçınma veya risk almada nasıl davrandığını ve belirsizlikle nasıl başa çıktığını gözlemlemek mümkündür. İnsanların bugün ve gelecek arasındaki tercihlerini anlamak için deneyler yapılmaktadır (Karabulut, 2008:125). Bu deneylerde, katılımcılara bugün alınacak bir kazanç ile gelecekte alınacak daha büyük bir kazanç arasında seçim yapmaları istenebilir. Bunların yanında insanların sosyal normlara uyma davranışlarını analiz etmek için de deneyler kullanılabilir. İnsanların diğer insanların davranışlarından etkilenme eğilimini ve sosyal normların karar alma süreçlerine etkisini gözlemlemek mümkündür (Kapıcı, 2020: 243). Son olarak deneyler, davranışsal iktisatçıların teorik modellerini test etmelerine ve gerçek dünyadaki ekonomik

etkileşimleri daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır. Böylece, daha etkili politikalar ve kararlar geliştirmek için bu bilgileri kullanabilmektedirler.

Anketler: Davranışsal iktisatçılar, insanların eğilimlerini, tercihlerini ve davranışlarını anlamak için anketler yapmaktadırlar ve insanların bilişsel önyargıları, risk algılamaları ve sosyal normlara olan tepkileri gibi konuları incelemek için kullanılmaktadır. Anketler, katılımcılara belirli sorular sorarak, onların düşüncelerini, tercihlerini ve davranışlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Davranışsal iktisatçılar, anketleri kullanarak geniş bir veri seti toplayabilmekte ve bu verileri analiz ederek insanların ekonomik karar alma süreçlerini daha iyi anlayabilmektedirler (Akboz ve Komşu, 2019: 338).

Anketlerin ayrıca İnsanların tercihlerini, değerlendirmelerini ve tercih sıralamalarını belirlemek için kullanılabilir. Katılımcılara belirli durumlar veya senaryolar sunularak, tercihlerini ve değerlendirmelerini belirlemeleri istenebilmektedir. Davranışsal iktisat, insanların risk tercihlerini anlamak için anketleri kullanmaktadır. Katılımcılara riskle ilgili senaryolar sunulmakta ve bu senaryolara karşı nasıl tepki verdikleri, risk toleransları ve riskten kaçınma eğilimleri hakkında bilgi toplanmaktadır (Tan, 2022:34).

Bunun yanında insanların sosyal normlara nasıl tepki verdiklerini ve nasıl davrandıklarını anlamak için de anketler kullanılabilir. Katılımcılara sosyal normlarla ilgili sorular sorulmakta ve insanların normlara uyma eğilimleri ve sosyal normlara göre davranışları hakkında bilgi elde edilmektedir. Anketler, insanların bilişsel önyargılarını ve düşünce hatalarını anlamak için kullanılabilir (Akboz ve Komşu, 2019: 338). Katılımcılara belirli durumlarla ilgili sorular sorulmakta ve bu sorular aracılığıyla insanların bilişsel önyargıları ve düşünce hatalarını ortaya çıkarmak mümkün olabilmektedir. Aynı zamanda insanların finansal kararlarını ve davranışlarını anlamak için de kullanılabilir. Katılımcılara tasarruf alışkanlıkları, yatırım tercihleri, bütçeleme alışkanlıkları gibi finansal konularla ilgili sorular sorularak, insanların finansal karar alma süreçleri hakkında bilgi toplanabilmektedir. Genellikle büyük örneklemelerle gerçekleştirilmekte ve elde edilen veriler istatistiksel analizlere tabi tutularak çıkarımlar yapılmaktadır (Barış ve Bursal, 2020: 55).

Gözlem: Davranışsal iktisat, insanların gerçek dünyada nasıl davrandığını gözlemleyerek ekonomik kararlarını analiz etmektedir. Bu gözlemler, tüketici

davranışları, piyasa tepkileri ve diğer ekonomik değişkenlerin gerçek davranışsal etkilerini ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır. Davranışsal iktisat, insanların gerçek dünyadaki ekonomik kararlarını ve davranışlarını anlamak için gözlem yöntemini kullanmaktadır. Gözlem, gerçek hayattaki olayları ve insanların doğal davranışlarını inceleyerek ekonomik karar alma süreçlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Davranışsal iktisatçılar, gözlem aracılığıyla çeşitli ekonomik konuları araştırabilmektedirler (Yiğit, 2018: 162).

Davranışsal iktisat, insanların tüketim alışkanlıklarını, satın alma kararlarını ve ürün tercihlerini anlamak için gözlem yapmaktadır. İnsanların gerçek dünyadaki tüketim davranışlarına odaklanarak, insanların nasıl tercihler yaptığını ve bunun ekonomik kararlarını nasıl etkilediğini gözlemleyebilmektedir. Davranışsal iktisat insanın, piyasa dalgalanmaları, fiyat hareketleri ve diğer ekonomik değişkenlere nasıl tepki verildiğini incelemek için gözlem yapmaktadır. Davranışsal iktisatçılar piyasalardaki gerçek zamanlı verileri analiz ederek, insanların piyasa hareketlerine nasıl tepki gösterdiğini ve bu tepkilerin ekonomik kararları nasıl etkilediğini gözlemleyebilmektedirler (İskender, 2019:47).

Gözlem, davranışsal iktisatçıların insanların finansal kararlarını anlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu yolla İnsanların tasarruf alışkanlıkları, yatırım tercihleri ve risk yönetimi stratejileri gibi konuları gerçek dünyada gözlemlenerek, insanların finansal kararları ve davranışları daha iyi anlaşılabilir. Davranışsal iktisat, işgücü piyasalarındaki davranışları incelemek için de gözlem yapmaktadır. İnsanların iş arama stratejileri, maaş müzakereleri, iş tercihleri ve iş yerindeki performansları gibi konuları gerçek dünyada gözlemleyerek, insanların işgücü kararlarını nasıl şekillendirdiğini anlamaya çalışmaktadırlar. Gözlem, davranışsal iktisatçıların teorik modellerini gerçek dünya verileriyle test etmelerine ve ekonomik etkileşimleri daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu sayede, politika yapıcılar ve iktisatçılar daha etkili kararlar alabilmekte ve ekonomik sistemi daha iyi yönlendirebilmektedirler (Yiğit, 2018: 162).

Bilişsel psikoloji: Davranışsal iktisatçılar, insanların düşünce süreçlerini, karar verme modellerini ve bilişsel yeteneklerini incelemek için bilişsel psikolojiden yararlanmaktadır. Bu araştırmalar, insanların kararlarını etkileyen bilişsel önyargıları ve sınırlamaları anlamak için önemlidir. Davranışsal iktisat, bilişsel psikolojiden yararlanarak insanların ekonomik kararlarını ve davranışlarını anlamayı hedeflemektedir. Bilişsel psikoloji, insanların düşünce süreçlerini, karar verme

modellerini ve bilişsel yeteneklerini inceleyen bir psikoloji dalıdır. Davranışsal iktisatçılar, bilişsel psikolojiden gelen araştırma ve bulguları ekonomik analizlere uygulamaktadırlar (Hatipoğlu, 2012: 26).

İnsanların karar alma süreçlerinde sistemli hatalar yaptığını ve bilişsel önyargılara maruz kaldığını öne süren davranışsal iktisat, bilişsel psikolojiden yararlanmaktadır. Bilişsel psikoloji, insanların kararlarını etkileyen bilişsel önyargıları ve düşünce hatalarını inceleyerek, insanların nasıl irrasyonel kararlar aldığını anlamayı sağlamaktadır. Davranışsal iktisat, insanların duygusal durumlarının ekonomik kararlarını nasıl etkilediğini anlamak için de bilişsel psikolojiyi kullanmaktadır. İnsanların kararlarını duygusal durumlarına göre değiştirebileceklerini ve bazen duygusal etkilerin rasyonel karar alma süreçlerini etkileyebileceğini gözlemlemek önemli olabilmektedir (Tekin ve Gürçam, 2019: 68).

Bilişsel yük, insanların karar verirken kısıtlı bilişsel kaynaklarını nasıl kullandıklarını ve bu kaynakların sınırlılığının karar alma süreçlerine nasıl etki ettiğini anlamayı amaçlamaktadır (Hatipoğlu, 2012: 26). Davranışsal iktisat, bilişsel yükün ekonomik kararları nasıl etkileyebileceğini inceleyerek, insanların kararlarını daha iyi açıklayabilmektedir. Bilişsel psikoloji, insanların karar verme modellerini inceleyerek davranışsal iktisada önemli bir katkı sağlamaktadır. İnsanların kararlarını nasıl değerlendirdikleri, risk algılamaları, karşılaştırmalı değerlendirme süreçleri gibi konuları analiz ederek, insanların karar verme süreçlerini daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır (Tekin ve Gürçam, 2019: 68).

Nöro ekonomi: Beyin tarama tekniklerini kullanarak insanların ekonomik kararlarını inceleyen bir disiplindir. Davranışsal iktisatçılar, nöro ekonomi yöntemlerini kullanıp beyin aktivitelerini inceleyerek ekonomik kararların nöral temellerini anlamaya çalışmaktadırlar (Çiftçi, 2017: 5). Davranışsal iktisatta nöro ekonomi, beyin aktivitesi ve sinirsel süreçlerin ekonomik karar alma ve davranışlar üzerindeki etkilerini inceleyen bir alanıdır. Ayrıca beyin görüntüleme tekniklerini kullanarak, insanların ekonomik kararlarını ve tercihlerini anlamak için nörolojik temelleri araştırmaktadır. Davranışsal iktisatçılar, nöro ekonomiye başvurarak, insanların ekonomik kararlarını daha iyi açıklamakta ve irrasyonel davranışların nörolojik kökenlerini araştırabilmektedirler.

Bunun yanında, insanların tercihlerini ve değerlendirmelerini anlamak için beyin aktivitesini inceleyebilmektedir. Beyin görüntüleme teknikleri, insanların belirli bir

tercih veya değerlendirme yaparken hangi beyin b6lgelerini kullandıklarını ve hangi n6rolojik s6relerin tercihlerini etkilediğini ortaya çıkarabilmektedir. İnsanların risk tercihlerini anlamak için beyin aktivitesini inceleyebilmekte, beyin g6r6nt6leme teknikleri aracılığıyla, insanların riskli kararlar alırken hangi beyin b6lgelerini kullandıklarını ve riskli durumlarla nasıl başa çıktıkları belirlenebilmektedir (Soydal, 2010: 102).

N6ro ekonomi, insanların bug6n ve gelecek arasında tercih yaparken hangi beyin mekanizmalarını kullandıklarını inceleyebilmektedir. İnsanların zaman tercihleri, erteleme davranışları ve anında tatmin ile ileriye y6nelik kazanç arasında tercih yapma s6releri n6rolojik d6zeyde incelenebilmektedir. İnsanların sosyal etkileşimlerini ve sosyal karar alma s6relerini beyin aktivitesi 6zerinden analiz edebilmektedir. İnsanların diğer insanların davranışlarına nasıl tepki verdikleri, sosyal normlara nasıl uydukları ve sosyal etkileşimlerin beyin mekanizmalarını nasıl etkilediği araştırılabilmektedir (Boyacı, 2013).

Oyun teorisi: Davranışsal iktisatta oyun teorisi, insanların karar alma s6relerini ve etkileşimlerini analiz etmek için kullanılan bir araçtır. Oyun teorisi, birden fazla oyuncunun birbirleriyle etkileşim halinde olduğu durumları modellemek için kullanılan bir matematiksel ve analitik çerçevedir. Davranışsal iktisatçılar, oyun teorisi kullanarak insanların ekonomik kararlarını ve davranışlarını anlamaya çalışmaktadırlar. Geleneksel iktisadi teoriler, oyuncuların tamamen rasyonel ve kâr maksimizasyonu odaklı olduğunu varsaymaktadır. Ancak davranışsal iktisat, insanların gerçek hayatta daha karmaşık ve bazen irrasyonel davrandığını belirtmektedir. Oyuncuların tercihlerini, sosyal normları, bilişsel 6nyargıları ve duygusal etkileri hesaba katmaktadır. Oyuncuların tamamen rasyonel olmadığı durumlarda, davranışsal oyun teorisi alternatif modeller sunmaktadır. Davranışsal oyun teorisi, insanların karar alma s6relerindeki belirsizlikleri ve riskleri analiz etmektedir. İnsanların riskten kaçınma veya risk almada farklı tercihlerinin olduğunu g6zlemlemek, davranışsal iktisatçıların oyun teorisiyle incelediği bir konudur. Ayrıca, davranışsal oyun teorisi sosyal normların rol6n6 de analiz etmektedir. İnsanların diğer oyuncuların davranışlarından etkilendiği ve sosyal normlara uyma eğiliminde olduğu durumlar, davranışsal iktisadın oyun teorisiyle incelenen bir başka alanını oluşturmaktadır. Davranışsal iktisatçılar, oyun teorisini kullanarak insanların stratejik d6ř6nme, rekabet ve iş birliği gibi konulardaki davranışlarını anlamaya çalışmaktadır.

Bu analizler, gerçek dünyadaki ekonomik etkileşimleri ve karar alma süreçlerini daha iyi açıklamaya yardımcı olmaktadır.

1.2 DAVRANIşSAL İKTİSATIN ORTAYA IKIşI VE GELİşİMİ

Davranışsal iktisat tarihine bakıldığında iktisat tarihi içindeki yerinin oldukça yeni olduğu görülmektedir. Bu açıdan davranışsal iktisadın kurumsal anlamda ortaya çıkışının 20. yüzyılda gerçekleştiği söylenebilir. Ancak klasik iktisat anlayışından başlayan bir süreçte davranışsal iktisada ilişkin kararların alındığını söylemek mümkündür (Buğra, 2005: 95). Davranışsal iktisattan önce, iktisat ve psikolojinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirten teorisyenler olmuştur. Klasik iktisatçılar arasında bulunan Adam Smith (1723-1790), David Hume (1711-1776) ve Jeremy Bentham (1748-1832) insanların ekonomik davranışlarını psikolojiden yararlanarak açıklamaya çalışmışlardır. Motivasyon ve beklenti gibi kavramlara ağırlık vermeleri bir açıdan davranışsal iktisadın yolunu açmıştır (Eser ve Toigonbaeva, 2011: 289). Burada belirtmekte fayda var ki David Hume, rasyoneliteye karşı çıkışa da insani tutkulara, inatlara ve yaşam sevgisine atıfta bulunarak insanların insani sebeplerle tamamen rasyonel olamayacağını vurgulamaktadır. Ayrıca irrasyonel insanların sunduğu talep yapılarının üretim yapısını oluşturduğunu ve bu nedenle üretimde tam bir rasyoneliteye ulaşmanın zor olduğunu vurgulamak önem arz etmektedir (Habikoğlu, 2014: 4).

Klasik iktisadın önemini yitirmesi, Keynes anlayışıyla aklın yeniden ortaya çıkışı ve Keynes anlayışında matematiksel hesaplamalara dayalı tahminlerin varlığı rasyoneliteyi arttırmıştır. II. Dünya Savaşından sonra teknoloji geliştikçe bir süre matematik ve akıl ön plana çıkışmış olup daha sonra 1950'lerde davranışsal iktisadı savunan iktisatçılar ne çıkışmış ve teoriyi geliştirmışlerdir (Can, 2012: 94-97).

Bu açıdan davranışsal iktisat anlayışı, erken dönem davranışsal iktisat ve yeni veya yakın dönem davranışsal iktisat olmak üzere iki farklı bölümde görülmektedir. Diğer iktisadi kavramlarda olduğu gibi, ortaya çıkışından sonra bir gelişme süreci başlatan ve yeni durumlarda denenen davranışsal iktisat yaklaşımı anlayış ve gelişmedeki değişimlere neden olmuştur. Bu nedenle geliştirme erken dönem ve yakın dönem davranışsal iktisat olmak üzere iki ayrı bölümde incelenebilir.

1.2.1. Erken Dönem Davranışsal İktisat

İktisat teorisi klasik iktisat döneminde ortaya çıkan, psikoloji bilimi içinde varlığını sürdüren ve psikolojiden bağımsız olarak temelini oluşturmeyen bir alan şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemdeki ünlü teorisyenlerin arasında Jeremy Bentham, Adam Smith ve David Hume sayılabilir (Eser ve Toigonbaeva, 2011: 288-289). Klasik anlayışın psikoloji ile uyumuna dikkat çekmek için verilebilecek en önemli örneklerden biri Adam Smith'in "The Theory of Moral Sentiments" (Ahlaki Duygular Kuramı)" adlı eseridir. İnsanın sosyal bir varlık olduğu; bireylerin davranışlarının psikoloji alanından ayrılamayacağı anlayışından yola çıkan eserde yazar, ağırlıklı olarak sempati kavramıyla ilgilenmektedir. Smith, "The Wealth of Nations" (Ulusların Zenginliği)" adlı kitabında, insanın yalnızca kendi çıkarlarını gözetten bir şekilde hareket etmediğini, aynı zamanda diğer insanlarla iletişim içinde olduğunu ve bunun sonucunda da bazı fırsatlar elde ettiğini belirtmektedir (Buğra, 2005: 97-102). Jeremy Bentham, faydacılık ifadesini gündeme getirerek insanların tüm eylem ve davranışlarını şekillendiren şeyin acıdan kaçınmak ve maksimum hazza ulaşmak olduğu görüşünü savunmaktadır (Ulaş, 2002: 648).

Jeremy Bentham'ın gündeme getirdiği teori ile rasyonel ekonomi adamı arasında doğrudan bir bağlantı vardır. "Homo Economicus" olarak adlandırılan rasyonel bir birey, kendi çıkarları doğrultusunda rasyonel davranmaktadır. Dönemin bir başka temsilcisi olan David Hume, ele aldığı kavramlar ve buna dayalı olarak alınan seçim kararları çerçevesinde insan davranışının sadece rasyonaliteye dayalı olmadığını araştırmıştır. Bu görüşünün dayandığı gerçekler ise inat, hayatı sevmek, kazanmak, kaybetmek, harcamak ve özellikle tutku gibi kavramlardır (Earl, 2005: 909).

Psikolojinin temel varsayımlarından biri, insanların her zaman çıkarlarını maksimize etmeyi düşünmedikleridir. Psikolojide, insanlar faydalarını maksimize etme niyetinde olmasalar bile genellikle kendilerini tatmin eden sonuçlar veren davranışlarda bulunmaktadırlar. Psikologlar, insanların sınırlı bilişsel farkındalığa sahip olduklarını ve günlük davranışlarını genellikle otomatik olarak gerçekleştirdiklerini varsaymaktadırlar. Bu durumda gerçek hayatta gözlemlenen insan davranışları çok yönlü olabilmekte ve sadece rasyonellik varsayımlarına dayalı analizler yeterli olmamaktadır. Bireylerin davranış ve tutumları; genetik, kimyasal, travmatik ve duyuşsal faktörlerin etkisi altında gelişmektedir. Tutumlar genellikle önyargılara dayanmaktadır. Birçok çalışmada, bir

bireyin davranışının temel belirleyicileri olarak; akıl, örf, adet, taklit veya sosyal normlar olduğu düşünülmektedir. Bu faktörlerin ağırlığı bireyler veya olaylar arasında değişebilmektedir. Bu anlamda, bireylerin, gerçek yaşamdaki davranışları çok yönlü optimizasyon içererek; bireyler “homo economicus” değil “homo psychologicus (psikolojik insan)” şeklinde tanımlanmaktadır (Jager vd., 2000: 358). Yapılan varsayımlardan bağımsız olarak, bu yaklaşımlar “homo economicus” teriminin anlamsal gücünü yitirmesine sebep olmaktadır (Akyıldız, 2008: 29). Bu bağlamda, alışkanlık ve ön yargı gibi bireylerin davranışlarına etki eden faktörler; insan davranışının ekonomik bir modelini inşa etmenin zorluğunu göstermektedir.

Sidney Winter ve Richard Nelson firma teorisine katkıda bulunan davranışsal iktisatçılardandır. Nelson ve Winter, diğer erken dönem davranışsal iktisatçılarla en az üç temel fikri paylaşmaktadır. Birincisi, bir şirketin öncelikle “kara kutusu” nun araştırılması gerektiğidir. Çünkü bireylerin karar verme süreçleri ve şirket içinde olup bitenler ekonominin konusudur. İkincisi, üretim süreci bir dizi teknik planla aynı şey değildir ve son olarak, insanlar eşcinsel-ekonomik değildir (Frantz, 2013: 24).

George Katona, 1951’de yayınladığı “Ekonomik Davranışın Psikolojik Analizi” adlı eserinde ekonomik kararların insanların davranışlarını şekillendirdiğini belirtmiştir. Bu nedenle ekonomik olaylara psikolojik bir bakış açısıyla yaklaşmanın gerekliliğini vurgulayarak; çalışmalarını bu doğrultuda sürdürmüştür. Katona, ekonominin yanında psikoloji, sosyoloji ve diğer davranış bilimlerini de değerlendirerek ekonomik kararların tamamen rasyonel olduğu iddialarını reddetmiştir. Bu noktada psikolojik ve ekonomik davranışların farklı olduğu ve bu nedenle tüketici davranışlarının tahmin edilebilmesi için tüketicilerin düşünce ve duygularının özel olarak dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir (Yener, 2018: 126).

Karar vermenin ardındaki psikolojik ve davranışsal güdülerle ilgilenen Hayek (1952), “The Sensory Order” adlı çalışmasında zihnin doğasını analiz ederek; insanların fiziksel ve doğal nesneleri birbirinden ayırdıkları iki farklı düzenin üzerinde durarak ve çevredeki olayların fiziksel sırasını yansıtan bir zihin teorisi oluşturmak için sinir sisteminin biyolojik özellikleri ve yönlerini ayrıntılı bir şekilde analiz etmektedir (Baddeley, 2019: 6).

Simon, 1955’te, ekonomik insan figürünü sınırsız bilgi ile ele almaktadır. Böyle bir karakterin gerçekte var olamayacağını ve gerçekçi bir yaklaşımın bilgi ile sınırlı

olduğunu, dolayısıyla insanın ekonomik anlayışının geçerli olamayacağını vurgulamaktadır. Simon'a göre, karmaşık sorunları çözmek için rasyonel davranış gereklidir. Ancak, bu sorunları formüle etmek ve çözmek zihni tüketmektedir ve her zaman mümkün değildir (Kurtoglu, 2017: 89).

Erken dönem davranışsal iktisatçılar arasında sayılan Harvey Leibenstein davranışsal iktisat çalışmalarında geleneksel iktisat düzeyinde katı akılcılıktan yoksun, duygu ve heyecanla hareket eden insanlara odaklanmış ve 1966'da X etkinsizliği adlı bir kavram ortaya atmıştır. Ayrıca X etkinliğini, herhangi bir nedenle maksimum çıktıyı sağlayan girdi miktarı olarak ifade etmiştir. Ancak bu açıklamasında matematiksel analiz yerine grafik kullanmayı tercih etmiştir (Çetin, 2010: 187).

Eski davranışsal iktisada yapıldığı görülen bu katkılar, temel iktisat ve (bilişsel) psikoloji anlayışlarıyla yetinmeyen alternatifler geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Anaakım iktisatçılar belli bir fayda fonksiyonu tarafından yönlendirilirken, daha önceki davranışsal iktisatçılar, davranışı olabildiğince doğru bir şekilde tanımlayabilecek ampirik kurallar bulmaya çalışmışlardır. Neoklasik iktisat, rasyonalite ile fayda veya kâr maksimizasyonu arasında yakın bir bağlantı kurarken, önceki davranışsal iktisat, neoklasik ekonomik varsayımlardan sapan fiili davranışın etkilerini dikkatle incelemiştir. Ana akım iktisat, bilinen sonuçlara ve belli seçimlere dayanmakta ve eski davranışsal iktisadın fayda fonksiyonunun içeriği ve biçimi konusundaki ampirik bulgulara dayalı olarak geliştirilmiştir (Sent, 2004: 742).

1.2.2. Yakın Dönem Davranışsal İktisat

Davranışsal iktisatta son dönüm noktası 1970'lerden sonra başlamaktadır. Yakın dönem davranışsal iktisadın öncüleri, Lichtenstein ve arkadaşları ile 1970'lerin başındaki Slovic'in bireylerin tüketim kararlarının iç ve dış faktörlerin etkisiyle kısa sürede değişebileceğini açıklayan araştırmaları sayılabilir. Son zamanlardaki davranışsal iktisatçılar, klasik iktisat teorilerine alternatifler yaratmak yerine, mevcut teoriyi gözden geçirmeye çalışmışlardır. Oluşturmaya çalıştıkları alternatif teoriler için geleneksel teorileri temel almışlardır. Davranışsal iktisadın yakın zamandaki gelişimine katkıda bulunan önemli diğer davranışsal iktisatçılar ise Paul Solvic ve Richard Thaler olarak söylenebilmektedir. Ayrıca, Duncan Luce'un 1984'teki araştırması, yakın zamandaki davranışsal iktisadın en önemli kilometre taşlarından biri sayılmaktadır.

Duncan Luce (1984) birey davranışlarının incelenmesi ve analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bireyin karar alma sürecine etki eden faktörlerin incelenmesinin zor olduğunu ancak yapılacak olan analizin gerçekliğinin olması açısından gözlemin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Watson (1924) ile ortaya çıkan “Behaviorism” akımı gözlemlenebilir ve ölçülebilir davranışların incelenmesi gerektiğini söylemektedir. Davranışsal psikolog olan Clark Leonard Hull (1943) birey davranışlarında etkili olan içsel ve dışsal etmenlerin varlığına değinmektedir. Colin Camerer, Matthew Rabin, George Loewenstein ise davranışsal iktisada katkıda bulunan diğer önemli iktisatçı ve psikologlardandır (Akt. Çetinkaya, 2019: 14-15).

1970'lerde bilişsel psikologlar, değerlendirme ve ekonomik karar verme üzerinde çalışmaya başlamışlar ve eski davranışsal iktisatçıların önerdiği gibi, Simon'un önerdiğinden farklı yaklaşımlarla, çalışmalarında beklenen fayda maksimizasyonunu ve Bayesyen olasılık yargısını temel noktası baz alarak, bu temel noktadan sapmaları bilişsel mekanizmalarla teori haline getirmişlerdir (Çamerer, 1999: 1). Bu çalışmalar birçok iktisatçı ve psikoloğun ilgisini çekmiş ve daha sonra bu kişiler ikinci nesil davranışsal iktisatçılar (ikinci dalga) veya yeni davranışsal iktisatçılar olarak adlandırılmışlardır (Angner ve Loewenstein, 2006).

Rabin'e (2002) göre, yeni davranışsal iktisatçılar, geleneksel ekonomik yöntemlere göre daha ampirik alternatiflerle bireysel karar vermenin basit bir ekonomik modelini geliştirmeye çalışmışlardır. Böylece ekonomiyi psikolojinin yöntem ve fikirlerini kullanarak analiz eden davranışsal iktisat sayesinde “Pareto’cu dönüşüm” e karşı bir devrim yapıldığı söylenebilir (Bruni ve Suden, 2007). Bir diğer önemli gelişme ise 1970'lerde Charles Plott ve Vernon Smith gibi iktisatçılarla başlayan deneysel iktisadın hem davranışsal iktisadın hem de iktisat teorisinin gelişimini büyük ölçüde etkilemiş olmasıdır (Galeotti ve Karakostas, 2010: 5).

Davranışsal iktisadı büyük ölçüde etkileyen Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin araştırmaları ise üç başlık altında incelenebilir. İlki, 1974'te Science' te yayımlanan ve insanların belirsizlik koşulları altında karar verme süreçlerini araştıran bir çalışmadır. Kahneman ve Tversky birinci çalışmalarından sonra, 1979 yılında ekonomi alanında yayın yapan Econometrica adlı dergide “Beklenti teorisi: Risk Altında Karar Alma” adlı makalelerini yayınlamışlardır. O makalede beklenen fayda teorisi ile ilgili sorunları açıklarken, bilişsel önyargılar gibi farklı kavramları kullanarak davranışsal iktisada farklı bir boyut getirmişlerdir. Üçüncüsü, 1981 ile 1998 yılları

arasındaki araştırmalarında çerçevelemenin etiğinden bahsetmekte ve çerçeveleme etkisinin insanların davranış ve tercihlerinde tuzak olduğunu ve bu yönde insanları etkilediğini açıklamaktadırlar (Ruben ve Dumludağ 2015: 44).

İkinci nesil davranışsal iktisatçı yazarları Richard Thaler'ı örnek almışlardır. Davranışsal iktisat anlayışını geliştirmişler ve piyasa yatırımı, finansal piyasalar ve karar verme gibi konuları ele almışlardır. Ayrıca Thaler 1980 yılında yaptığı çalışmada; insanları rasyonellikten ayıran batık maliyetler ve fırsat maliyetleri gibi konulara odaklanarak davranışsal iktisada önemli katkılarda bulunmuştur. Thaler aynı zamanda beklenti teorisini zihinsel hesaplama ile birleştirerek bireyin tatmin edici kararlar verdiğini ve bu aşamada duyguların etkili olduğunu belirtmektedir (Eser ve Toigonbaevai, 2011: 301).

2001'de Nobel Ödülü alan George Akerlof, davranışsal iktisadın en önemli temsilcilerinden biridir. Nobel Ödülü'nü kendisi gibi eksik bilgi altında piyasaların nasıl işlediğini inceleyen Michael Spence ve Joseph Stiglitz ile paylaşmıştır. George Akerlof, Nobel Ödülü kabul konuşması "Behavioral Macroeconomics and Macroeconomics Behavior"nda davranışsal iktisat için önemli olan kimlik, parasal aldanma, adalet ve zarara tepki gibi kavramları tartışmaktadır. Aynı zamanda makroekonomi ve davranışsal iktisadın birleştirilmesi ve daha eski bir temele oturtulması gerektiğini söylemektedir (Ruben ve Dumludağ, 2015: 47).

Asimetrik bilginin önemi, 2008 yılında meydana gelen küresel kriz çalışmasında ortaya çıkmıştır. Akerlof, 2000 yılında Racher Kraton ile yayınladığı "Kimlik İktisadı" adlı çalışmasında, bir kişinin benlik saygısının ekonomik sonuçları nasıl etkilediğine odaklanmış ve etkisini incelemeye çalışmıştır. Bu modeller cinsiyet ayrımcılığı, yoksulluk ve dışlanma ve iş bölümü ekonomisine uygulanmıştır (Bakır, 2020: 35).

Bu dönemde incelenen kavramlar, fırsat maliyeti, batık maliyet, seğıim mimarisi, otokontrol sorunu, araba kullanma gibi davranışsal iktisat bölümünün karakteristik özellikleridir. Beklenti teorisini zihinsel hesaplarla birleştiren Thaler, insanların belirli bir sınırın dışında kalan diğer durumları göz ardı ederek karar verdiğini savunmaktadır (Toigonbaeva ve Eser, 2011: 300). Thaler, Cass R. Sunstein ile yaptığı çalışmalar sonucunda 2008 yılında "Dürtme" adlı bir kitap yayınlamıştır. Bu kitabında, insanların finansal kararlar alırken önyargılardan ve bilinçaltı yönergelerden etkilendiğini belirtmiştir. İnsanların kararlarına rehberlik eden diğer kişi ve kurumları seğıim

mimarları ve bu kararları etkileyen süreçler veya politikaları itici güç olarak adlandırmıştır ve eğitim, sağlık, finans, organ bağıışı, yatırım ve emekliliğı en önemli öncelikler olarak sıralamaktadır (Bakır, 2020: 36).

2. DAVRANIŞSAL İKTİSATIN KAPSAMI

2.1. KARAR ALMA MEKANİZMALARI

Davranışsal iktisadı anlamada mevcut karar mekanizmaları insanı, psikolojik olarak anlama eğilimindedir. Aslında ekonominin yapısı her aşamada psikolojiden yararlanmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise ekonomide temel faktörün insan olduğu düşüncesidir. Matematiksel uygulamalar ve analizler ekonomiyi insandan uzaklaştırısa da bu, temel yapının özelliklerini temel olarak belirleyen tarafın insan olduğu gerçeğini değıştirmemektedir. Klasik iktisat anlayışında, insanların her zaman rasyonel davrandıkları iddiası bile psikolojik bir sonuç olarak görülebilmektedir. Sonuç olarak hem ekonomi hem de psikoloji insanlar tarafından ortak ilgi alanları olarak seçilmiştir. Her iki bilim de kendilerine insan davranışını anlama ve analiz etme hedefi koymuştur. Ekonomi, bireylerin ekonomik davranışlarıyla ilgilenirken, psikoloji, insan davranışları ve bu davranışın nedenleri ile ilgilenmektedir (Eser ve Toigonbaeva, 2011: 288).

Davranışsal iktisat yaklaşımı, karar verme sürecini diğeri anlayışlara göre çok fazla karmaşık ve iç içe bir biçimde değıerlendirmektedir. Bir karar mekanizmasının önemli özelliğı, bir veya daha fazla alternatifin seçilmesidir. Davranışsal iktisatta bu süreç, harekete geçmeyi gerektiren bir uyarının tanımlanması ile başlayan ve bir kararla sona eren bir dizi faaliyet ve dinamik faktör olarak ifade edilebilmektedir (Özel, 2019: 8).

Katona'nın (1951) davranışsal iktisatla ilgili temel varsayımı, ekonomik oluşumların ve insan davranışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan davranışı psikolojik ve sosyolojik faktörlerden de etkilenmektedir. George Katona bu yüzden analizini sosyal psikoloji ve bütüncül psikolojiye öncelik vererek yapmıştır (Tomer, 2007: 470-471). Harvey Leibenstein X-etkinsizliğı yaklaşımıyla, bireysel şirket düzeyinde karar verme süreçlerinde ortaya çıkabilecek verimsizliklerin ekonomi üzerinde olumsuz etkisi olduğunu vurgulamıştır. X-etkinsizliğı yaklaşıma göre ekonomik karar alma sürecinde birey temel faktördür. Diğeri bir deyişle, ekonomide üretim ile ilgili kararı birey vermektedir. Bireyin karar verme sürecini etkileyen

faktörlere göre şirketler verimsiz bir yapıda faaliyetlerini sürdürmektedir (Çetinkaya, 2016: 13).

Oliver (2013: 689) davranışsal iktisadı potansiyel olarak bağlamsal ve vakaya dayalı kamu politikası tasarımına olanak tanıyan, insanın karar verme süreçlerine ilişkin anlayışı genişletebilen bir araç takımı veya sistematik davranışsal modeller seti olarak tanımlamaktadır. Kısacası davranışsal iktisat, insanın karar alma süreçlerini neoklasik iktisattan daha net anlamayı ve açıklamayı amaçlayan ve bu bilgiler ışığında insan davranışını etkin bir şekilde değiştirebilecek müdahaleler geliştirmeyi amaçlayan bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Davranışsal psikolog olan Clark Leonard Hull (1943) birey davranışlarında etkili olan içsel ve dışsal etmenlerin varlığına değinmektedir. Ayrıca Tversky ve Kahneman'ın iktisat alanında önemli bir konumda olan *Econometrica* dergisinde 1979 yılında yayınlanan “Prospect Theory: Decision Making Under Risk” başlıklı makalede, Beklenti Teorisi'nin eksikliklerine değinmişler ve bu sıkıntıların çözümü için psikolojik faktörlerin dahil edilerek analiz yapılması gerektiği üzerine durmuşlardır (Ruben ve Dumludağ, 2015: 44).

Kahneman ve Tversky rasyonellik kavramından yola çıkarak psikolojik unsurların ekonomiye dahil edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Geleneksel ekonomik teorilerin eksiklikleriyle mücadele etmek için alternatif teoriler yaratmak yerine, rasyonelliği geleneksel teorilere dayalı olarak modellemeyi başarmışlardır. Yine bu iki önemli iktisatçı, davranışsal iktisat araştırmalarını kategorize ederek bir çalışma yayınlamışlardır. Üç ana bölüme ayrılan çalışmanın birinci bölümü, belirsizlik koşullarında karar vermede etkili olan zihinsel süreçleri incelemektedir. İkinci bölümde ise beklenti teorisinin eksiklikleri incelenerek geliştirilmiş ve bireylerin seçimlerinin belirsizlik faktörlerine bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. Ana kısım olan son kısım ise, çerçeveleme etkisinin insanların finansal kararları üzerinde etkisi olduğu konusuna değinmektedir (Kahneman, 2003: 1449). Çerçeveleme etkisi; insanların satın almayı seçtikleri ve bireylere farklı şekillerde sunulan ürün ve hizmetlere nasıl tepki verdiğini açıklamaktadır. Çerçeve efektine göre; bireyler, almak istedikleri mal ve hizmetlerin farklı sunum biçimleriyle karşılaştıklarında farklı ekonomik kararlar verebilmektedirler.

Davranışsal iktisat, karar verme sürecinde çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun nedeni olarak davranışsal iktisadın yaygın olarak kullanılan ve ayrıştırılmış

laboratuvar ortamlarında yapılan deneylerin doğal kabul edilmemesinin ve kontrollü dış ortam koşullarında yaşanan yaşamla bağdaşmadığının kabul edilmesi görülmektedir. Ayrıca incelenen durum ile gerçekte istenen durum arasında bu tür boşlukların olabileceği, ancak gerçek çalışmaların araştırma sonuçlarının bu boşluklara karşılık geldiği tartışılmaktadır. Yapılan statüko yanlılığı araştırmaları, laboratuvarla sınırlı olmayan saha çalışmalarında davranışsal iktisat için önemli olan insanların mevcut durumlarını koruma eğiliminde olduklarını ortaya çıkarmıştır (Etzioni, 2011: 279).

Davranışsal iktisat alanındaki araştırmaları, gerçekçi bir karar verme sürecine uygun bir karar verme tarzı ve teori geliştirmeye çalışan bir alan olarak gören Camerer ve Weber, davranışsal iktisadi, bireylerin yaşamlarında nasıl davrandıklarını ve gözlemlenen sonuçları karşılaştırarak açıklamaktadırlar. Ana akım iktisatta yeni bir yöntem ve yeni varsayımlarla, deneylerinde ekonomik karar verme sürecinin nedenlerini ve varsayımlarını ve kendi kendine üretilen finansal koşulların hangi finansal kararları ve sonuçları etkileyebileceğini araştırmışlardır (Camerer ve Weber, 2006: 190).

Yerleşik iktisat kavramına göre rasyonel insan, her durumda mantıklı ve tutarlı kararlar verebilen kişidir. Ancak gerçek karar vermede, insanlar sınırlı bilgiye, sınırlı donanımına ve sınırlı rasyonaliteye sahiptir. Richard H. Thaler ve Cass R. Sunstein'a göre bir erkeğe adam demek, onun iktisat kitaplarında geçen rezil iktisatçı Homo economicus kadar kapsamlı, bilinçli ve akılcı olmadığını söylemektir (Thaler ve Sunstein, 2008: 74). İnsanlar günlük yaşamlarında birçok farklı seçenekle karşı karşıya kaldıklarında nihayetinde bazı kararlar vermekte ve bu kararlara göre hareket etmektedirler (Erdoğan ve Karagöl, 2019: 48).

Yerleşik ekonomi, karar verme sürecinin maliyet-faydasını göz ardı etmektedir. Davranışsal iktisat ise karar verme süreçlerinin fayda-maliyetlerine dikkat etmektedir (Erdoğan ve Karagöl, 2019: 49). Günlük yaşamda alınan kararlar rasyonel olmaktan uzaktır, duygulardan, çevreden ve toplumdan etkilenmektedir. Davranışsal iktisada göre karar verme sürecinde; psikolojik faktörler, önyargılar ve deneyimler rasyonellikten uzaklaşan kararlar verdiren faktörlerdir (Mola, 2021: 96).

2.2. DAVRANIŞSAL İKTİSATTA RASYONALİTE KAVRAMI

Davranışsal iktisat; akılcı karar verme sürecinde duygular, eğilimler ve zayıflıklar gibi psikolojik unsurları içeren ekonomik bir kavramdır (Altınöz ve Altınöz,

2016: 22). Davranışsal iktisadın önemli özelliklerinden biri, aynı durumlarda farklı sonuçların ortaya çıkabileceğini öngörmesidir. Diğer ekonomik kavramlardan farklı olarak, aynı uyarıcıya farklı tepkilerin farklı zamanlarda veya farklı koşullar altında ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir (Can, 2012: 96). Bu nedenle, tüketici davranışını tahmin etmek için doğrusal ve basitleştirilmiş bir yöntem oluşturmak mümkün değildir. İnsanlar tüketim ve harcama kararları verirken eldeki verileri farklı ağırlıklarda değerlendirebilmekte ve ayrıca karar verme sürecinde birbirlerinden bağımsız birçok tuzağa düşebilmektedir. Tüm bu tuzaklar, insanların tüketim tercihlerini önemli ölçüde etkileyecek kadar güçlü konumdadır. Dolayısıyla insanın her durumda rasyonel bir varlık olduğu söylenemez (Can, 2012: 96).

İktisadi olarak rasyonalite; en düşük maliyetle en yüksek memnuniyeti amaçlayan bir denklem sistemine dayanmaktadır. Rasyonalite kavramı, bir tüketici veya şirketin bireysel rasyonalitesi ve bir grup veya toplum düzeyinde kolektif rasyonalite olarak kullanılmaktadır. Kolektif akılcılık, grup üyelerinin refahına zarar vermeden, çoğunluğa en uygun tatmin edici seçeneklerin sunulduğu bir durumdur (Kamber, 2018: 172). Pozitif bilim olarak kabul edilen iktisadın delillerinden biri de rasyonel birey varsayımdır (Demirel ve Artan, 2016: 4).

Yerleşik iktisadın temeli olan neoklasik mikro iktisatta fiyat mekanizması ve denge iki temel varsayımla ele alınır. Bunlardan birincisi; rasyonel insan davranışı, ikincisi ise piyasa miktar orantısızlık problemini çözen esnek fiyat varsayımdır. İlk nesil davranışsal iktisatçılar, verilerin fayda fonksiyonunda ekonomik davranışın ampirik yasalarını bulmaya odaklanmışlardır. Neoklasik yaklaşım, rasyonel insan davranışı ile yüksek fayda tercihleri arasında bir bağlantı kurmaktadır. İlk nesil davranışsal iktisatçılar, neoklasik varsayımlardan ve insan davranışının karmaşık modellerini modelleyen uygulamalı simülasyonlardan uzaklaşmış ve deneysel gözlemler yoluyla varsayımları doğrulamaya çalışmışlardır (Kamber, 2018: 173).

Dohmen (2014), davranışsal iktisadın son dönemlerde artan önemine dikkat çekmekte ve davranış iktisadına olan ilginin insan doğasına aykırı geleneksel iktisadi modellerden kaynaklandığını belirtmektedir. Thaler ve Sunstein'ın kitabında Mongin ve Cozic (2014), “dürtme” teriminin çok yönlülüğüne ve anlamlarına odaklanmışlardır. Bu kavramın temel mantıklarından biri, bir ajanın sadece koşullarını değiştirerek seçimlerini yeniden yönlendirmeye çalıştığı bir politika olması ve diğer bir argümanın ise politik bir araç olarak sınırlı rasyonellikle ilgili olduğu belirtilmektedir.

Tüm canlılar içinde zeki bir varlık olarak tanımlanan insandan, alacağı kararlar, yaptığı işler ve davranışları bakımından en mantıklı olanı seçmesi beklenmektedir. Bu beklentilerin arkasında hiç şüphesiz insan aklına olan bir inanç vardır. “Karar verme davranışının” stratejik açıdan önemli olduğu disiplinlerden biri olan iktisat, teorisini bireylerin rasyonelliğine dayandırmaktadır. Birçok iktisatçı rasyonaliteyi bu anlamda tanımlamaktadır.

Temelde Homo economicus kavramının kökünün rasyonaliteye dayandığını belirtmek gerekir. Rasyo “oran”, rasyonel ise “orantılı” anlamına gelir. Rasyonalite de “akılcılık” kelimesiyle Türkçe ’de eş anlamlı şeklinde kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK) söz konusu kavramı şöyle ifade etmiştir: “1. Akla dayanan, doğruluğun ölçütünü duyularda değil, düşünmede ve tümdengelimli çıkarmalarda bulan öğretilerin genel adı. 2. Akla ve akıl yolu ile varılan yargıya inanma, akla aykırı veya akıl dışı hiçbir şeyi tanımama davranışı ve tutumu. 3. Bilginin evrensellik ve zorunluluğunun deneyden ve deneye dayanan genellemeden değil, yalnızca akıldan çıkartılabileceğini savunan öğretisi.” “Homo economicus” kelimesi Latince kökenlidir ve “Homo” insan anlamını taşımaktadır, homo economicus ise “ekonomik insan” şeklinde Türkçe ’ye çevrilmiştir. İktisat alanında homo economicus, sınırlı ve kısıtlı durumlarda kendi çıkarını maksimize eden kişi şeklinde tanımlanarak; birçok ekonomik modele de temel teşkil etmektedir (Sickert, 2009: 223).

Rasyonalite kavramı Bayes’in teorileriyle örnekendirilmiştir. Bayes teorisine göre, karar verme biriminin beklenen faydasını maksimize eden bir karar rasyonel olarak tanımlanmaktadır. Bayes’e göre her karar biriminin bir fayda fonksiyonu vardır ve rasyonellik kavramı, bilgi ve kısıtlamalar altında kendileri için en iyisini seçmek üzere hareket eden bireyler için bir tahmin veya model şeklinde kullanılan bir kavramdır (Cameer, 1999: 10575).

İktisatçılar arasında hâkim olan görüş, iktisat teorilerinin yapısının rasyonel insan davranışına göre şekillendiği yönündedir (Kutlu, 2010: 98). Günlük dilde rasyonellik, iyi nedenlerle hareket etmek ve mümkün olduğu kadar çok bilgi kullanmak veya neticede sonuçlara ulaşmak için uygun araçları kullanma olarak anlaşılmaktadır. İktisatçı için bu, tam ve geçişli tercih sırasına göre tam ve maliyetli bilgiye dayalı bir tercih olarak kendini göstermektedir (Blaug, 2009:255). İktisat biliminde rasyonalite kavramı, klasik iktisat okulundan rasyonel beklentiler okuluna kadar hemen hemen tüm

okullarda yer almaktadır. Bu ekollerin bir kısmı rasyonalite kavramını savunup benimserken, bir kısmı da eleştirmiştir (Şeniğne, 2011:6).

Böylece felsefi bir kavram olarak ortaya çıkan rasyonalite, bir kavram olmaktan çıkmış, izole edilmiş ve araçsallaştırılmıştır. Rasyonalitenin böylesine bir araç haline gelmesinin nedeni, iktisadın daha bilimsel bir konuma geçme isteğidir. 1870'lerin marjinalist devrimi ile ekonomi diğer sosyal bilimlerden ayrılmıştır. Bu durum fiziğe ve taklidine olan ilgi ile doruğa ulaşmış ve 1930'larda iktisadın matematikleştirilmesi süreci ise bir irrasyonellik anlayışını beraberinde getirmiştir (Akan, 2016: 95). İktisatta matematiğin yoğun olarak kullanılmasıyla birlikte belirsiz ve riskli ortamlarda kararları tahmin etmenin açıklama gücü artmış gibi görünse de aslında iktisat gerçek dünyayla bağını koparmış ve yadsınamaz bir şekilde sistematik hale gelmiştir (Akdere ve Büyükbağcı, 2015:108).

Katona'nın bilimsel yaklaşımı ile geleneksel iktisat arasında kritik bir fark bulunmaktadır. Katona, karar verme sürecinin rasyonelliğine odaklanırken, ekonomi yalnızca sonuçların rasyonelliğine odaklanmaktadır. Herbert Simon, odaktaki bu farkı “metodolojik” olmaktan çok “özlü” rasyonel olarak tanımlanmaktadır. Usule ilişkin (resmi) rasyonalite, uygun müzakere ve karar verme süreçlerini vurgularken, çıktı veya maddi rasyonalite, uygun sonuçların gerçekleştirilmesini (yürütülmesini) vurgulamaktadır. Perspektifteki bu farklılık, psikoloji ve ekonomi disiplinlerinde derinden kök salmıştır. Kuşkusuz, psikologlar ve ekonomistler bu kararı mantıklı bulabilirler. Herhangi bir disiplinin nihai hedefi, karar verme sürecinin veya sonuçlarının rasyonelliğine odaklanmak olduğu sürece, bu tesadüfte bir sakınca olmayacağını düşünmektedirler. Ekonomi, olumlu sonuçları tanımlamak için denge koşullarını kullanırken, psikoloji öncelikle insanların sürekli değişen bir çevreyi nasıl öğrendiğine ve ona nasıl uyum sağladığına odaklanmaktadır. İktisat teorisinin öne sürdüğü gibi, insanlar hatalarından ders almaktadırlar, böylece sonunda davranışları rasyonel ve optimal sonuçlarla dengede kesişmektedir. Psikologlar, rasyonellikten sapmanın insan durumunun doğasında olduğuna inanmaktadır. Katona, Ortodoks iktisat teorilerinden sapmaları salt anormallikler olarak sınıflandırmanın yararlı olacağına inanmamaktadır. Bilimin en olası davranışsal tepkilerin her birinin koşullarını en iyi şekilde tanımlayabileceğini ifade etmektedir (Şimşek, 2018: 18).

Herbert Simon'a göre sınırlı rasyonelliğin bir başka nedeni de ekonomik faaliyetlerin zamana dayalı olması ve insanların bireysel kararlar alırken sonsuz sayıda

karar ve tercihi analiz etme yeteneğine sahip olmamasıdır. Bunun yanında insanların öğrenme yeteneği, yaşadıkları deneyimlerin hafıza kaybına uğramasına neden olur. Yeni bir finansal karar aşamasında kişi, önceki deneyimlerini hatırlayamaz. Dolayısıyla birey finansal karar verme aşamasında rasyonel davranamaz (Frantz ve Leeson, 2013: 16-17). Bireysel karar verme, Simon'ın çalışmalarında çok önemlidir. Herbert Simon “Tatminler Kuramı” geliştirmiş ve insan zihninin sınırlı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, insanın rasyonel davranamayacağını savunmaktadır (Önder, 2004: 56).

Görüldüğü gibi, her iktisatçının fikirlerini dayandığı bir rasyonellik tanımı bulunmaktadır. Bu durumda rasyonel sınırlılık, matematiksel verilere dayalı insan davranışına dayanan mükemmel rasyonellik ve psikolojik ve duygusal etkiler altında alınmış olan kararları ifade etmektedir. Geleneksel iktisatçıların aksine, davranışsal iktisatçılar, mükemmel rasyonaliteye dayanmayan insan kararları vermekte; bilgi eksikliği, belirsizlik, risk alma dürtüleri, statü ve şöhret arzusu veya kaybetme korkusu gibi duygusal, psikolojik, sosyal ve bilişsel dünyalarını kucakladıklarını ve maksimizasyon yerine içsel tatmin için çabaladıklarını açıklamaktadırlar. Dahası, mükemmel rasyonalitenin de sınırlanabileceği durumları ortaya koyan “mahkûmlar ikilemi” ve Nash dengesinin varlığı, davranışsal iktisadın sınırlı rasyonalitesine güven vermektedir (Kaymakçı, 2015: 68).

3. DAVRANIŞSAL İKTİSAT VE POLİTİKA YAPIMI

3.1. POLİTİKA YAPIM SÜRECİ

Neoliberal iktisat teorisinin karar araçları; faydaya dayalı politikalar, bilgiye dayalı politikalar, mali teşvikler ve vergi ve sübvansiyona dayalı düzenleyici politiklardır. Davranış teorisine dayalı davranışsal kamu politikası karar vericileri; dürtmeler, davranışı etkileyen davranışsal verilere dayalı politikalar ve mali teşvikler şeklinde sıralanabilir. Neoliberal ekonomi teorisine dayalı bir karar verici olarak, kâr temelli siyasette vatandaşlar, belirli bir politika için en iyi seçeneği seçmek için birçok fırsata sahip olabilmektedir. Örneğin; özel sağlık hizmetleri şirketleri, bir dönem ABD sağlık politikasının bir parçası olarak vatandaşlara çok çeşitli ilaç geliştirme fırsatları sunmuştur. Bu politikaya göre vatandaşlar kendileri için en iyi seçeneği tercih etmektedir. Ancak davranışsal iktisatçılara göre çok fazla seçenek seçim yapma durumunu yorucu ve stresli hale getirmektedir. Bu durum da vatandaşları daha kötü seçimler yapmaya itmektedir. Davranışsal iktisatçılar, insanların birçok olasılık

nedeniyle tavsiyeye ihtiyaç duyduklarını, başlangıçta kurulan duruma bağlı kaldıklarını ve diğer insanları taklit ederek davrandıklarını vurgulamaktadır (Galizzi, 2017: 421). Bu açıdan bakıldığında, davranışa dayalı kamu politikalarının uygulanma yöntemi, varsayılan seçenek yöntemidir.

Politika geliştirme beş aşamada toplanmaktadır (Soyer, 2015: 81);

- Politika geliştirmedeki ilk adım, kararların ve davranışların ekonomik varsayımlardan nasıl farklılaştığını analiz etmek olmalıdır. Bu konuda yapılan çok sayıda çalışma sorun ve sapmaların ipuçlarını vermektedir. Örneğin “Yarın için Daha Çok Biriktir” daha önceki araştırmalardan doğan ve halk tarafından kabul görmüş bir programdır. Başka bir deyişle, akademik çalışmalardan çıkarılan dersler etkili politikaya dönüştürülebilmektedir.
- İkinci aşamada politika olması gereken tüm uygulamaların bilimsel olarak test edilmesi gerekmektedir. Test edilmeden hayata geçirilen fikirlerin beklenmedik sonuçlara ve genel olarak hatalara yol açması muhtemeldir. Bu nedenle konu ile ilgili, önceden alan çalışması yapılmalı ve hatta politikanın uygulandığı ortama benzer bir ortamda politikanın etkinliği test edilmelidir.
- Üçüncü aşama, kavram aşamasında politika geliştirmedir. Diğer bir deyişle, politikanın uygulandığı koşulların ve ortamın iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda çevrenin uyumlaştırılması, politikaların yasal dayanağı ve altyapının hazırlanması da bu aşamada önem arz etmektedir.
- Dördüncü aşama, politikaların uygulanmasıdır. Karar vericilerin davranışsal iktisadın pratik politikaları hakkında uygun şekilde bilgilendirilmeleri gerekmektedir.
- Son adım, uygulamada uygulanan politikalar ile beklenen sonuçlar arasındaki farkları analiz etmek olmalıdır. Sonuç beklenenden farklı ise gerekli ayarlamalar tekrar yapılmalıdır. Politikalarda gerekli ve doğru güncellemelerin yapılabilmesi için uygulanacak politikalara yönelik eleştiri ve yorumlar da dikkate alınmalıdır.

Davranışsal kamu politikasına yönelik bir diğer önemli yaklaşım davranışsal yayılma. Davranışsal yayılma; davranıştaki bir değişikliğin başka bir davranış üzerindeki gözlemlenebilir ve nedensel etkisi şeklinde tanımlanabilir. Örneğin; davranışsal difüzyon yoluyla sulamayı sınırlayan herhangi bir politika, geri dönüşüme ve su tasarrufuna duyarlı bir davranış modelinin gelişmesine yol açabilmektedir. Kamu

politikası için davranışsal erişimin önemi; bir karar vericinin küçük bir müdahalesi, birden fazla davranış değişikliğine neden olmakta, böylece istenen tüm davranış değişiklikleri uygun maliyetli bir şekilde gerçekleşmektedir (Galizzi ve Whitmarsh, 2019:1-2).

Davranışsal modelleri kamu politikasına entegre ederken, kamu politikası uygulayıcıları, Gayer ve Viscus (2015) tarafından sunulan bilişsel önyargıların da farkında olmuşlardır. Bu sayede uygulanan politika ve programların etkinliğinin azalması riskine yol açan zihniyet ve önyargıların önüne geçilmektedir. Bireysel davranış kalıplarının engelleyici olmayan bir şekilde yönlendirilmesinin etik boyutuna ilişkin tartışmalar, ülkelerin ve uluslararası kuruluşların uygulamalarına dayalı olarak devam etse de toplumsal refahı artırmada kamu davranış politikalarının genel kamu politikası uygulamalarından daha etkili olduğuna inanılmaktadır.

3.2. DAVRANIŞSAL İKTİSAT VE POLİTİKA İLİŞKİSİ

İktisatçılar, politika için yararlı bir çerçeve sağlamaktadır. Bununla birlikte, geleneksel ekonomik yaklaşım, mükemmel bilgiye sahip mükemmel rasyonel insanların varlığını varsaymaktadır. Bu varsayım, potansiyel olarak sorunlu davranışı göz ardı etmektedir. İnsan sınırlandırmalarını ve bunun sonuçlarını kabul eden birçok politika yapıcı, davranışsal iktisadi alternatif bir çerçeve gibi benimsemektedir (Bhargava ve Loewenstein, 2015: 390).

İktisat politikası, insanların kararları ve davranışları hakkında bazı kurallar koymaktadır. Bu kuralların rasyonel olduğu varsayımı altında, karar aşamasında sunulan düzen ve sözlerin nihai karar üzerinde belirleyici veya yol gösterici bir etkisinin olmadığı kabul edilmektedir. Özetle bu kurallar mantıklı olabilir; ancak alınan kararlara ve davranışlara bakıldığında işin iç yüzünün pek de öyle olmadığı anlaşılmaktadır (Soyer, 2015: 83).

Davranışsal iktisat, insanların kararlarını ve davranışlarını etkileyen politikalar geliştirerek insanların ekonomik yaşamlarını yönetmektedir. Örneğin, “Yarın için Daha Çok Biriktir”, insanların kafalarının karışabileceği yanlış davranışlardan uzaklaşarak tasarruf anlayışıyla hareket etmelerine yardımcı olan yeni nesil bir davranış politikasıdır (Thaler ve Benartzi, 2004: 171). Davranışsal iktisadın siyaset içermesinin temel nedeni, bazı durumlarda iktisattan çok farklı bir bakış açısına sahip olmasıdır. En önemli farkın, rasyonellik varsayımıyla ilgili olduğu görülmektedir. Anaakım iktisat, birey ve

kurumların rasyonel aktörler olduğunu varsayarken, davranışsal iktisat bu fikre karşı çıkmaktadır. Aslında, davranışsal karar verme alanındaki çoğu araştırma, insanların rasyonellikten sezgisel ve algısal sapmalarını ampirik olarak göstermeye çalışmaktadır (Amir vd., 2005: 2).

İnsanların davranışları belirli durumlarda değişmektedir. Bunlar, karar ortamının özelliklerini, seçmenin kendine özgü olasılıklarını, soru-cevap biçimini, seçim sırasını, karar zamanını, verilen seçim sayısını ve duygusal yönleri içermektedir. İnsanların nasıl davranacakları konusunda doğru tahminlerde bulunmak oldukça zor görünmektedir. Ancak politika yapıcıların en iyi politikayı bulmaları için gereksinim duydukları en önemli girdi budur (Slovic vd., 2002: 219).

Davranışsal iktisatçıların politikada oynayabilecekleri en iyi rol, belli bir politika sorununu çözmek için genel ilkeleri keşfetmek veya kesin reçeteler formüle etmektir. Kurt Lewin'in hiçbir şeyin iyi teori kadar yararlı olmadığı şeklindeki sözlerine ve James Maxwell'in hiçbir şeyin iyi teoriden daha pratik olmadığı iddiasına rağmen, genel ilkeleri bulma ve bunları belirli politikalara uygulama konusunda ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Teoriler ve ilkeler oldukça faydalı olmakla birlikte, politika yapıcılar bu genel yapıları somut politikalara dönüştürebilmek için gerekli araştırmaları yapmamaktadır. Bu aşamada belirli politika alanlarında (tasarruf, sağlık, vergi eğitimi vb.) araştırma yapılırken davranışsal iktisat uzmanlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Amir vd., 2005: 3). Karar vericilerin bilmesi gereken 7 önemli ilke aşağıda özetlenmiştir (Dawnay ve Shah, 2005: 74):

- Kendinden beklentiler davranışı etkilemektedir: insanlar davranışlarının kendi değerleri ve taahhütleri ile tutarlı olmasını istemektedir.
- Diğer insanların davranışları önemlidir: insanlar başkalarını gözlemleyerek veya onların davranışlarını taklit ederek davranmaya devam etmekte ve diğer insanların kabul ettiği davranışları da gözlemlemektedirler.
- İnsanlar doğru şeyi yapmak için motive olmaktadır: lakin bazı durumlarda, para gibi etkenler insanların içsel motivasyonunu zayıflatır. Örneğin, arkadaşlarınıza yiyecek almak istiyorsanız, onların ödeme konusundaki ısrarı motivasyonunuzu düşürebilir.
- Alışkanlıklar önemlidir: insanlar genellikle bilinçsizce, düşünmeden hareket etmektedirler. Bu alışkanlıkları değiştirmek çok zordur. Alışkanlıklar değiştirilmek istense bile çoğu zaman bu kolay olmamaktadır.

- İnsanlar kayıplardan kaçınırlar ve sahip olduklarından vazgeçmek istemezler: kayıp yaşamamak için bir takım büyük riskler alabildikleri gibi aynı zamanda kazanmak istiyorlarsa küçük risklerde göze alabilmektedirler.
- İnsanların etkili olmak için değişime ihtiyaçları vardır: insanlar çaresiz ve kontrolden çıkmış hissetmekten nefret ederler ve böyle hissettiklerinde durumu değiştirmek için hiçbir şey yapamazlar. Tersine, kontrolün kendilerinde olduğunu hissettiklerinde, işleri iyileştirmek için oldukça motive olabilmektedir. Bu, seçim ve katılımın önemini etkilemektedir. Örneğin, bilgi bombardımanı umutsuzluğa ve modası geçmiş davranışlara yol açabilmektedir.
- İnsanlar karar verirken hesap yapamazlar: İnsanlar olasılıkları iyi hesaplayamazlar ve belirsizlik onları tedirgin etmektedir. Yakın tarihteki olaylara çok fazla ağırlık vermelerine rağmen, uzak tarihteki olaylara fazla ağırlık vermezler.

Sonuç olarak politika geliştirmede birçok aşama bulunmaktadır (Genesove ve Mayer, 2001: 1135). Politika yapımının gerçekleştirilebilmesi için politika yapıcılarının bu alanda uzmanlaşan iktisatçılarla birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU POLİTİKİLARINDA DAVRANIŞSAL YAKLAŞIM, DÜRTME TEORİSİ VE REFAH İLİŞKİSİ

1. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI KAVRAMI

Kamu Politikalarında davranışsal yaklaşım son yirmi yılda önem kazanmış ve zaman içinde bu yaklaşımın geniş yelpazede politika alanlarıyla ilişkisi kurulmuştur. Bu yaklaşım hem rasyonel insan modelini eleştirmeye hem de kamu politikalarının iyileştirilmesine olanak sağlamıştır. Aynı zamanda bireyleri hedef alan dürtme müdahalelerine aşırı vurgu yaparak toplumsal refah düzeyinin iyileştirilmesi üzerinde durmuştur.

1.1. KAMU POLİTİKASI KAVRAMI

Kamu kelimesi, belirli bir toprak üzerinde yaşayan insanları ifade etmekle birlikte, bunun yerine “amme” kavramının kullanıldığı da bilinmektedir. Burada kamu kavramının halkı kapsadığı anlaşılmalıdır. Öte yandan, politika kelimesinin tanımının Türkçe, İngilizce ve ilgili literatürde farklı anlamlara gelmesi anlam karmaşasına yol açabilmektedir. TDK (2022) sözlüğünde politika tanımı devletin faaliyetlerini bir bütün olarak amaca göre düzenleme ve yürütme ilkeleri, yöntem ve siyaset şeklinde yapılmaktadır (TDK, 2022). Tanımdan da anlaşılabacağı gibi, “politika” ve “siyaset” aynı anlamda kullanılmaktadır.

Ancak “siyaset” kelimesinin İngilizce ‘deki karşılığı "politics"tir ve eski Yunan geleneğine dayanan "polis" kavramına dayanmaktadır. “Polis” tabiri şehrin vurgusunu ifade etmektedir (Türküne, 2008: 4). Türkçeden farklı olduğu görülen siyaset kavramı politika kelimesiyle iç içe olmayıp, tamamen farklı bir kelimeye karşılık gelen “policy” kelimesi ile özdeşleştirilmiştir. Burada eylem kavramı karşımıza çıkmaktadır ki; tekil veya çoğul yapılar (kişi, kurum vb.)’ in planlarını gerçekleştirmek için başlattıkları durumu ifade etmek için kullanılmaktadır (Heywood, 2012: 564).

Türkiye’de “politika” kelimesi anlamının “siyaset” ve “ol, yöntem ve program” olarak iki şekilde ifade edildiği görülmektedir. Ayrıca yöntem ve program, eylem kavramını içeren “policy” sözcüğü anlamına gelmektedir (Çevik ve Demirci, 2012: 11). Kavramları ayırt etmek için örneğin politika kelimesi ek bir kelime olmadan kullanılıyorsa siyaset kelimesine karşılık gelmekte ve yanına konuyla ilişkili (kamu,

sağlık, enerji gibi) bir kelime aldığı anda ise “policy” kavramını karşılar nitelik taşımaktadır (Çevik, 2012: 98).

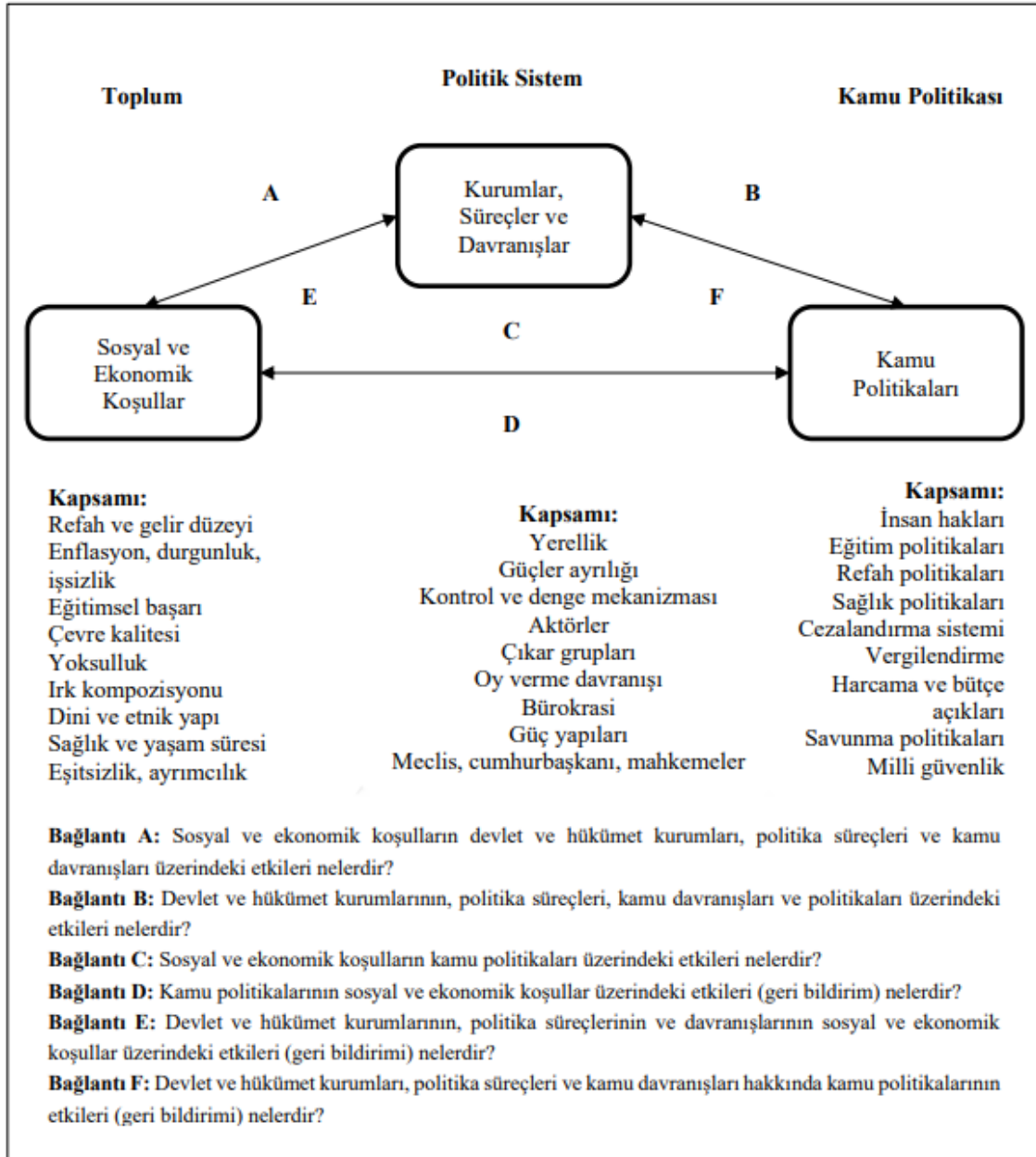
Literatürde yayınlanan birçok kamu politikası çalışması, aynı yaklaşımla kavramı tanımlamanın zor olduğunu göstermektedir. Kamu politikası, tam olarak tanımlanması zor olan sezgisel kavramlardan biridir (Smith ve Larimer, 2009: 3). Ayrıca siyaset alanıyla benzerlikler göstermesine rağmen tek akademik bir disipline odaklanmamıştır. Kamu politikası, bağımsız akademik bir disiplin olarak kabul edilmeden önce siyaset bilimi, kamu yönetimi ve iktisat gibi akademik disiplinlerin müfredatında yer almasına rağmen, birçok üniversitenin benimsemesiyle bağımsız akademik disiplinlerden biri haline gelmiştir (Smith ve Larimer, 2009: 1). Başta kamu yönetimi olmak üzere siyaset bilimi, sosyoloji, hukuk ve ekonomi gibi birçok disiplin kamu politikasıyla ilgilenmektedir. Bu alanda karmaşık bir literatür ortaya çıkmıştır. Söz konusu kamu politikası disiplinlerinin kendi açılarından değerlendirilmesi, bu alanda çeşitli teori, yöntem ve araçların ortaya çıkmasını sağlamıştır (Yıldız ve Sobacı, 2015: 17). Aşağıda kamu politikası kavramı ile ilgili yapılan tanımlamalara yer verilmiştir:

Kamu yönetimi sözlüğünde geçen “kamu politikası” terimi; kamu hizmetlerinin, kamu kararlarının ve politikalarının planlanması, bu programların uygulanma ve değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Parlak, 2011: 426-427). Başka bir deyişle, kamu politikası, coğrafi bir bölgenin veya siyasi birimin üyelerinin bölgelerini etkileyen meseleleri veya endişeleri ele aldığı ve bunlarla ilgili seçimler yaptığı süreç olarak ifade edilmektedir (Schultz, 2014: 350).

Akademik literatürde kamu politikası, “*bir devletin yapmaya veya yapmamaya karar verdiği her şey*” olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda kamu politikası, kanunen devletin yetki alanına giren herhangi bir şeyi yapmaya yetkili olan herhangi bir kamu kurumu veya görevlisinin faaliyetlerini içeren alan şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu açıdan kamu politikası, siyasi iktidarın bütün vatandaşları etkileyen kararlarından küçük bir köy muhtarının kararına kadar birçok konuyu ve düzeyi kapsamaktadır (Akdoğan, 2011: 77). Öte yandan, Dye'a (1987) göre kamu politikası analizi, hükümetlerin ne yaptığını, neden yaptığını ve yapılan politikalardan ne gibi farklılıkların ortaya çıktığını anlama süreci olarak ifade etmektedir (Akt. Babaoğlu ve Akman, 2018: 2).

Kamu politikası analizi ilk çıktığında yapılan açıklamalara göre; analitik çalışmalar, bunun bir yöneten-yönetilen ayrılığı şeklinde ortaya çıkmasıyla başladığını göstermektedir. Bu görüşe göre, kamu politikasının insan örgütlenmesinin tarihi kadar eski olduğu belirtilmektedir. Danışmanlık veya danışmanlık yöneticilerinin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Ancak bu aşamada yapılanlar bilimsel olmadığı için kamu politikası analizi değil, kamu politikası olarak adlandırılmaktadır. Kamu politikası analizi bilimsel yöntemleri içermektedir (Yıldız ve Sobacı, 2015: 32).

Şekil 1. Kamu Politikasının İncelenmesi, Nedenleri ve Sonuçlar

Kaynak: Uzun, 2021: 18

Kamu politikasının kavram ve uygulamalarının özelliklerinden biri de her kararın hukuki bir dayanağının olması ve devlet organları tarafından şekillendirilmesidir. Kamuoyu, alınan kararları ve yapılan idari işlemleri yasal bir çerçeveye dayandırıyor ve karar verici ile uygulayıcının yetki alanına giriyorsa hukuka uygun kabul etmektedir (Akdoğan, 2011: 77).

Demokratik bir yönetimde, yetki sınırları içinde alınan idari işlem ve kararlar, hukuka uygun değil ise her ne olursa olsun, eleştirilmekte ve kabul edilmemektedir. Kamuoyu bu işlem ve kararları değerlendirmekte ve geri bildirimde bulunmaktadır. Kamu düzeni kavramına kamu yönetimi açısından bakıldığında, vatandaşlarına eşit hizmet veren, kanun önünde eşitliği sağlayan, kanunlara ve kanunlara uygun idari kurallara sahip olarak kurulmasına izin veren bir devlet olarak kabul edilmektedir. Ayrıca politikaların düzgün işlenmesini ve sonuçlarının yasal olmasını sağlayan mekanizmalardan oluşmaktadır (Sabuktay, 2011: 69). Kamu politikasının başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Birkland, 2001: 7):

- Politika, büyük bir sorunu çözmek için bir yol haritasıdır.
- Politika “vatandaş” için vatanda adına oluşturulmaktadır.
- Politika, bir sorunu çözmek gibi bir amaca veya arzu edilen bir duruma yöneliktir.
- Politik bir fikir her ne kadar hükümetin dışında aktörler tarafından ortaya atılsa veya devlet ve sivil toplumların etkileşimi ile ortaya çıksa da nihayetinde hükümet tarafından oluşturulmaktadır.
- Politika, sorunlarını, çözümlerini ve motivasyonlarını farklı yorumlayan kamu ve özel kurumlar tarafından yorumlanmakta ve uygulanmaktadır.
- Politika, hükümetin yapmaya ya da yapmamaya karar verdiği şeydir. İnsanların siyasete ve siyasi kararlara nasıl dahil oldukları ülkeden ülkeye değişmektedir.

Piyasa kapitalizmi yeni bir boyut kazandıkça, küçülen kamu kavramı şüphesiz kamu politikasını tepeden tırnağa değiştirmiştir. Bugüne kadar devletin toplumsal sorunların çözümünde oynadığı etkin rol, müdahaleci, büyük ve hantal yapının gelişmesine yol açmıştır. Sürekli büyüyen devlet aygıtı, ekonominin gelişmesi ve büyümesi önünde engel olarak görülmekte ve bunun toplumsal yaşama müdahalesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır (Demir, 2011:107).

Hükümetler, bireysel sorunlardan ziyade toplumu bir bütün olarak etkileyen toplu sorunları ele almak için kamu politikasını kullanmaktadır. Kamu sektörü veya kamu dışı aktörler nedeniyle söz konusu ilişkiler ağı, kamu politikasının oluşturulmasında kamu ile özel sektör arasındaki güç oyunları olarak tanımlanmaktadır. 1930'lu yıllardan sonra devletlerin ekonomiye ve topluma müdahale etmeye başlamasıyla birlikte parlamentolarda kullanılan "politika" tabiri genellikle ilgili alan adıyla bağlantılı olarak kullanılmaya başlanmıştır (örneğin; tarım politikası, enerji politikası, sosyal politika gibi) (Knoepfel vd., 2007: 23).

Kamu politikası kavramı, zımni olarak, gerçek sorunları çözmeyi amaçlayan çok sayıda idari ve yasal eylemi ifade etmektedir. Karar verme sürecinde, mevcut mevzuat genellikle çeşitli kurumsal düzenlemelerde yer alan idari, siyasi ve sosyal aktörleri etkilemektedir. Hedeflenen bir politikaya ancak merkez ve çevre aktörlerin oluşturduğu grubun karmaşık ilişkilerinden sonra ulaşılabilir. Bu aşamada, kamu aktörlerinin (bazen özel aktörlerin) kararları ve hedef grubun davranışlarının yönlendirdiği, kamu politikaları adı verilen, toplumun kendisinin çözemeyeceği ortak sorunları çözmek için birçok aktör tarafından gerçekleştirilen bir dizi eylem olarak ifade edilmektedir. Bu ilkeler, kamusal faaliyetin her aşamasında alınan kararları kapsamaktadır. Ayrıca, politika uygulamaları esnasında ortaya çıkan soyut ve genel kurallar (kanunlar, yönetmelikler, kararnameler) ve politika uygulamaları esnasında ortaya çıkan somut çıktılar (idari kararlar, sübvansiyonlar ve izinler vb.) bu politika uygulamalarını etkilemektedir (Knoepfel ve diğerleri, 2007: 24).

Sonuç olarak, kamu politikası, devletin belirli amaçları gerçekleştirmek için yürüttüğü politikaların tümüne verilen isimdir. Kamu politikası, toplumun ihtiyaçlarına ve taleplerine yanıt vermek, kaynakları etkin bir şekilde kullanmak ve belirlenen hedeflere ulaşmak için tasarlanmış bir stratejik planlama süreci şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca devletin belirli bir alanda müdahale etmesi veya müdahale etmemesi yönünde kararlar almasını sağlayarak, bu alanda oluşan sorunları çözmeyi veya fırsatları değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu kararlar, kamu otoriteleri tarafından belirlenen politika hedefleri ve stratejileri doğrultusunda alınmaktadır. Kamu politikası, genellikle kamu yararı ve toplumun refahı için tasarlanmaktadır. Bu nedenle, politika tasarımı ve uygulaması, kamu hizmetleri sunmak için gerekli olan kaynakların toplanması ve yönetilmesi de dahil olmak üzere, toplumun ihtiyaçlarını ve taleplerini göz önünde bulundurarak gerçekleştirilmektedir. Kamu politikası, ekonomi politikaları,

çevre politikaları, eğitim politikaları, sağlık politikaları gibi çeşitli alanlarda uygulanabilmekte ve bu politikaların etkisi genellikle toplumun farklı kesimlerinde farklı olabilmektedir.

1.2. KAMU POLİTİKALARINDA DAVRANIŞSAL YAKLAŞIM

İnsanların sıradan basit davranışları bile birbirinden farklı yaklaşımlarla açıklanabilmektedir. Örneğin, bir bardak suya uzanan bir kişinin davranışına bakan nörobilim, bu davranışı insanlarda meydana gelen fizyolojik ve nörolojik süreçler ekseninde incelemektedir. Bilişsel yaklaşım, aynı davranışa bireyin amaç ve beklentilerine göre bakmakta ve bilişsel (zihinsel) süreçleri vurgulamaktadır. Genel olarak, davranış bilimleri, deney ve gözlemle insan davranışlarının altındaki temel süreçlerin sistematik analizlerini içermektedir; psikoloji, sosyoloji, ekonomi, nörobilim ve diğer disiplinlerden bilgi ve araştırma yöntemlerini birleştirmektedir (Lourenço vd., 2016: 9).

Davranışsal Yaklaşımın öncülerinden Oliver'e (2013: 1-2) göre davranışsal iktisadın kamusal karar alma sürecinin bir parçası olarak benimsenmesi iki nedenden dolayı artmıştır. Birincisi, 2008 küresel finansal krizinden sonra, krizin sebepleri arasında finans sektörünün yetersiz düzenlenmesi, geleneksel ekonomik yaklaşıma alternatif yaklaşım arayışlarına yol açmıştır. Diğer bir neden ise liberal siyasetçilerin bireylere, kamu ve ticari kuruluşlara yönelik olumsuz uygulamalara başvurmadan kendilerine ve topluma zarar veren tüm karar alma birimlerinin davranışlarını değiştirmenin yollarını aramaya başlamış olmalarıdır.

Kamu politikaları kapsamında davranışsal yaklaşımda temel referans çalışmalarının içinde Richard Thaler ile Cass Sunstein'nın "Nudge" ve Daniel Kahneman'nın "Fast and Slow Thinking" eserleri önemlidir. Psikolog olduğu görülen Kahneman'a, Neoklasik iktisat teorisinde hâkim rasyonellik varsayımına karşı duran karar alma çalışmalarıyla 2002'de Nobel Ekonomi Ödülü verilmiştir. Kahneman ile davranışsal iktisat ve uzantısı olarak oluşturulmuş olan davranışsal kamu politikalarına ilginin arttığı görülmektedir. Thaler'ın da 2017'de Nobel Ekonomi Ödülü'nü almasıyla davranışsal yaklaşımın popülerliği daha fazla artmıştır. Söz konusu ilginin yönetim bilimlerine kaymasıyla dünyada genel olarak davranıştan elde edilmiş bilgiler, politika üretim süreçlerine dahil edilmeye başlanmıştır. Bireylerin seçme özgürlüğünün korunarak onları belli yönlere yönlendiren politika yaklaşımlarından "dürtmelere"

hükümetlerin çoğu ilgi göstermişlerdir (Reisch ve Sunstein, 2016: 310). Thaler ve Sunstein tarafından yapılan çalışmalarının yayımlanmasından itibaren 10 yıl içerisinde “Dürtme”, yönetimde pratiğe konulmuştur. Dünya genelinde davranışsal kamu politikası birimleri oluşturularak; davranışsal yaklaşım deneyleri yapılmış, söz konusu deneylerin sonuçları da aktif bir şekilde yayımlanmıştır (Thaler ve Sunstein, 2008: 68).

Thaler ve Sunstein'a (2008: 72) göre, insanların karar verdikleri ve kaçınılmaz bir şekilde kararlarını etkileyen çevre, seçim mimarisi şeklinde kavramsallaştırılabilir. Seçim mimarisi kavramının, tercihlerin karar vericiye sunulduğu farklı yolları tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir. Bu kavram, tercihlerin sunulma şeklinin kaçınılmaz olarak kararı etkileyeceği varsayımına dayanmaktadır. Bireylerin seçim mimarisini davranışsal ilkeleri kullanarak yeniden düzenlemek, özgürlüklerini ve seçimlerini kısıtlamadan bireyleri en uygun seçimlere yönlendirilmekte ve sosyal sonuçları optimize edebilmektedir. Seçim mimarisinin etkilerine karşı koymak için, bireysel karar verme süreci, liberter ataerkilliğinin altın kuralı izlenerek, en yararlı ve en az zararlı olan teşviklerle şartlandırılmalıdır. Seçim mimarı, bireylerin karar alma süreçlerinin bağlamını düzenlemekle yükümlü kişi veya kurum olarak tanımlanmaktadır. John (2018: 58), politika yapıcılarının seçim mimarları olarak tanımlanabileceğini, çünkü bireylerin seçimlerini sosyal olarak faydalı sonuçlar yaratmak için etkileyebileceklerini savunmaktadır. Öte yandan Thaler ve Sunstein (2008: 3), daha büyük bir devlet yerine siyasetle liberter yaklaşımı bir kenara bırakarak, daha iyi yönetime izin veren liberter bir devlet anlayışını teşvik etmektedirler.

Burada Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nin raporunda davranışsal öngörülerin politikaya uygulanmasıyla ilgili kapsamlı ilk uluslararası araştırmasından da bahsetmek gerekmektedir. Davranışsal Kamu Politikaları uygulanmalarında en önemli unsurların bu raporda aşağıdaki gibi sıralandığı görülmektedir (OECD, 2017: 36-43):

Uzmanlık: Bir örgütün davranışsal öngörülerinin kurumsallaşma derecesi için uzmanlaşma önemlidir. Psikoloji, sosyal bilimler, antropoloji, ekonomi ve nörobilim alanlarında uzmanlar çalışmaktadır. Diğer kurumlar, yarı zamanlı çalışma için uzmanlar veya danışmanlık için dışarıdan uzmanlar işe almaktadır.

Kaynak: Davranışsal öngörülerin uygulanmasının önündeki bir engel olarak kaynak eksikliği belirtilmektedir. Ancak OECD raporuna göre; genellikle kaynak

önemli bir faktör değildir. 11 vaka çalışmasına göre, müdahalelerin maliyeti yoktur. Maliyetler sadece iki örnekte önemli görülmüştür.

- Müdahale (Intervention): (Politika aşaması): Politik karar vermek için davranışsal içgörüler kullanılmaktadır.
- Metodoloji: Davranışsal içgörülerin örgütsel karar verme üzerindeki etkisi; yani onun hakkında bilgi edinmek.

Değerlendirme: Davranışsal öngörüler uygulamanın önemli bir özelliği, önce bir örnek üzerinde test edilmeleridir. Bu özellik, kamu politikasında çok farklı ve yeni bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bir deneyin sonuçları ve etkilerini değerlendirebilmek, neyin işe yarayıp nelerin yaramadığını görebilmek ve bununla ilgili varsayımlarda bulunabilmek için çok önemlidir. Müdahalenin tek seferlik bir etki mi yoksa bir alışkanlık mı olduğunu görmek adına politikanın zaman içindeki etkisini izlemek gerekmektedir.

Genel anlamda değerlendirildiğinde davranışsal yaklaşım, insanların karar verme sürecindeki duygusal ve bilişsel faktörlerin etkisini vurgulayan bir yaklaşımdır. Kamu politikalarında davranışsal yaklaşım, bireylerin ve toplumun karar verme süreçlerindeki davranışlarını ve motivasyonlarını anlamak için kullanılmaktadır. Bu yaklaşım, insanların karar verme sürecindeki yanlışlarını ve hatalarını tanımlayarak, politika tasarımı ve uygulamasında daha etkili stratejiler geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Davranışsal kamu politikası, insan davranışını anlamak ve değiştirmek için psikolojik, sosyolojik ve ekonomik verileri kullanmaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin karar verme sürecindeki yanlışlarını ve hatalarını belirleyerek, politikaların etkisini artırmayı amaçlamaktadır. Örneğin, sağlıklı bir yaşam tarzı tercih etmek için finansal teşvikler sunmak veya bireylerin enerji tasarrufu yapmalarını teşvik etmek için farkındalık kampanyaları düzenlemek, davranışsal kamu politikası örnekleri olarak verilmektedir. Davranışsal kamu politikası, insan davranışlarını anlamak için sosyal psikoloji, davranışsal ekonomi, nöro ekonomi gibi alanlardan yararlanmaktadır. Bu yaklaşım, insan davranışlarını etkilemek için çeşitli araçları kullanabilmektedir. Böylece, kamu politikalarının etkililiği artmakta ve toplumun ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verilmektedir (OECD, 2017: 43).

2. DAVRANIŞSAL YAKLAŞIMDA DÜRTME TEORİSİ

2.1. DÜRTME TEORİSİ VE TARİHSEL SÜRECİ

“Dürtme” kavramı ilk defa Thaler ve Sunstein tarafından “Dürtme: Sağlık, Zenginlik ve Mutluluk için Alınan Kararları Geliştirmek Üzerine” isimli kitapta kullanılmıştır ve bu kitap 2008 yılında yayımlanmıştır (Einfeld, 2017: 3). Dürtme, alternatifleri reddetmeden ve insan davranışını öngören ekonomik teşvik yapılarını etkilemeden, bireylerin seçim mimarisini değiştiren müdahaleler şeklinde tanımlanmaktadır (Thaler ve Sunstein, 2008: 6).

Genelde “dürtme” kavramı, bireylerin tercihlerine dayalı olarak iyi kararlar veremediği ve dolayısıyla faydasını maksimize edemediği varsayımına dayanmaktadır. Bu, sonuçların gerçek tercihleri yansıtmadığı anlamına gelmektedir (Corr ve Plagnol, 2019: 151-152). Davranışsal iktisat ve psikolojideki gelişmeler, karar verme süreçlerinin ve davranışların rasyonel bir bakış açısıyla elde edilen davranış modelinden sapma durumlarını göstermektedir. Söz konusu davranışsal bakış açısında, karar verme bağlamlarının nasıl bireylerin hata yapmasına neden olabileceğini ve istenen sonuçlara ulaşmayı nasıl engelleyebileceğini göstermektedir (Hansen ve Jespersen, 2013: 3).

Dürtme, kişiyi bilişsel bozulmaya yol açabilecek davranışlardan uzak tutan ve kişinin nihai hedeflerine ulaşmasını sağlayan karar vericiler olma eğilimindedir. Bu etkiyi, insanların seçimlerindeki ampirik anlamda kanıtlanmış bilişsel eksikliklerden yararlanarak elde etmektedir. Bunu yaparken mali teşviklerden yararlanmamaktadır. İnsanların seçimlerini (örneğin para, statü vb.) açıkça etkilemek yerine, bireylerin umursamadığı bazı nitelikleri (örneğin liste sıralaması, varsayılan seçim, çerçeveleme vb.) etkileme eğilimi göstermektedir. Dürtmeyle ilgili farklı ve yeni olan şey, değişen teşvikler, değişen normlar, bilgi ve eğitim gibi müdahalelerin, insanların bilişsel ve motivasyon eksikliklerini kendileri lehine kullanmalarına ve iyi kararlar almalarına yardımcı olmasıdır (Yanoff ve Hertwig, 2016: 153).

Thaler ve Sunstein (2018: 17) ayrıca dürtmeyi, seçimi reddetmeden veya insanların maruz kaldığı ekonomik teşvikleri değiştirmeden, tahmin edilebileceği gibi insanların davranışlarına rehberlik eden bir "seçim mimarisi" olarak açıklamaktadırlar. Bir müdahalenin dürtme sayılabilmesi için, yönetilen alternatiften kaçınmanın basit ve uygun maliyetli olması gerekir, dürtmeler zorlama içermemektedir (Thaler ve Sunstein, 2008: 6). Örneğin Thaler ve Sunstein, marketlerde ve kantinlerde sebze ve meyveleri

göz hizasına koymanın itici sayıldığını, ancak kantinlerde sağlıksız gıdaların satışının yasaklanmasının itici sayılamayacağını savunmuşlardır.

Hansen' e göre; dürtme konusunda “bilişsel sınırlamalar, önyargılar, yanlış anlamalar, rutinler ve alışkanlıklar, bireylerin rasyonel karar verme süreçlerine müdahale etmekte ve bu durum dikkate alındığında, dürtmenin insanların yargılarını, tercihlerini ve alışkanlıklarını etkilediği kabul edilmektedir. Ayrıca dürtme, insan eylemlerini tahmin edilebilir şekilde etkileme yeteneğine sahip bir girişimdir (Özdemir, 2019: 247). Susnstein, doğanın onu dürttüğünü, gelenek, göreneklerin kendiliğinden düzen yarattığını ve görünmez ellerin doğanın her zaman bir itişe sahip olduğunu iddia etmektedir. Özel sektörün ve devletlerin bireyler adına kararlar alması ve onlara dayatması normal kabul edilmektedir. Bireyler bu onaydan vazgeçebilecekleri gibi seçmeme haklarını da kullanabilmektedir (Yazar, 2018: 188-190).

İnsanların fikirlerini manipüle ederek veya zorlayarak değiştirmeye çalışmaktansa, onları dürterek tutum ve davranışlarını değiştirmek daha kolay ve mantıklı olarak görülmektedir. Çünkü dürtme, bireylerin seçme haklarını ellerinden almadan küçük dokunuşlarla uygulanabilecek uygun bir yöntemdir. Bu nedenle çevresel unsurları küçük darbelerle değiştirerek başarıya ulaşmak mümkün görünmektedir. Ülkeler de bunu anlamakta ve çok küçük dokunuşlarla büyük faydalar elde etmektedirler (Doğru, 2020: 3).

Genel anlamda değerlendirildiğinde, dürtme teorisi, insan davranışlarının arkasında yatan motivasyonların, temel dürtüler ve ihtiyaçlar tarafından yönlendirildiğini savunan bir psikolojik teoridir. Dürtme teorisi, bireylerin ihtiyaçlarını ve dürtülerini anlamak için kullanmakta ve bu ihtiyaçların tatmin edilmesi için bireylerin ne tür davranışlar sergileyeceğini öngörmeye çalışmaktadır. Dürtme teorisi, bireylerin davranışlarını anlamak için beş temel ihtiyaç belirlemektedir. Bunlar fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, ait olma ve sevgi ihtiyaçları, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı olarak sıralanmaktadır (Yazar, 2018: 189). Bu ihtiyaçların tatmin edilmesi, bireylerin motivasyonunu etkilemekte ve davranışlarını belirlemektedir. Örneğin, fizyolojik ihtiyaçları olan bir birey, açlığını gidermek için yiyecek arayışına girebilmekte veya güvenlik ihtiyacı olan bir birey, kendini tehlikeli bir durumdan korumak için kaçabilmektedir. Dürtme teorisi, bireylerin davranışlarını anlamak için diğer faktörleri de göz önünde bulundurmaktadır. Örneğin, sosyal faktörler, kültürel faktörler ve çevresel faktörler de bireylerin davranışlarını

etkileyebilmektedir. Ancak, teori, insan davranışlarının temelinde yatan ihtiyaçlar ve dürtüler üzerine odaklanmaktadır. Reklamcılık, pazarlama, siyaset ve sosyal psikoloji gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Bu teori, bireylerin ihtiyaçlarını anlamak ve onlara uygun ürünler, hizmetler veya politikalar sunmak için kullanılmaktadır. Ayrıca, dürtme teorisi, insan davranışlarının nedenlerini anlamak için psikolojik araştırmalar ve deneyler yapmak için de kullanılmaktadır (Doğru, 2020: 4).

2.2. DÜRTME VE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI

Dürtmeye tabanlı politikalar, bir karar vericinin kullanabileceği olağan araçlardan daha farklı araçlar kullanmaktadır. Tipik bir karar verici, istenmeyen davranışı caydırmak için vergiler ve istenen davranışı teşvik etmek için sübvansiyonlar gibi araçları kullanmaktadır. Ancak, bu faaliyetler ekonomiktir ve kararların alındığı sosyal bağlamı dikkate almamaktadır. Bir devlet, davranış değişikliği sağlamak için “zora dayalı” yöntemleri seçebilmektedir. Yasaklar gibi düzenleyici tedbirler vatandaşların belirli davranışları sergilemesini engelleyebilmektedir. Zorlayıcı önlemler, genelde belirli davranışlarda topluma zararlı olduğu ve kaçınılması gerektiği düşünülen davranışlarda kullanılmaktadır. Bununla birlikte, insan davranışının genel uygulamalarla değiştirilemeyecek bazı yönleri bulunmaktadır. İnsanlara daha sağlıklı beslenme alışkanlıkları verme ve daha çok egzersiz yapma vb. gibi durumlar örnek olarak verilebilmektedir. Bu tür alanlarda, hükümetin araç kutusunda "yumuşak önlemler" kullanmak için farklı seçenekleri bulunabilmektedir (Corr ve Plagnol, 2019: 153-154).

Davranışsal iktisat yaklaşımında, bireylerin deneyler ile daha doğru kararlar almaları için yönlendirilmesi gerektiği ve bu yönlendirmenin de dürtmeyle mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Dürtme, insanların tarafsız olmadıkları ve sınırlı bilişsel kapasitelerinin oldukları gerçeğine dayanmaktadır (Thaler de Sustain, 2008). Dürtme ayrıca, bireylerin karar verme özgürlüklerini engellemeden seçim mimarları yardımıyla doğru karara nasıl yönlendirilebileceğini de açıklamaktadır. Aynı zamanda insanların farklı seçeneklere karşı tercihlerini oluşturmalarına yardımcı olmaktadır (Kılıç, 2020:10). Kamu yönetimindeki iyi yönetim kavramının yerine davranış politikasının önemli aracı olarak kabul edilen dürtme kavramı gelmiştir. Dürtme politikası, mevcut davranışlarını rasyonel anlamda seçen ve sürdürmek isteyenlere yük getirmemelidir. Bu nedenle yaklaşım, düzenleme veya yasaklamalara izin vermemektedir (Oliver, 2015:4).

Dürtme teorisinin geçerli olabilmesi ve bir müdahalenin dürtme olarak adlandırılabilmesi için öncelikle seçme özgürlüğünü koruması gerekmektedir. Bu prensibe verilebilecek en bariz örnek Küresel Konumlama Sistemi (GPS) alanıdır. İnsanlara hangi yöne hareket etmeleri gerektiği konusunda gerekli bilgiyi açıkça vermesine rağmen, o yönde hareket edip etmeme özgürlüğünü vermesidir. Yine, şeffaf ve açık olmalı, gizli olmamalı, böylece bir tür manipülasyon veya hileye sebep olmamalıdır. Ayrıca, tüm bu önlemler kanıta dayalı olmalıdır. Bu, teşviklerin etkili olup olmadığı konusunda bir fikir birliğine varma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Deneysel odaklı bir alan olmasının nedeni, örneğin teoride başarılı görülen dürtülerin pratikte olumsuz sonuçlara yol açabilmesi ve bunun sonucunda farklı alternatiflerin ve gerekli iyileştirmelerin geliştirilebilmesi gibi olasılıklar göz önüne alındığında anlaşılmaktadır (Sunstein, 2014: 583-585).

Hem özel sektörde hem de kamu sektöründe kullanılan dürtme ismi verilen müdahaleler farklı şekillerde yapılabilmektedir. İlk ve en etkileyici olanlardan biri, varsayılan seçim yolu geliştirmektir. Alanyazında statüko eğilimi şeklinde de adlandırılan bu bilişsel önyargı, genellikle dikkatsizlikten veya statükoyu koruma isteğinden kaynaklanan bir durumdur. Bu bağlamda televizyon karşısında oturan kişinin ilgilenmediği halde televizyon programlarını izlemeye devam etmesi veya dergi kampanyası bittikten sonra aboneliğini iptal edemeyecek kadar tembel olması örnek olarak verilmektedir (Thaler ve Sunstein, 2019: 53). Bu nokta üzerinde varsayılan bir seçenek için dürtme, insanların içinde bulundukları mevcut durum için zaman ve çaba harcamama istekleriyle birleştiğinde mantıklı müdahale haline gelmektedir. Eğitim, sağlık, tasarruf gibi konular için otomatik kayıt sistemi varsayılan seçimin bir parçasıdır. Bireyler programlara katılmak zorunda değildir, ancak çoğu vazgeçmek istemez, yine de varsayılan seçenek programlarına tabidirler (Sunstein, 2014: 585).

Başka bir dürtme türü de basitleştirmedir. Bir davranışı gerçekleştirmeyi kolaylaştırmak için o davranışın daha basit ve anlaşılır hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Basitleştirilmiş dürtme, insanların hedeflediği davranışları gerçekleştirmelerini kolaylaştırmak için etkili bir yöntemdir. Bu yöntem, hedef davranışın basitleştirilerek, insanların o davranışı gerçekleştirme olasılığını arttırmaktadır. Karmaşık formlar, metinler ve prosedürler insanların seçim yapmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle seçimlerin insanların seçim yapmasını kolaylaştıracak

şekilde sunulmasını sağlayan seçim mimarları, bu stratejiden en iyi şekilde yararlanarak hedeflenen bir eylemin başarısını artırabilmektedir (Thaler ve Sunstein, 2019:124-126).

Kolaylaştırma yolu ile dürtme, davranışsal psikolojide sıkça kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, insanların bir davranışı gerçekleştirmelerini kolaylaştırmak için çevresel veya sosyal faktörlerin kullanılması anlamına gelmektedir. Örneğin, bir kişinin spora başlaması ve spora gitme sürecini kolaylaştırmak için, spor salonunun eve yakın olması, uygun saatlerde açık olması ve üyelik ücretlerinin makul olması gibi çevresel faktörler sıralanabilmektedir. Bu faktörler, kişinin spora gitme davranışını kolaylaştırarak, davranışın gerçekleşme olasılığını arttırmaktadır. Benzer şekilde, bir kişinin daha sağlıklı beslenmesi için yiyeceklerin taze, sağlıklı ve uygun fiyatlı olması gibi çevresel faktörler sağlanabilmektedir. Bu faktörler, kişinin daha sağlıklı bir beslenme alışkanlığı geliştirmesini kolaylaştırarak, davranışın gerçekleşme olasılığını arttırmaktadır. Kolaylaştırma yoluyla dürtme, insan davranışlarını değiştirmek için etkili bir yöntemdir. Bu yöntem, insanların belirli davranışları gerçekleştirmelerini kolaylaştıracak çevresel veya sosyal faktörleri düzenlemek suretiyle, insanların hedeflenen davranışları gerçekleştirme olasılığını arttırmaktadır. Bireyler mevcut seçeneklerin arasından seçim yapma konusunda çok fazla düşünmek istememektedirler. İstenen davranış kolay ve ulaşılabilir kılmak, fazla endişelenmek istemeyen insanlar için çok faydalı bir motivasyon şeklidir. Örneğin, sağlıklı gıda tüketimini artırmaya yönelik bir politika, söz konusu gıdaların tüketicinin göz hizasında ve kolayca ulaşabileceği bir rafta olması durumunda daha başarılı olabilmektedir (Sunstein, 2014: 586).

Sosyal normların gücü kullanılarak uygulanan dürtüsel müdahaleler, insanların diğer insanların neler yaptığını bilmesine ve bu davranışı sergilemesine dayanmaktadır. İnsanlara başkalarının davranışları hakkında bilgi verilerek alkol ve tütün gibi zararlı alışkanlıklardan kurtulmaları sağlanabilmektedir. Ancak burada en önemli olan bilgi stratejisinin bireylerin yaptıklarına göre değil yapması gerekenlere göre izlenmesidir (Sunstein, 2014: 586). Örneğin, vergi kaçakçılığının önlenmesi için yapılacak olan bir düzenlemede bir grup insana diğer grubun çoğunun itaat edeceği söylense, birinci gruptaki vergi kaçırانların sayısının azaldığı gözlemlenebilecektir (Thaler ve Sunstein, 2019: 89-90).

Genel anlamda değerlendirildiğinde, dürtme teorisi ve davranışsal kamu politikası arasında birçok bağlantı bulunmaktadır. Davranışsal kamu politikası,

bireylerin karar verme sürecindeki duygusal ve bilişsel faktörleri anlamak için dürtme teorisi gibi psikolojik teorilerden yararlanmaktadır. Bu yaklaşım, insanların karar verme sürecindeki yanılıklarını ve hatalarını tanımlayarak, politika tasarımı ve uygulamasında daha etkili stratejiler geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Davranışsal kamu politikası, bireylerin karar verme süreçlerindeki dürtüleri ve ihtiyaçları anlamak için de dürtme teorisini kullanmaktadır. Bu yaklaşım, insanların belirli davranışları sergilemesini teşvik etmek için psikolojik araçları kullanabilmektedir. Örneğin, bir davranışı teşvik etmek için çeşitli seçenekler sunmak, standartları değiştirmek, karşılaştırmalı geri bildirim vermek gibi teknikler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca sağlık politikaları alanında, davranışsal kamu politikası, sigara içmenin zararlarını vurgulamak, sigara vergilerini artırmak, sigara içenlerin diğer olası davranışlarını değiştirmek için teşvikler sunmak gibi yöntemler de kullanabilmektedir. Benzer şekilde, enerji tasarrufu politikalarında da davranışsal kamu politikası, bireylerin enerji tasarrufu yapmalarını teşvik etmek için farkındalık kampanyaları düzenleyebilmekte veya finansal teşvikler sunabilmektedir. Dürtme teorisi ve davranışsal kamu politikası, politikaların etkililiğini artırmak için insan davranışlarını anlamak ve bu davranışları değiştirmek için psikolojik araçları kullanmaktadır. Bu yaklaşımlar, kamu politikalarının toplumun ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermesine yardımcı olabilmekte ve politika tasarımı ve uygulamasında daha etkili stratejiler geliştirilmesine olanak tanımaktadır.

3. TOPLUM REFAHINDA DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASININ ROLÜ

3.1. TOPLUM AÇISINDAN REFAH KAVRAMI

Türk Dil Kurumu (2022) refah kavramını “*bolluk, varlık ve rahatlık içinde iyi yaşamak*” olarak tanımlamıştır. Refah, en basit haliyle insanların yaşam kalitelerinde gözlemlenen olumlu bir eğilimdir. Günümüzde refah, insanların sosyal ihtiyaçlarının belirli bir yaşam standardı ile karşılanması ve yaşam standardının yükseltilmesi olarak tanımlanmaktadır. Çünkü refah sadece gelir düzeyiyle veya finansal göstergeler dışında herhangi bir şeyle ifade edilmemektedir. Gelirdeki bir artış doğrudan refahta bir artışa yol açmaz. Bu nedenle refahı hem gelir artışı hem de yaşam koşullarının iyileştirilmesi olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Yaşam koşullarının iyileştirilmesi, temel ihtiyaçların yanı sıra diğer faktörleri de ifade etmektedir (Günay, 2021: 16).

Refah, bir kişinin veya toplumun fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal olarak iyi bir durumda olması halidir. Genellikle, bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması,

sağlıklı bir yaşam sürdürülmesi, eğitim ve öğrenim, iş, gelir, barınma, gıda, giyim, eğlence, kültür ve güvenli bir çevrede yaşama gibi unsurlar refahın öğeleri arasında yer almaktadır. Refah, sadece bireysel bir kavram değildir; aynı zamanda toplumsal ve ekonomik bir kavramdır. Toplumların refahı, ekonomik, politik ve sosyal koşullara bağlı olarak değişebilmektedir. Yüksek gelir, yüksek eğitim seviyesi, iyi sağlık koşulları, güvenli bir yaşam ortamı gibi faktörler refah seviyesini artırabilirken, yoksulluk, işsizlik, sağlık sorunları, çevre kirliliği gibi faktörler refah seviyesini düşürebilmektedir. Refah, bireylerin ve toplumların hayat kalitesini artırmak için önemlidir. Hükümetler ve diğer kurumlar, refahın artırılması için çeşitli politikalar ve programlar uygulayabilmektedir. Bunlar arasında sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması, işsizliğin azaltılması, sosyal güvenlik önlemlerinin alınması, çevre koruma politikalarının uygulanması gibi faaliyetler yer alabilmektedir. Refah kavramı subjektif bir kavramdır. Çünkü kişi kendi iyiliği hakkında karar verebilmektedir. Bu nedenle refah tanımı hususunda genel bir fikir birliğine varmak oldukça zor görünmektedir (Özcan, 2009: 4). Genel anlamda refah kavramı iyi olma, mutluluk ve zenginlik anlamlarını yansıtmaktadır (Otteson, 2001). Başka bir tanımla; kişisel ve ekonomik refah, mutluluğu ifade etmektedir (Çelebi, 2003: 107).

Refah kavramı iktisat alanında yoğun bir şekilde tartışılrsa da din ve felsefe alanında kendisine daha fazla yer bulmaktadır. Bu kavram din ve felsefede ontoloji, ahlak ve erdem çerçevesinde ele alınsa da aydınlanmayla birlikte gelişen modern tartışmada fayda, zevk ve ahlaki yükümlülükler, mutluluk ve esenliğin konusu haline gelmiştir. Bu alandaki düşünürlerin bazıları için refah, yaşamın amacı iken, diğerleri için arzulanan ancak ne olduğu tam anlamıyla tarif edilemeyen bir kavramdır. Daha yakın zamanlarda, iyi oluş kavramı pozitif psikolojide bir konu olarak araştırılmıştır. Pozitif psikoloji tartışmaları, modern yaşamın olumsuzluğuna maruz kalan bireye odaklanarak iyi oluşa bakmaktadır. Bu çalışmalar, bireyin kişisel ve sosyal bir mutluluk-esenlik-iyilik hali çemberinde ve olumlu bir ruh hali ile nasıl yaşayabileceğini incelemiştir (Kangal, 2013: 216).

İngiliz iktisatçı Asa Briggs, refahı ülkenin yönetim sistemine göre tanımlamaktadır. Briggs'e göre, maddi, yasal ve insani olarak asgari yaşam koşullarını sağlamayı amaçlayan sosyal refah toplumunda vatandaşlar, kendilerine sunulan hizmetlerle neşe ve huzuru yakalamaktadırlar (Aktan ve Özkıvrak, 2003). Refah;

normal koşullarda bireysel ihtiyaç ve tercihlerin karşılanması, esenlik, ruhen mutluluk ve bedenlen sağlıklı olma durumunu ifade etmektedir. İktisat alanında refah kavramı, bir ekonominin insanların yaşam standardını ve mutluluğunu artırmak için ne kadar iyi performans göstermesi gerektiği olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, sadece bireysel refahı değil, aynı zamanda toplumsal refahı da kapsamaktadır. İktisatçılar, refahı ölçmek için çeşitli göstergeler kullanmaktadırlar. Geleneksel olarak, milli gelir veya kişi başına düşen milli gelir gibi ekonomik göstergeler refahı lme konusunda ön plana çıkmaktadır. Ancak, bu göstergeler, bir ülkenin ekonomik büyümesini yansıtmakla birlikte, bireysel veya toplumsal refahı yansıtmayabilir. İktisat alanında refah kavramı, ekonomik politikaların tasarımında ve uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomi politikalarının, bireysel ve toplumsal refahı artırmak için tasarlanması, ekonominin sürdürülebilir büyüme sağlaması ve toplumun tüm kesimlerinin faydalanmasını sağlaması hedeflenmektedir. Bu anlamda refah iktisadı, ekonomik politikaların insan topluluklarının veya bireylerin refahı üzerindeki etkisini incelemektedir. Her ikisinin de iyilik düzeyini değerlendirerek iki farklı durumun yararlarını karşılaştırmakta, yani bir durumun diğerinden ne denli iyi olduğunu belirlemeye çalışmaktadır. Herhangi bir durumun sosyal değerlendirmesi iki faktör içermektedir. Birincisi, her bir kişinin çıkarlarını belirlemek, ikincisiyse tüm bireysel çıkarları birleştirmektir. Bu anlamda sosyal ekonomi normatif olarak kabul edilmektedir. Bir durumun ekonomik refahı hakkında sonuçlar çıkarmak için, sosyal iktisat yazarları pozitif iktisadın ötesine geçip etik kriterler kullanarak belirli politikaların arzu edilirliliğini belirlemeye çalışmaktadırlar (Shavell, 2003: 8 1).

Refah iktisadı, Pigou (1920) tarafından kaleme alınan “Refah İktisadı” kitabıyla sistemleşmiştir. Pigou’nun bu eseri refah iktisadının kurucu kitabı şeklinde değerlendirilmektedir. Bu anlamda Refah iktisadının fıkri anlamda alt yapısının Pigou tarafından ortaya koyulduğunu söylemek mümkündür. Pigou’nun yanında, Pareto, Hicks, Kaldor, Scitovsky, Samuelson, Bergson ve Arrow da refah iktisadına katkı sağlamışlardır. Başlangıç aşamasında pigouvian perspektifte ilerlemiş olan refah iktisadının, Vilfredo Pareto’nun düşünceleriyle ikincil bir yola girdiği görülmüş ve Pareto hakimiyetinde ilerleyen refah iktisadı ise “Yeni Refah İktisadı” ismini almıştır. Pigou’nun bakış açısına göre, eski toplumsal ekonomi, değer yargılarını önemli araçlar olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda, faydayı ruhani bir kriter olarak gören Bentham’ın yanında yer almaktadır. Bakış açılarındaki farklılıklardan da anlaşılabileceği üzere

Sosyal iktisatta değer yargılarının kullanımına ilişkin görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Pareto veya yeni refah ekonomisi, değer yargılarından ve insanlar arasında fayda karşılaştırmalarından kaçınmaktadır. Farklı insanların faydalarını karşılaştırma veya ölçme konusundaki çözölmemiş zorluklar da bu tür ilkelerin formüle edilmesinde şüphelere neden olmuştur. Bu şüphelerin bir sonucu olarak, geleneksel faydacılık ile insanlar arasındaki faydayı karşılaştırmanın imkansızlığı, birçok iktisatçının genel kabul görmüş bir aksiyonu haline gelmiştir (Özalp, 2016: 20). Ana akım siyasetin kişiler arası karşılaştırmalara dayanması gerektiğini reddetse de Harsanyi (1982) ve Ng (1997) gibi bazı önde gelen iktisatçılar kişiler arası karşılaştırmalar yapmak isteyerek ve faydacılığı tercih ederek ana akımdan sapmışlardır (Akt. Hausman, 2010: 324)

Refah iktisadının değer yargısı arasındaki ilişki ile ilgili olarak Ian Malcom David Little, sosyal ekonomi ve etiğin birbirlerinden ayrılamayacağını, çünkü sosyal ekonominin bir değerler terminolojisi olduğunu belirterek değer yargılarının önemini vurgulamaktadır. Bir refah ekonomisi teknik araçlarla donatılırsa ve değerlemeden çıkarılırsa, artık bir refah ekonomisi olamayacağını da eklemektedir. Ona göre refah ekonomisinde değerin ortadan kaldırılması, çağın ve para biriminin yakılması anlamına gelmektedir (Özalp, 2016: 20-21).

Pigou'ya göre, refahla ilgili nicelikler prensipte ölçülebilmektedir. Bu nedenle, ekonomik refahı artıran düzenleme veya eylemler önermektedir. Pigou'nun amacı, ekonomik refahı artırmak için neyin daha elverişli ve elverişsiz olduğunu ayırt etmektir. Ancak Pigou herhangi bir tarif önermeyerek, ekonomik refahı neyin artırdığını veya azalttığını araştırarak; refahın nedenleriyle ilgilenmiştir. Fakat yaptığı ayırım veya verdiği gerekçeler genel olarak reddedilmiş ve ahlaki bir iyilik kavramı fikri de şiddetle eleştirilmiş ve reddedilmiştir. Pigou (1920), ekonomik refah ile genel refah arasında net bir çizgi olmadığını kabul etse de çizgiyi çizmek için parasal ölçümün yeterli olduğunu belirtmektedir. Pigou'ya göre, ekonomik refah, refahın yalnızca bir parçasıdır ve refah değişebilirken, ekonomik refah aynı kalabilmekte, çünkü ekonomik refahtaki bir değişiklik nadiren refahtaki benzer bir değişikliğe sebep olmaktadır. Kısacası, finansal refah genel refahın bir ölçüsü değildir, ancak finansal nedenler finansal olmayan refahı da etkileyebilmektedir (Akt. Özalp, 2016: 21-22)

Pigou, iktisatçıların refah kavramını daha detaylı bir şekilde incelemelerine katkıda bulunmuştur. Pigou, refah önermeleri olarak bilinen bir dizi iktisadi prensip geliştirmiştir. Bu önermeler, ekonomik politikaların bireysel ve toplumsal refah

üzerindeki etkisini analiz etmek için kullanılmaktadır. Pigou'nun refah önermeleri şunlardır (Bozdağ, 2009: 488):

1. Bireysel refah, kişinin tüketiminden elde ettiği tatmin seviyesiyle ölçülür. Bireysel refah arttıkça, tüketici daha fazla tatmin elde etmektedir.
2. Toplumsal refah, bireysel refahların toplamından oluşur. Toplumsal refah arttıkça, toplumun genel tatmin seviyesi artmaktadır.
3. Piyasaların tam işleyişi, bireysel refahı en üst düzeye çıkarmaya yardımcı olabilir. Ancak, bazı durumlarda piyasa başarısız olabilmekte ve bireysel refah düşebilmektedir.
4. Bazı durumlarda, toplumsal refahı artırmak için, bireysel refahı azaltmak gerekebilmektedir. Örneğin, halk sağlığı politikaları uygulanarak, bireysel özgürlükler sınırlandırılabilir ancak toplumun genel refahı artırılabilir.
5. Bazı durumlarda, toplumsal refahın artırılması için, gelir dağılımındaki eşitsizlik azaltılmalıdır. Çünkü, bireysel refahı arttırmak için yüksek gelire sahip kişilerin daha fazla kaynakları olması gerekmektedir.

Pigou'nun refah önermeleri, ekonomik politikaların tasarımı ve uygulanması konusunda iktisatçılara bir rehber olmaktadır. Bu önermeler, piyasaların işleyişini, bireysel refahı, toplumsal refahı ve gelir dağılımını dikkate alarak, ekonomik politikaların tasarımını ve uygulanmasını yönlendirmektedir.

Genel anlamda değerlendirildiğinde toplum açısından refah kavramı, bir toplumun bireylerinin yaşam kalitesi, refah seviyesi, sosyal güvencesi, sağlık hizmetleri, eğitim fırsatları, iş olanakları, gelir dağılımı, adalet, özgürlükler ve diğer birçok faktörü dikkate alarak değerlendirilmektedir. Bir toplumda refah seviyesi yüksek olduğunda, bireylerin temel ihtiyaçları karşılanmakta ve yaşam kaliteleri artmaktadır. Bu da bireylerin sağlık, eğitim, barınma ve diğer temel ihtiyaçlarına erişimlerini kolaylaştırmakta ve sosyal farklılıkları azaltarak sosyal uyum ve birlik duygusunu arttırmaktadır. Bir toplumda refah seviyesinin yüksek olması, ekonomik ve sosyal açıdan sürdürülebilir bir kalkınmanın önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu, toplumun sadece bireysel refahını değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik kalkınmayı da teşvik etmektedir. Bu nedenle, toplum açısından refah kavramı, hükümetlerin ve politika yapıcıların dikkate alması gereken önemli bir konudur. Hükümetlerin, sosyal politikalar yoluyla, bireylerin yaşam kalitesini artırmak, sosyal güvence sağlamak, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak, gelir

dağılımındaki adaletsizliği azaltmak ve diğer refah faktörlerini iyileştirmek için çaba göstermesi gerekmektedir. Sonuç olarak, toplum açısından refah kavramı, bir toplumun bireylerinin mutluluğu, sağlığı, eğitimi, gelirleri ve diğer faktörleri kapsayan geniş bir kavramdır ve toplumsal ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği için önemlidir (Özalp, 2016: 23).

Refah iktisadı, iktisat disiplininin bir dalıdır ve iktisat politikalarının bireysel ve toplumsal refahı artırmak için nasıl tasarlanabileceği üzerine odaklanmaktadır. Refah iktisadı, geleneksel iktisadi yaklaşımlardan farklı olarak, ekonomik faaliyetlerin bireysel ve toplumsal refahı artırmak için nasıl kullanılabileceği üzerinde durmaktadır. İnsan davranışları, tercihleri ve tatmin seviyeleri gibi sosyal ve psikolojik faktörleri de dikkate almaktadır. Bu nedenle, sadece maddi refahı değil, aynı zamanda insanların hayat kalitesini de dikkate alarak, refahı ölçmektedir. Refah iktisadı, refah ölçümleri, gelir dağılımı, sosyal sigorta, eğitim, sağlık ve çevre politikaları gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar, ekonomik politikaların bireysel ve toplumsal refahı nasıl artırabileceği üzerine odaklanmaktadır (Hausman, 2010: 324). Ayrıca iktisat politikalarının sadece ekonomik büyümeyi hedeflememesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun yerine, ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması ve bireysel ve toplumsal refahı artırması hedeflenmektedir. Bu nedenle, toplumsal fayda sağlayan ekonomik politikaların tasarımına ve uygulanmasına odaklanmaktadır. Sonuç olarak, refah iktisadı, ekonomik faaliyetlerin insan refahına nasıl etki edeceği konusunda çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar, iktisat politikalarının bireysel ve toplumsal refahı artırması için nasıl tasarlanabileceği konusunda fikirler sunmaktadır.

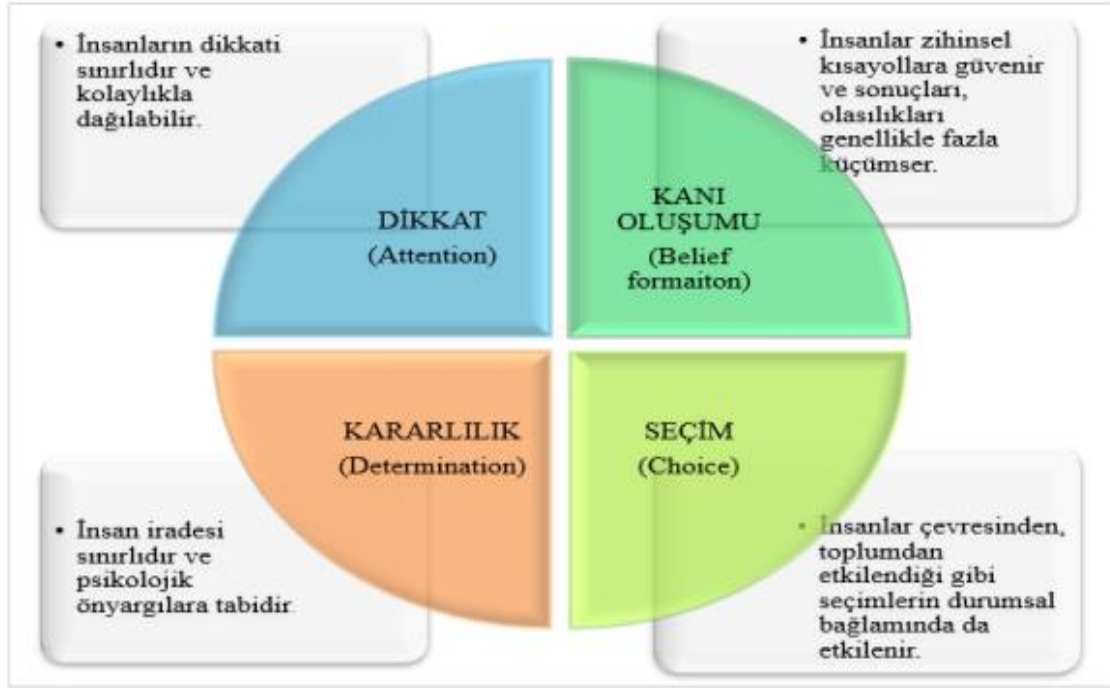
3.2. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI VE REFAH İLİŞKİSİ

İnsan davranışının iyi anlaşılması, verimli ve etkili politikalar oluşturmaya yardımcı olabilmektedir. Kamu politikaları karar aşaması sırasında birtakım veriler ve varsayımlara güvenmek yerine, vatandaşların kararlarını ve davranışlarını gerçek anlamda neyin yönlendirdiğini bulmak gerektiğini savunmaktadır. Davranışsal içgörüler tam da bunu gözlemlemeyi sağlamaktadır. Sonuç olarak, politikaların geniş ölçekte uygulamaya geçilmeden önce hangi politika çözümlerinin verimli ve etkili olduğunu daha önceden test etmelerine yardımcı olmaktadır. Davranışsal bir yaklaşımı karar verme sürecine entegre ederek, politika sonuçları daha iyi tahmin edilebilmekte ve

vatandaşların refahını iyileştirebilecek etkili ve verimli politikalar tasarlanabilmekte ve uygulanabilmektedir (OECD, 2019: 2).

Davranışsal kamu politikası, insanların davranışlarını etkilemek için psikolojik ve sosyolojik faktörleri hesaba katan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, iktisadi karar alma modellerinin temelindeki varsayımları sorgulamakta ve insanların gerçek hayatta nasıl davrandıklarını anlamaya çalışmaktadır. Davranışsal kamu politikası, insanların doğru seçimler yapmalarına yardımcı olmak, toplumun refahını artırmak ve hedeflenen politika amaçlarına ulaşmak için kullanılmaktadır. Burada refah, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları temel gereksinimlerin karşılanması ve daha yüksek bir yaşam standardına sahip olmaları olarak tanımlanmaktadır. Davranışsal kamu politikası, bu temel gereksinimleri karşılamak ve toplumun refahını artırmak için kullanılabilir. Örneğin, hükümetler, vergi sistemi, sosyal yardım programları ve kamu hizmetleri gibi araçlar kullanarak, toplumdaki gelir eşitsizliğini azaltabilmekte ve fakirlikle mücadele edebilmektedir. Yine, insanların sağlıklı yaşam tarzlarını benimsemelerine teşvik eden politikalar da geliştirebilmektedir. Başka bir örnek olarak, sigara ve alkol kullanımını azaltmak için vergi artırımları, reklam yasakları ve halk sağlığı bilinci yaratma kampanyaları gibi politikalar uygulanabilmesi verilebilir. Bunun yanı sıra, enerji tasarrufu ve çevre koruma gibi konularda da davranışsal kamu politikaları kullanılabilir. Ayrıca insanların doğru kararlar vermelerine yardımcı olmak için psikolojik faktörleri de hesaba katmaktadır. Örneğin, insanların kararları, duygusal dürtüler, önyargılar, zayıf öngörüler ve kolaylık sağlama eğilimleri gibi faktörler tarafından etkilenebilmektedir. Tüm bu faktörleri hesaba katarak, insanların doğru kararlar vermelerine yardımcı olacak politikalar geliştirebilmektedir. Sonuç olarak, davranışsal kamu politikası, toplumun refahını artırmak için psikolojik faktörleri de hesaba katan bir yaklaşım olarak kabul görmektedir (Yılmaz ve Canbazer, 2020: 1833). Bu yaklaşım, insanların doğru seçimler yapmalarına yardımcı olmak, gelir eşitsizliğini azaltmak, fakirlikle mücadele etmek, sağlıklı yaşam tarzlarını teşvik etmek ve çevre koruma gibi konularda politikalar geliştirmek için kullanılabilir.

Şekil 2. Davranışsal Sorunların Dört Temel Faktörü

Kaynak: Ürinal, 2022: 63

Davranışsal müdahaleler, mevcut davranışsal kanıtlara dayalı olarak tasarlanmış müdahalelerdir. Daha önce uygulanmış olan deneyler burada yapılamamaktadır (Lourenço vd., 2016: 16). Bu konuda insanlara gönderilmiş olan hatırlatma uyarılarının insanların ödemelerini ciddiye almalarına neden olduğunu gösteren geçmiş kanıtlara dayanan bir e-posta kampanyası düzenleme örnek olarak verilebilmektedir (Gopalan ve Pirog, 2017: 85). Philips'e (2018) göre, sosyal refah söz konusu olduğunda, politika planlamasının erken aşamalarında davranışsal içgörüler kullanılmalıdır. Bu aşamada karar vericiler, strateji planlamasının erken aşamalarında önceki araştırmalardan ve deneysel sonuçlardan elde edilen kanıtları dikkate almaktadır. Bir politikanın işe yarayacağına dair bir garanti olmasa da mevcut kanıtlara dayalı olarak belirli bir politika tasarlamak için strateji planlaması iyi bir başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (Philips, 2018).

Devlet ve kamuyla ilişkili diğer makamlar, kamu sorunlarını çözmek için birçok kaynağa ve araca sahiptirler. Bunlar vergilendirme, hukuk, bürokrasi, uzman gücü gibi araç ve kaynaklar olarak görülmektedir. Buradaki sorun, davranışı değiştirmek için bu araçları ve kaynakları etkin bir şekilde nasıl kullanmak gerektiğidir. Hükümetler, iktidarda olmanın sağladığı çözümlere odaklanma eğilimindedir. Bu girişimlerin başarısına rağmen, politika yapımcılar ve uzmanlar, bu kaynakların ve yetkilerin bu

sorunları ele alma konusundaki yetersizliğini kabul etmektedirler. Bu araçlar genellikle zamanla gelişen davranışsal dürtü ve alışkanlıkları değiştirmede başarısız olmaktadır (John, 2018: 2-3). İnsanların başarısız davranışlarının nedeni temel olarak bilgi eksikliği ise, o zaman eğitim veya farklı bilgi türleri makul bir çözüm olabilmektedir. Öte yandan, insan davranışı insan doğasının temel yönlerine (örneğin, kayıptan kaçınma, aşırı güven) dayanıyorsa, bu tür davranışsal unsurları dikkate alan politika tasarımı ve uygulamasında daha bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu yaklaşım, insanların yalnızca ekonomik teşviklere (sigarayı azaltmak için fiyat artışları vb.) tepki gösterdiğini belirten yaklaşımla çelişmektedir (Lourenço vd., 2016, s. 8).

Bu açıdan kamu politikası süreçlerinin en önemli amacı, insan refahını artırıcı sonuçlara ulaşmak için belirli davranış kalıplarının ortaya çıkmasını sağlamaktır. Bu nedenle, başarılı politikaların varlığı, karar vericiler tarafından insan davranışlarının derinlemesine anlaşılmasına bağlı olmaktadır. Politikaları tasarlar ve uygularken, insanları yasalara uymaya veya yasalara uymamaya, eylemde bulunmaya veya eylemden kaçınmaya hangi güdülerin ittiğini anlamak çok önemlidir. İnsanların davranışlarının gerçekte nasıl sonuçlanacağını tahmin etmek genellikle imkansızdır. İnsan psikolojisi bilinmeden yapılan ve uygulanmış olan politikaların başarıya ulaşma olasılığı düşüktür (Shafir, 2013, s. 1).

Sonuç olarak davranışsal kamu politikası ve refah arasında karmaşık bir ilişkinin olduğu söylenebilmektedir. Davranışsal kamu politikası, insanların karar verme süreçlerindeki zihinsel ve duygusal faktörleri dikkate alarak, kamu politikalarının tasarlanması ve uygulanması için davranışsal iktisat, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerden gelen araçları kullanmaktadır. Refah, bir toplumun bireylerinin sağlık, eğitim, gelir ve diğer temel ihtiyaçlarının tatmin edilmesiyle ilgilidir. Davranışsal kamu politikası, toplumun refahını artırmak için çeşitli araçlar kullanabilmektedir. Örneğin, insanların tasarruf etmelerini teşvik etmek için vergi teşvikleri veya emeklilik fonları gibi finansal araçlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, insanların daha sağlıklı bir yaşam sürdürmeleri için spor tesisleri ve yeşil alanlar gibi çevresel politikalar da refahı artırabilmektedir. Ancak, davranışsal kamu politikasının etkinliği ve refah artışı arasında doğrudan bir ilişki olmadığı unutulmamalıdır. Davranışsal politikaların etkileri, insanların duygusal, psikolojik ve sosyal faktörlerini hesaba katmanın yanı sıra, genellikle dolaylı ve uzun vadeli olabilmektedir. Ayrıca, davranışsal politikaların farklı toplumlar ve kültürler arasında farklı etkileri söz konusudur.

Görüldüğü üzere davranışsal kamu politikası ve refah arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır ve her iki alanın da incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMALARI

1. DÜNYA'DA DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMALARI

Davranışsal İktisat bir disiplin olarak 2002 yılında Daniel Kahneman'ın “Psikolojik Araştırmalarda Ortaya Çıkan Bulguların Ekonomi Bilimine Entegrasyonu ve Belirsizlik Karşısında Karar Verme” Çalışmasıyla aldığı Nobel Ekonomi Ödülü'nden sonra dünya çapında gelişmeye başlamıştır. Bu tarihten günümüze Dünyada uygulanmış ve uygulanmakta olan Davranışsal Kamu Politikaları örneklerine aşağıda değinilmiştir.

1.1. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMASININ DÜNYA'DAKİ İLK ÖRNEKLERİ

Davranışsal kamu politikası, davranışsal iktisat, davranışsal psikoloji ve diğer sosyal bilimlerin prensiplerini ve bulgularını kullanarak kamu politikalarının tasarımında ve uygulanmasında davranışları etkileme ve iyileştirme amacını taşımaktadır. Bu yaklaşım, insanların gerçek davranışlarını ve karar verme süreçlerini anlamaya odaklanmakta ve politikaların bu anlayışa dayalı olarak şekillendirilmesini savunmaktadır. Davranışsal kamu politikasının yaygınlık kazanması, son yıllarda dünya genelinde artmıştır. Bu, birkaç faktöre dayanmaktadır (John, 2018: 61):

Akademik Araştırmalar: Davranışsal iktisat ve davranışsal bilimlerle ilgili araştırmalar ve bulgular, kamu politikası yapımcılarının ve uygulayıcılarının dikkatini çekmiştir. Önemli araştırmacılar ve ekonomistler, insanların neden bazen irrasyonel kararlar aldığını ve nasıl daha iyi yönlendirilebileceklerini inceleyerek bu alanda farkındalık oluşturmuşlardır. Dünyada bu akademik alanda çalışan birçok davranış laboratuvarı ve merkezi bulunmaktadır. Örneğin, 2013 yılında Harvard Üniversitesi'nde kurulan Davranışsal Öngörü Grubu, eğitim, sağlık, ayrımcılıkla mücadele ve çevre koruma alanlarına odaklanan ve çalışan araştırmacıları, davranışsal ekonomistleri ve diğer davranış bilimcileri bir araya getiren akademik bir topluluktur (OECD, 2017: 24).

Deneysel Kanıtların Artması: Deneysel çalışmalar ve saha deneyleri, davranışsal politika yaklaşımının etkinliğini göstermektedir. Bu çalışmalar, küçük müdahalelerin büyük sonuçlar doğurabileceğini ve insan davranışlarını istenilen yönde değiştirebileceğini ifade etmektedir. Güvenilir ve doğru veriler, davranışsal tahminlerin

uygulanmasında en önemli faktördür. Deneysel bir yaklaşımda akademik sonuçların kullanılması da çok önemlidir. Burada veriler kanıt anlamına gelmemektedir. Davranış bilimlerinden elde edilen bulgular, devlet kurumlarının verilerini iyileştirebilmesi ve materyali kanıta dönüştürebilmesi için deney olarak kullanılmalıdır (OECD, 2017: 55).

Uluslararası Kuruluşların İlgisi: Birçok uluslararası kuruluş, davranışsal kamu politikasını desteklemekte ve yaygınlaştırmaktadır. Örneğin, Dünya Bankası, OECD, Birleşmiş Milletler ve diğer kuruluşlar bu alanda çalışmalar yapmakta ve politika önerileri sunmaktadır. OECD davranışsal iktisat ile ilgili bir rapor yayımlamıştır. TEN (European Nudging Network), OECD ile iş birliği yaparak davranışsal öngörü uygulamalarını Avrupa ve diğer ülkelere yayılabilmesi için oluşturulan bir örgüttür.

Başarılı Uygulama Örnekleri: Davranışsal politika yaklaşımının kullanıldığı bazı politika alanlarında başarılı uygulama örnekleri bulunmaktadır. Örneğin, otomatik katılım emeklilik programları, vergi uyumunu artırmak için davranışsal ipuçlarının kullanılması gibi politikalar etkili sonuçlar elde etmiştir.

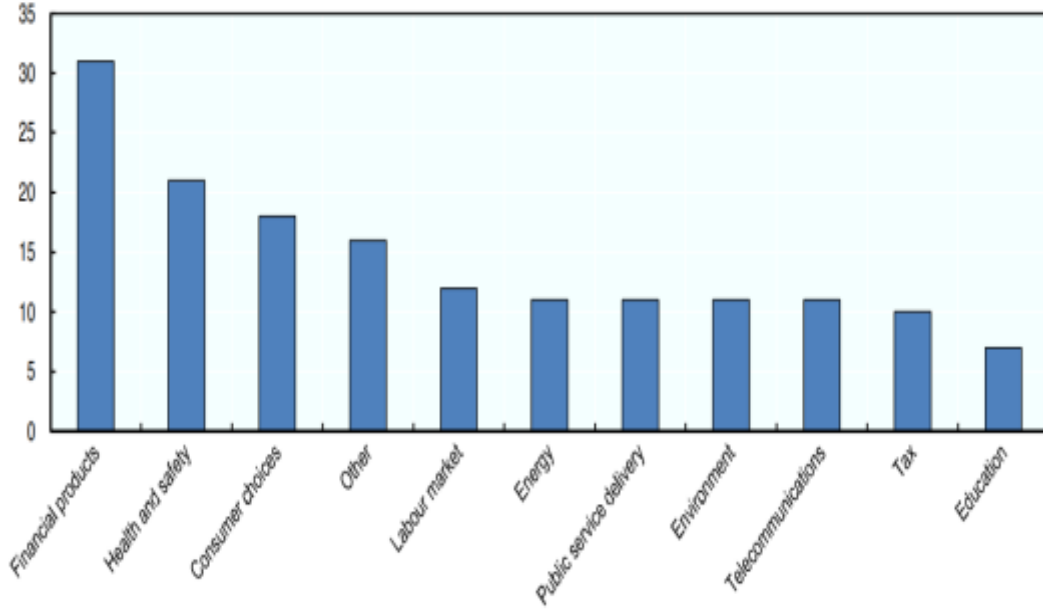
Bu faktörlerin birleşimi, davranışsal kamu politikasının dünyada yaygınlık kazanmasına katkıda bulunmuştur. Davranışsal iktisat ve davranışsal psikoloji prensiplerinin kamu politikası tasarımına entegre edilmesi, politikaların etkinliğini artırma potansiyeline sahiptir ve giderek daha fazla ülke ve kuruluş bu yaklaşımı benimsemektedir.

Bugün dünyada davranışsal kamu politikası alanında faaliyet gösteren yaklaşık 200 kurum bulunmaktadır (Whitehead vd., 2014). Ideas42, 2008 yılında kurulan bir davranışsal tasarım danışmanlık firmasıdır. Davranışsal iktisat ve davranışsal bilimleri kullanarak sosyal sorunları çözmeye odaklanan projeler geliştirmektedirler. Davranışsal iktisat ve davranışsal bilimlerle ilgili çalışmalar ve araştırmalar, 2008 yılından çok daha önce başlamıştır. Davranışsal iktisat, insanların ekonomik kararlarını ve davranışlarını anlamak için psikoloji ve ekonomiyi birleştiren bir disiplindir. Bu alanda önemli çalışmalar yapan öncüler arasında Daniel Kahneman ve Amos Tversky gibi isimler yer almaktadır. Kahneman ve Tversky, insanların karar verme süreçlerini etkileyen kavramları ve yanılırları tanımlayarak Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanmışlardır. Dolayısıyla, Ideas42 2008 yılında kurulan bir danışmanlık firması olsa da davranışsal alanda yapılan çalışmalar çok daha önceye dayanmaktadır (John, 2018: 63).

1.2. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASINDA DÜNYA’DA GELİNER NOKTA

OECD (2017: 38), davranışsal öngörülerin potansiyel kullanımları üzerine bir çalışma yürütmüştür. Buna göre, davranışsal tahmin, yalnızca varsayılan seçimi değiştirerek tüketici tercihlerini etkilemek gibi ekonomik konuların ötesine geçen birçok alanda kullanılmaktadır. OECD'nin bulgularına göre, örnek olay incelemeleri geleneksel olarak tüketici bilgilerini ve seçimini, enerji sektörünü, telekomünikasyon, sağlık ve vergilendirmeyi iyileştirerek tüketicinin korunmasına odaklanmıştır (OECD, 2017: 38). Aşağıda OECD tarafından yapılan anket çalışmasına göre en fazla çalışılan alanlar verilmiştir:

Şekil 3. Politika Alanlarına Göre Vaka Çalışmaları (Toplam vaka sayısı: 129)

Kaynak: OECD, 2016.

Aşağıda bu politika alanlarında yapılan önemli vaka çalışmalarından örnekler açıklanmıştır.

Vergi:

Davranışsal kamu politikası bağlamında Birleşik Krallık'ta Vergi Toplama Otoritesi'nden (Her-His Majesty's Revenue and Customs - HMRC) bahsetmek mümkündür. HMRC, vergi toplama ve tahsilatıyla ilgili görevleri yerine getiren bir kamu kurumudur. Davranışsal iktisat ve psikoloji prensiplerini kullanarak vergi uyumunu artırmak ve vergi kaçakçılığıyla mücadele etmek amacıyla çeşitli stratejiler

uygulamaktadır. HMRC'nin davranışsal kamu politikası uygulamaları şunları içerebilmektedir (Carter vd., 2012: 119):

Zorlama önlemleri ve kısıtlamalar: HMRC, vergi kaçakçılığını azaltmak için zorlama önlemleri ve kısıtlamalar uygulayabilmektedir. Örneğin, belirli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerden daha sıkı denetimler yapabilmekte veya riskli vergi düzenlemeleriyle ilgilenen bireylerin aktivitelerini sıkı takibe alabilmektedir.

Bilgilendirme ve farkındalık kampanyaları: HMRC, vatandaşları vergi uyumu konusunda bilgilendirmek ve farkındalık yaratmak için çeşitli kampanyalar düzenleyebilmektedir. Vergi ödeme süreçlerini kolaylaştıran rehberler, broşürler veya web tabanlı bilgi kaynakları sunarak vergi mükelleflerinin doğru şekilde hareket etmelerini teşvik edebilmektedir.

Nudges (yönlendirmeler): HMRC, nudges adı verilen politika araçlarını kullanarak vergi uyumunu artırabilmektedir. Örneğin, vergi beyannamesi doldururken hatırlatmalar veya önceden seçilmiş seçeneklerle basit bir bildirim süreci sunarak vergi mükelleflerini doğru ve tam beyanda bulunmaya teşvik edebilmektedir.

Cezalandırma ve ödül sistemleri: HMRC, vergi kaçakçılığı yapan veya uyumlu davranışlarda bulunan bireylere cezalar veya ödüller uygulayabilmektedir. Örneğin, düzenli olarak doğru şekilde beyanlarda bulunan bireylere vergi indirimleri veya kolaylaştırmalar sağlayabilirken, kaçakçılık yapanlara yaptırımlar uygulayabilmektedir.

Bu politika yaklaşımları, HMRC'nin vergi uyumunu artırmak, vergi kaçakçılığıyla mücadele etmek ve adil bir vergi sistemi oluşturmak amacıyla davranışsal kamu politikası prensiplerini kullanmasına örnek olarak gösterilebilmektedir.

Çevre

Davranışsal kamu politikası, çevre konularında da yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Çevreyle ilgili davranışsal kamu politikası uygulamaları, insanların çevresel sorunlara karşı daha duyarlı davranmalarını teşvik etmek ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için psikolojik prensipleri kullanmaktadır. Çevreyle ilgili davranışsal kamu politikası uygulamalarından bazı örnekler aşağıda verilmiştir (Özdemir, 2019: 247; Kılıç, 2020: 243):

Enerji Tasarrufu: Hükümetler ve enerji şirketleri, enerji tüketimini azaltmak için davranışsal yöntemleri kullanabilmektedir. Örneğin, enerji faturalarında diğer evlere göre daha düşük veya yüksek bir enerji tüketimi oranı göstermek, insanların enerji

tasarrufu yapmalarını teşvik edebilmektedir. Ayrıca, enerji verimli cihazların kullanımını özendirmek için teşvik programları da uygulanabilmektedir.

Atık Yönetimi: Atık yönetimi alanında da davranışsal politikalar kullanılabilmektedir. Örneğin, geri dönüşüm kutularının erişilebilir ve görsel olarak çekici olması, insanların geri dönüşüm yapma olasılığını artırabilmektedir. Bilgilendirme kampanyaları ve eğitim programlarının da atık azaltma ve geri dönüşüm konusunda farkındalığı artırmak için etkili olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir Ulaşım: Hava kirliliğini azaltmak ve karbon salınımını düşürmek için sürdürülebilir ulaşım politikaları yaygın olarak kullanılmaktadır. Davranışsal politikalar, toplu taşıma kullanımını teşvik etmek veya bisiklet kullanımını artırmak için çeşitli yöntemlerle desteklenebilmektedir. Örneğin, bisiklet yollarının genişletilmesi, bisiklet parkları ve paylaşımlı ulaşım sistemlerinin sağlanması gibi önlemler alınabilmektedir.

Su Tasarrufu: Su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı için davranışsal kamu politikaları geliştirilmektedir. Örneğin, su tüketimini azaltmak için bireyleri bilgilendiren kampanyalar düzenlenebilmektedir. Su tasarruflu armatürlerin teşvik edilmesi ve su faturalarında su tüketimi bilgisinin sunulması gibi uygulamalar da etkili olmaktadır.

Bunlar sadece bazı örnekler olup, davranışsal kamu politikası çerçevesinde çevreyle ilgili birçok farklı uygulama yapılabilmektedir.

2014 yılında Kosta Rika'da Dünya Bankası, Latin Amerika, Karayipler ve Ideas 42 Küresel Yönetişim Uygulamaları Grubu iş birliğiyle su tüketimi üzerine bir deney yapılmıştır. Bu deneyin amacı, üç davranışsal müdahalenin su tasarrufu üzerindeki etkilerini test etmektir. Kosta Rika, Belen'de 5626 haneyi kapsayan bir randomize kontrol denemesi yapılmıştır. İlk önlem, komşu hanenin su tüketimini söz konusu hanenin su tüketimi ile karşılaştırmaktır. Diğer bir önlem de aynı şehirdeki hanelerin ortalama su tüketimini incelemektir. Üçüncü bir önlem, göreceli su kullanımını anlamlı hale getirmek ve insanların su kullanımını azaltmak için kişisel hedefler belirlemelerine yardımcı olmak için bir planlamaya izin vermektir. Çalışmanın sonuçlarına göre deney grubunda ortalama evsel su tüketimi 3 müdahale grubunun hepsinde kontrol grubuna göre azalmıştır. Ayrıca, planlama teşviki en çok su tüketimi düşük olan hanelerde etkili

olmuştur. Buna karşılık, yakın çevredeki su tüketiminin karşılaştırılması ise yüksek su tüketimi olan hanelerde en etkili olmuştur (OECD, 2017, s. 123).

Çevre alanı kapsamında otoyolların temiz tutulması konusunda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Teksas eyaletinde yürütülmüş olan bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada, mahalle sakinlerinin vatanseverliği vurgulanmış ve ülkeyi temiz tutma mesajı bireysel futbol takımı oyuncuları, ünlü aktörler ve şarkıcılar ile verilmiştir. Bu kampanyanın liderleri (Don't mess with Texas! (Teksas'a bulaşmayın)) sloganlarını oluşturarak vatandaşları bu konuda zorlamayı başarmışlar ve ertesi yıl çevre kirliliği azalmıştır (Thaler ve Sunstein, 2019: 81-82). Bu bağlamdaki bir başka örnek olarak da Kopenhag'da atık bidonlarına yeşil yol gösterme ve artan atık sorunuyla başa çıkmak için insanları daha temiz bir çevreye teşvik etme stratejisinin çok büyük bir etki yaratmış olması verilebilir. (Ramakuru, 2018).

Eğitim

Davranışsal kamu politikası, eğitim alanında da önemli bir rol oynamaktadır. Aşağıda, davranışsal kamu politikası çerçevesinde eğitim uygulamalarının bazı örnekleri özetlenmiştir (Topkaya, 2016: 709; Demir, 2011:109):

Öğrenci Motivasyonunu Artırmak: Davranışsal kamu politikası, öğrencilerin motivasyonunu artırmak için kullanılmaktadır. Örneğin, hedef belirleme ve ilerlemenin izlenmesi gibi tekniklerle öğrencilerin hedeflerine ulaşma isteklilikleri artırılmaktadır. Ayrıca, başarılarını tanımak ve ödüllendirmek gibi teşvikler de motivasyonu artıran davranışsal yöntemler arasında sayılmaktadır.

Öğrenme Çevresini Düzenlemek: Eğitim ortamlarının düzenlenmesi, öğrencilerin davranışlarını ve öğrenmeyi etkilemektedir. Davranışsal kamu politikası, sınıf düzenlemelerini, öğrenme materyallerinin sunumunu ve öğrencilerin dikkatini çekmek için görsel araçlar kullanmayı içeren stratejiler geliştirebilmektedir.

Karar Verme Becerilerini Geliştirmek: Davranışsal kamu politikası, öğrencilere karar verme becerilerini geliştirmeleri konusunda yardımcı olabilmektedir. Öğrencilere seçenekler sunmak, karar verme süreçlerinde etkinlikler düzenlemek ve risk değerlendirmesi yapma becerilerini öğretmek gibi stratejilerle karar verme yeteneklerinin desteklenmesi örnek olarak verilmektedir.

Devamsızlıkla Mücadele: Davranışsal politika, devamsızlık sorunlarıyla mücadele etmek için kullanılabilir. Öğrencileri devamlılığa teşvik etmek için

ödöl sistemleri veya devamsızlık oranlarının düzenli olarak izlendiği geribildirim mekanizmaları oluşturulabilmektedir. Ayrıca, devamsızlıkla ilgili olumsuz sonuçların net bir şekilde iletilmesi de motivasyonu arttırmaktadır.

Sınav Kaygısını Azaltmak: Davranışsal politika, sınav kaygısıyla mücadele etmek için stratejiler geliştirmektedir. Öğrencilere sınav öncesi kaygıyı azaltma teknikleri öğretilir, bu durum sınavlar öncesi rahatlatma sağlamak ve sınav atmosferi stresini optimize edebilmek için olumlu geribildirim ve destek sunabilmektedir.

Avustralya'da öğrencileri sağlıklı yaşam davranışlarına teşvik etmek için metin mesajların içeren bir müdahale geliştirmiştir. Avustralya Sosyal İşler Departmanı ve Western Sydney Üniversitesi ile iş birliği içinde, 5 haftalık bir metin mesajı içeren "Prospero Projesi" geliştirilmiştir. Bu metin mesajları, insanların esenliğini artırdığı ampirik olarak gösterilmiş olan çeşitli uyarılar ve püf noktalarından oluşturulmuştur. Mesajlar şükran, fedakârlık ve farkındalık ile ilgili davranışları geliştirmek için tasarlanmıştır (Newman vd., 2021).

Tasarruf

Otomatik kayıt sistemi ile emeklilik için tasarruf yapmanın teorisi, uzun vadeli birikim yaparak finansal güvenlik sağlama ilkesine dayanmaktadır (Özdemir, 2019: 248; Arısoy, 2022: 26; Daştan vd., 2022: 82): Bu sistemde çalışan, plana katılmak istemediğini belirten bir belge doldurmadığı takdirde plana otomatik olarak dahil edileceğine dair bir belge almaktadır. Otomatik kayıt sistemi, Amerika Birleşik Devletleri'nde bir sosyal hak olarak emeklilik planlarına kaydı büyük ölçüde artırmıştır. Otomatik kayıt, genç ve yeni çalışanların hızlı kaydolmasına olanak sağlasa da katılımcılar ödeme marjından ücret düşük olduğu halde sapmaktadırlar. Bu sorunu çözmek için Thaler ve Shlomo Benartzi, "Yarın İçin Daha Çok Tasarruf Edin" adlı otomatik bir katkı artırma programı geliştirmişlerdir (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 142). 'Yarın İçin Daha Çok Tasarruf Edin' programı, insan davranışlarının temelini oluşturduğu ifade edilen belli psikolojik ilkeleri hedef almaktadır:

- Pek çok kişi tasarrufu düşünür ama bunu gerçekleştirmez.
- Kayıptan kaçınma: İnsanlar maaşlarında düşüş görmeyi sevmezler.
- Ataletin bu konuda etkisi büyüktür.

Bu program, katılımcıları gelecekteki maaş artışlarına paralel olarak emeklilik birikimlerine katkılarını artırmaya davet etmektedir. Maaş ve katkı payı denkleştirilirse insanlar aldıkları parada bir azalma yaşamaz ve dolayısıyla artan emekli maaşı nedeniyle kesintiyi bir kayıp olarak görmezler. Bir çalışan bu programa katıldığında tasarrufundaki artışın, otomatik olarak ve kendi kendini idame ettirdiği görülmektedir (Thaler ve Sunstein, 2018: 143).

Enerji

Davranışsal kamu politikası, insanların davranışlarını etkilemek ve istenen sonuçları elde etmek için psikoloji ve davranış bilimlerinden yararlanan bir yaklaşımdır. Enerji tasarrufu konusunda davranışsal kamu politikası uygulamaları da benzer bir şekilde tasarruf davranışlarını teşvik etmek ve enerji verimliliğini artırmak için psikoloji ve davranışsal iktisat prensiplerini kullanmaktadır. Bu tür politikaların enerji tasarrufu açısından başarılı olabilmesi için aşağıdaki faktörler göz önünde bulundurulmalıdır (Daştan vd., 2023: 83; Demir, 2011: 112):

- **Bilgi ve farkındalık:** Enerji tasarrufu yapmanın önemi ve faydaları hakkında halkın bilgilendirilmesi ve farkındalığın artırılması önemlidir. Bu, enerji tasarrufuyla ilgili doğru bilgilerin sağlanması, kamuoyu kampanyaları, eğitim programları ve bilgilendirici materyallerin kullanılmasıyla gerçekleştirilebilmektedir.
- **Kolaylık ve erişilebilirlik:** Enerji tasarrufu için yapılan davranışların kolay ve erişilebilir olması önemlidir. Örneğin, enerji tasarruflu aydınlatma ürünlerinin yaygın olarak bulunabilir olması, enerji verimli cihazlara erişimi kolaylaştırmak veya enerji tasarruflu ev yalıtımı gibi önlemlerin teşvik edilmesi gibi adımlar, tasarruf davranışlarını teşvik etmektedir.
- **Sosyal normlar ve toplumsal etkileşim:** İnsanlar genellikle diğer insanların davranışlarını taklit etmektedirler. Bu nedenle, enerji tasarrufu davranışlarının toplumda yayılması için pozitif sosyal normların ve toplumsal etkileşimlerin teşvik edilmesi önemlidir. Örneğin, enerji tasarrufu yapan ailelerin başarı öyküleri paylaşılabılır veya komşular arasında rekabetçi enerji tasarrufu programları düzenlenebilmektedir.
- **Teşvikler ve motivasyonlar:** Enerji tasarrufu davranışlarını teşvik etmek için finansal veya diğer motivasyonlar sağlanabilmektedir. Örneğin, enerji verimli

cihazlar için devlet teşvikleri, enerji tasarruflu yenileme projelerinde vergi indirimleri veya enerji tasarrufu sağlayan davranışlara yönelik indirimli fiyatlar gibi teşvikler kullanılabilmektedir.

- Gözetim ve geribildirim: Enerji kullanımını takip etmek ve geri bildirim sağlamak, insanların enerji tasarrufu davranışlarını değerlendirmelerine ve iyileştirmeler yapmalarına yardımcı olmaktadır.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) enerji tüketimini azaltmak için akıllı sayaçların kullanımını teşvik etmiştir. Geleneksel sayaçlar yalnızca enerji tüketimini göstermektedir. Akıllı sayaçlar ise geleneksel sayaçlardan farklı olarak yarım saatlik enerji tüketimlerini ve fiyatlarını göstermekte ve bu bilgilerin tüketici için saklanması sağlamaktadır. Bu bağlamda, akıllı sayaçlar tüketicilere ve genel anlamda toplum için yararlı sonuçlar sağlayabilmektedir. Bu akıllı sayaçların enerji tüketimini aşağıdaki şekillerde azalttığı görülmektedir (Schein vd., 2020):

- Enerji kullanımı hakkında anında geri bildirim sağlamaktadır: Evdeki enerji kullanımı hakkında bilgi verirken insanların farkındalıklarını artırmaya teşvik etmektedir.
- Enerji tüketimi hakkında dolaylı geri bildirim sağlamaktadır: Bu sayede akıllı sayaç kullanan müşteriler, beklenmedik bir kullanım artışından normalden daha erken haberdar olmaktadır.
- Tavsiye ve rehberlik içermektedir: Mühendisler, bir akıllı sayaç ve iç mekân monitörü kurarken size özel enerji tasarrufu elde etmeye yardımcı olmaktadır.
- Teşvik kampanyaları: Akıllı sayaçlarla ilgili bağımsız bir ajans, tüketicileri enerji tasarrufu yapmaya teşvik etmek için kampanyalar düzenlemektedir. Akıllı sayaç kullanımının evsel elektrik ve gaz tüketimini %3 ila %2,2 oranında azalttığı tespit edilmiştir (Schein vd., 2020).

BİT 'in akıllı sayaç kullanma önerisi çok faydalı ve pratik bir öneri olarak kabul edilmektedir. Akıllı sayaç kullanan kişiler, enerji tüketimlerini benzer hane halkıyla karşılaştırabilmektedir. Bu program, enerji tüketimi için çok net bir kıyaslama sağlamaktadır. Sayı, referans noktasına göre büyükse, kişi bunu kişisel bir kayıp olarak algılamaktadır. Bu durum kişiyi harekete geçmeye motive etmekte ve bu da kayıplardan kaçınmaya yol açmaktadır. Örneğin, insanlar referans noktası olarak diğer hanelerle aynı ortalama enerji tüketimini seçebilmektedir. Bu limiti aşarlarsa fazla harcamayı bir

kayıp olarak görmekte ve bir sonraki harcamalarında buna dikkat etmektedirler (Oliver, 2013, s. 9).

2. TÜRKİYE’DE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMALARI

Davranışsal kamu politikası yaklaşımının Türk kamu politikasındaki yansımaları son dönemlerde görünür duruma gelmiştir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde 2015 yılında kurulan Davranışsal ve Deneysel Laboratuvarı, Türkiye’de akademik davranış araştırmaları yapan başlıca kurumlardan biridir. Ayrıca Ipsos ve Nudge Network gibi özel sektör kuruluşlarının kamu politikasına yönelik davranışsal bir yaklaşımı gündemlerine aldıkları görülmektedir. Türkiye’de davranışsal uzmanlıkla zenginleştirilmiş kamusal karar verme sürecini desteklemek, kanıta dayalı politika geliştirme geleneği zayıf olan bir ülke için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, 2016 ve 2019 Avrupa Birliği-Türkiye raporları, ülkemizde kanıta dayalı politikaların oluşturulması ve uygulanması konusunda eksikliğin olduğunu belirtmiştir (Avrupa Komisyonu, 2016: 21).

2.1. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMASININ TÜRKİYE’DEKİ İLK ÖRNEKLERİ

İngiltere’ de 2010 yılında kurulmuş ve Hükümete bağlı olarak çalışan ve çalışmalarını bağımsız olarak sürdüren direktörlüğünü kurulduğu 2010 yılından bu yana Dr. David Helpert’in yaptığı Behavioural Insights Team (BIT) adlı kuruluş, Birleşik Krallıkta ortaya konulacak politikaları deneysel ve davranışsal iktisadın çıktıları ile zenginleştirerek onlara yön vermeye çalışmaktadır. Ekip yaptığı çalışmalarla yol fiyatlaması uygulamalarından elde edilen gelirlerin artışına, mahkeme kanalıyla kesilen para cezalarının daha az maliyetle tahsilatına ve hatta hemen hemen her hükümetin sorunu olan vergi toplamada, toplanan vergide artışa olanak sağlamıştır. Davranışsal kamu politikaları uygulamalarında önemli bir yere sahip olan bu kuruluş ile Türkiye’nin ilişkileri pek umut verici bir şekilde başlamamış hatta bir takım bürokratik engellere takılmıştır. Ancak bu ilişkide dönüm noktası, ilgili Türk Bakanlık uzmanları ile BIT yetkililerinin 28 Mart 2015 tarihinde İngiliz Parlamentosu yakınındaki bir ofiste bir araya gelmeleri ile olmuştur. Bu görüşmede taraflar birbirleri ile deneyimlerini ve beklentilerini paylaşmışlardır. Bakanlığın bu süreçteki beklentisi işlerin nasıl yürüdüğünün öğrenilmesi ve Türkiye’ye iletilmesi olmuş bunun için önce İngiltere de uzmanların eğitim almaları sağlanmış ardından lisansüstü eğitimden dönen uzmanlar bu

konu için hazırlıklara başlamıştır. Burada, vatandaşlar için faydalı davranış değişiklikleri meydana getirmek amaçlanmıştır. Aynı zamanda, bakanlığın genellikle ele aldığı neredeyse hiç konu olmadığına, Bakanlıktaki uzman sayısının az olduğuna değinilmiş üst yönetimle yapılan toplantılar sonucunda özel bir grup oluşturulmasına karar verilmiştir. Ancak, BIT iş birliği altyapısı henüz geliştirilememiştir. Bu noktada Ankara'daki İngiliz Büyükelçiliği ikili ilişkilerin geliştirilmesi için fon talebinde bulunmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2018: 14). Bakanlık bu fonu talep etmiş ve bu yılda ekonomi alanındaki tek proje Davranışsal Kamu Politikası seçilmiştir. Dönemin Birleşik Krallık Büyükelçisi Richard Moore, Türkiye'nin ilk davranışsal kamu politikası projesinin tanıtım toplantısında '*Bu projeyle Türkiye'nin ekonomik reform programını desteklemeyi amaçladıklarını*' aktarmıştır (Biçer, 2018: 37).

Türkiye'deki en önemli kurumsal adım ise, 2018 yılında Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü bünyesinde Kamu Davranışları Politikası ve Yeni Nesil Teknolojiler Daire Başkanlığının oluşturulması olmuştur. Daire; bu sayede Ekonomi Bakanlığı'nın ihracata yönelik devlet teşvikleri konusunda farkındalığı artırmak ve ihracata yönelik devlet teşviklerine başvuran firma sayısını artırmak için rastgele kontrol deneylerine dayalı araştırmalar yapmıştır. Ekonomi Bakanlığı'nın ihracata yönelik devlet destekleri kapsamında yapılan çalışma sonuçları tam olarak mevcut olmasa da Bakanlığın ön çalışma sonuçları davranışsal müdahalelerin etkinliğini desteklemektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2018:21,108-123).

Aynı zamanda Türkiye'de Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ve Dünya Bankası iş birliği ile kadınların işgücü piyasasındaki olumsuz konumunun azaltılması ve sosyo-duygusal becerilerin kadın sağlığı üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması amacıyla deneysel araştırmalar yürütülmektedir. Orman ve Su Bakanlığı'nın rehberliğinde, Cumhurbaşkanı'nın kendi el yazısı ve imzasıyla 23 milyon vatandaşa gönderilen, ülkenin ağaçlandırma çalışmalarını ve beraberinde gönderilen karaçam tohumunu sayıyla anlatan yazıda vatandaşların da sorumluluk alması; kamu çevre politikasının davranışsal bir örneğidir. Yine, Bireysel emeklilikte otomatik katılım sistemine 2017 yılında geçilmiş olmasına rağmen varsayılan yapılandırma yöntemi kullanılarak uygulanan bu davranışsal kamu politikası örneğinin başarılı olarak kabul edilmesinin göstergesi olarak sisteme dahil olan 7,5 milyon kişiden 3,9 milyonunun sistemde kalması gösterilmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 124).

2.2. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASINDA TÜRKİYE’DE GELİNER NOKTA

Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan Aksiyon Planı, danışmanlık firması uygulama desteği ile Birleşik Krallık Ankara Büyükelçiliği’nin finansman destekleriyle yürütölmüş olan “*Türkiye’de Ekonomik Reformların Güçlendirilmesi: Davranışsal Tekniklerin Kamu Politikası Yapım Süreçlerine Entegrasyonu*” projesi çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu planla amaçlanan, Ekonomi Bakanlığı ve ilişkili genel müdürlüklerinin görev sahasına giren davranışsal ve yapısal gelişim alanlarına çözüm sağlayacak potansiyel davranışsal müdahalelerin tasarlanmasıdır.

Ticaret Bakanlığı Aksiyon Planı: Davranışsal Tekniklerin Kamu Politikası Yapım Süreçlerine Entegrasyonu, Türkiye’de Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan bir aksiyon planının adıdır. Bu plan, davranışsal iktisat ve davranışsal bilimlerin kamu politikası yapım süreçlerine entegre edilmesini amaçlamaktadır. Davranışsal teknikler, insanların davranışlarını yönlendirmek ve istenen sonuçları elde etmek için psikoloji ve davranış bilimleri prensiplerini kullanmaktadır. Ayrıca bu tekniklerin ticaret politikalarının tasarımında ve uygulanmasında kullanılmasını teşvik etmektedir. Aksiyon planı, aşağıdaki başlıklar altında davranışsal tekniklerin kamu politikası yapım süreçlerine entegrasyonunu hedeflemektedir (Ticaret Bakanlığı, 2019):

- Bilinçlendirme ve eğitim: Davranışsal tekniklerin farkındalığını artırmak ve bunları kullanabilme yeteneklerini geliştirmek için çalışanlara ve politika yapıcılara eğitimler sağlanması planlanmaktadır.
- Deneyler ve pilot uygulamalar: Davranışsal tekniklerin etkisini değerlendirmek için deneyler ve pilot uygulamalar yapılması öngörülmektedir. Bu çalışmalar, davranışsal tekniklerin ticaret politikalarının etkinliğine nasıl katkıda bulunabileceğini anlamak için veri toplamayı amaçlamaktadır.
- Veri analizi ve değerlendirme: Davranışsal tekniklerin uygulanmasıyla ilgili verilerin toplanması, analizi ve değerlendirmesi için yöntemler ve araçlar geliştirilmesi planlanmaktadır. Bu sayede politika yapıcılar, uygulamaların etkisini anlayabilmekte ve gerekirse iyileştirmeler yapabilmektedirler.
- İş birliği ve paydaş katılımı: Aksiyon planı, diğer kurumlar, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları gibi ilgili paydaşların iş birliğini teşvik etmektedir. Davranışsal tekniklerin kamu politikası yapım sürecine entegrasyonu için ortak çalışmalar yapılması ve bilgi paylaşımı sağlanması hedeflenmektedir.

Ticaret Bakanlığı Aksiyon Planı, davranışsal tekniklerin ticaret politikalarının etkinliğini artırma potansiyelini değerlendirmektedir. Bu planın hayata geçirilmesiyle davranışsal iktisat ve davranış bilimlerinin Türkiye'deki kamu politikalarına entegrasyonu güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

Sonuç olarak, Ticaret Bakanlığı, Kamu Davranışları Politikası Projesi kapsamında Türkiye'de ilk kez halk tarafından gerçekleştirilen rastgele kontrol deneyini başarıyla gerçekleştirerek sonuçlarını incelemiştir. Ayrıca söz konusu bakanlık, “kolaydestek.gov.tr” web sitesinin desteğiyle, bu alanda dünya lideri olan İngiltere hükümetinin Davranışsal İçgörü Takımının çözüm ortağı olarak oluşturmuştur. Sonuçta küçük detayların büyük ilerleme kaydettiği ve ihracat sübvansiyonlarını açıklayan birçok mevzuatın yer aldığı "kolaydestek.gov.tr" sitesinin normal bir web sitesine göre 5 kat daha fazla tıklandığı tespit edilmiştir.

Türkiye’ de ki davranışsal kamu politikası uygulamalarına verilebilecek başlıca örneklere aşağıda değinilmiştir:

İşe Alımlarda Yanlılığı ve Önyargıları Anlamak (Dünya Bankası ve Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı)

İşe alımlarda yanlılık ve önyargıları anlamak konusunda Dünya Bankası ve Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)gibi kuruluşlar tarafından yapılan araştırmalar ve çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, işe alım süreçlerindeki yanlılıkları ve önyargıları anlamak, tanımlamak ve bu sorunlarla başa çıkmak için politika önerileri sunmayı hedeflemektedir. Dünya Bankası, işe alımlarda cinsiyet, etnik köken, yaş, engellilik gibi faktörlere dayalı ayrımcılığın ve önyargının önlenmesi konusunda çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar, işverenlerin farkındalığını artırmayı, eşit fırsatlar sağlamayı ve çeşitlilik ile kapsayıcılık ilkelerine dayalı politikalar geliştirmeyi hedeflemektedir (Türkay, 2021).

TEPAV ise Türkiye'deki işgücü piyasasında cinsiyet eşitsizliği, etnik köken temelli ayrımcılık ve diğer önyargılarla ilgili çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar, işe alım süreçlerindeki yanlılıkları ve önyargıları anlamak için veri analizi, anketler ve saha çalışmaları gibi yöntemleri kullanmaktadır (Eroğlu ve Demirbaş, 2016: 301). Ayrıca, politika önerileri sunarak işverenlerin daha adil ve eşitlikçi işe alım süreçleri yürütmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmaların temel amacı, işe alımda yanlılık ve önyargıların farkında olmak, bunları azaltmak veya ortadan

kaldırmak için etkili politikalar ve pratikler geliştirmektir. Bu şekilde, işe alımda daha adil, eşitlikçi ve çeşitlilik odaklı bir yaklaşım benimsenerek, daha kapsayıcı ve rekabetçi işgücü piyasalarının oluşturulması hedeflenmektedir (Kılıç, 2020: 241).

İş Arayanları İş Arama Sürecinde Desteklemek (Dünya Bankası ve Türkiye İş Kurumu)

İş arayanları iş arama sürecinde desteklemek konusunda Dünya Bankası ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) gibi kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, iş arayanlara iş bulma sürecinde rehberlik ve destek sağlamayı hedeflemektedir. Dünya Bankası, iş arayanların iş bulma becerilerini artırmak ve iş arama sürecindeki engelleri aşmalarına yardımcı olmak amacıyla politika önerileri sunmaktadır. Bu öneriler arasında, iş arayanlara mesleki eğitim ve beceri geliştirme programları sağlanması, iş arama tekniklerinin öğretildiği eğitim programları düzenlenmesi, iş bulma ağlarına erişim sağlanması gibi konular yer almaktadır. Dünya Bankası ayrıca, iş arama sürecinde kadınların ve gençlerin karşılaştığı özel zorluklara da odaklanmaktadır. İŞKUR ise Türkiye'de iş arayanları iş bulma sürecinde destekleyen ve yönlendiren bir kurumdur. İŞKUR, iş arayanlara iş ilanlarına erişim sağlama, iş arama becerilerini geliştirme, mesleki eğitim ve danışmanlık hizmetleri gibi destekler sunmaktadır. İŞKUR ayrıca işverenlerle iş arayanları buluşturan bir aracı rolü üstlenmektedir (Türkay, 2021).

Bu çalışmaların temel amacı, iş arayanlara iş bulma sürecinde destek sağlamak ve istihdam edilebilirliklerini artırmaktır. İş arama becerilerinin geliştirilmesi, mesleki eğitim imkanlarının sağlanması, iş ilanlarına erişimin kolaylaştırılması ve danışmanlık hizmetlerinin sunulması gibi önlemler, iş arayanların iş bulma sürecinde daha etkili olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu şekilde, iş arayanlara daha fazla istihdam fırsatı yaratmak ve işgücü piyasasının verimliliğini artırmak hedeflenmektedir.

“Daha Yeşil Bir Türkiye’yi Birlikte İnşa Edelim” Seferberliği

Bu seferberlik, Türkiye'de çevre ve sürdürülebilirlik konularında farkındalığı artırmak ve yeşil politikaları teşvik etmek amacıyla başlatılan bir inisiyatif olarak görülmektedir. Seferberlik, çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak, doğal kaynakları korumak, iklim değişikliği ile mücadele etmek ve sürdürülebilir bir gelecek inşa etmek için kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve bireyler arasında iş birliğini teşvik etmeyi hedeflemektedir (TCCB, 2018). "Daha Yeşil Bir

Türkiye'yi Birlikte İnşa Edelim" Seferberliğinin temel hedefleri şunlardır (Yılmaz ve Canbazer, 2020: 1845 -1846):

- Farkındalığı artırmak: Seferberlik, kamuoyunu çevre sorunlarına ve sürdürülebilirlik konularına dikkat çekmeye yönelik farkındalık çalışmaları yürütmektedir. Eğitim programları, seminerler, kampanyalar ve etkinlikler aracılığıyla insanların çevre konularında bilinçlenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.
- Politika ve strateji oluşturmak: Seferberlik, yeşil politikaların oluşturulmasını teşvik etmektedir. Sürdürülebilirlik odaklı stratejilerin ve politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmakta ve ilgili paydaşlar arasında iş birliğini sağlamaktadır.
- İyi uygulama örnekleri paylaşmak: Seferberlik, çevre dostu ve sürdürülebilir uygulamaların paylaşılmasını teşvik etmektedir. İş dünyası, belediyeler, kamu kurumları ve diğer kuruluşlar arasında başarılı yeşil uygulama örneklerinin paylaşılması ve yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.
- İş birliği ve ortaklıkları teşvik etmek: Seferberlik, kamu, özel sektör, akademik kuruluşlar ve sivil toplum arasında iş birliği ve ortaklıkları teşvik etmektedir. Ortak projeler, finansman imkanları ve bilgi paylaşımı gibi alanlarda iş birliği sağlanarak çevre ve sürdürülebilirlik alanında etkili çalışmaların gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bireysel Emeklilik Otomatik Katılım Sistemi

Bireysel Emeklilik Otomatik katılım sistemi (OKS), Türkiye'de 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bir emeklilik sistemi olarak bilinmektedir. OKS, çalışanların bireysel emeklilik sistemine otomatik olarak katılımını sağlayan bir mekanizmadır (Can ve Eyidiker, 2019: 631). OKS'nin temel amacı, Türkiye'deki bireylerin emeklilik dönemlerinde daha iyi bir finansal güvenceye sahip olmalarını sağlamaktır. Sisteme dahil olan çalışanlar, belirlenen kriterlere göre emeklilik hesaplarına düzenli olarak katkıda bulunmaktadırlar. OKS'nin işleyişi şu şekilde gerçekleşmektedir (Meral ve Arıcan, 2020: 196; Balçın, 2023: 7; Küçükseren, 2023: 63):

- Otomatik Katılım: OKS'ye tabi olan işverenler, belirli bir çalışan sayısına ve işverenlik süresine sahip olduklarında, çalışanlarını otomatik olarak bireysel

emeklilik sistemine dahil etmektedirler. Bu şekilde, çalışanlar emeklilik fonlarına düzenli olarak katkıda bulunmaya başlamaktadırlar.

- Katılım ve Ayrılma Hakları: Çalışanlar, OKS'ye dahil olma hakkına sahiptirler. Ancak isteyen çalışanların, belirli bir süre içinde sistemden ayrılma hakkı da bulunmaktadır.
- Katkı Payı ve Yatırımlar: Katılımcıların maaşlarından belirli bir oranda katkı payı kesilmekte ve bu kesinti bireysel emeklilik hesaplarına aktarılmaktadır. Bu fonlar, emeklilik şirketleri tarafından çeşitli yatırım araçlarına yönlendirilmekte ve değerlendirilmektedir.
- Emeklilik Hesapları ve Haklar: OKS'ye dahil olan çalışanların hesaplarını, birikimlerini ve yatırımlarını göstermektedir. Emeklilik dönemine geldiğinde, katılımcılar biriken fonlarına erişebilmekte ve emeklilik haklarını kullanabilmektedir.

OKS'nin amacı, bireysel emeklilik sistemine katılımı teşvik etmek ve bireylerin emeklilik dönemlerinde daha iyi bir mali güvenceye sahip olmalarını sağlamaktır. Sistem, çalışanların emeklilik fonlarına düzenli olarak katkıda bulunmalarını ve bu birikimlerin yatırım araçlarıyla büyümesini hedeflemektedir. Böylece, bireylerin emeklilik döneminde daha iyi yaşam standartlarına sahip olmaları amaçlanmaktadır.

Davranışsal yaklaşımın bir diğer uygulama alanı ise tütün ürünlerinin pazarlama, etiketleme ve satış koşullarındaki değişikliklerdir. 2008'de yapılan değişikliklerle sigara paketlerinin üzerinde sigaranın sağlığa zararı ve bağımlılık yapıcılığı hakkında uyarı yazısı bulundurma zorunluluğu getirilmiştir (Tütün Mamullerinin Zararlarından Korumaya Yönelik Üretim Şekline, Etiketlenmesine ve Denetlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2005). Tütün ürünlerinin piyasaya sunum, etiketlenme ve satış koşullarına getirilen değişiklikler, davranışsal yaklaşımın uygulandığı alanlardan biridir. Bu değişiklikler, tütün ürünlerinin kullanımını azaltmayı, tütün bağımlılığıyla mücadeleyi desteklemeyi ve toplumun genel sağlığını korumayı hedeflemektedir. Davranışsal yaklaşım, insanların kararlarını ve davranışlarını etkileyen faktörleri anlamak ve bu faktörleri kullanarak istenilen davranış değişikliklerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Tütün ürünlerinin piyasaya sunumu, etiketlenmesi ve satış koşullarında yapılan değişiklikler de bu yaklaşımı kullanarak tütün kullanımını azaltmaya yönelik adımlardır. Bu değişikliklerin bazı örnekleri aşağıda özetlenmiştir (Yılmaz ve Canbazer, 2020: 1844- 1845):

- Görsel uyarıcıların sınırlandırılması: Tütün ürünlerinin paketlerinde yer alan görsel uyarıcıların (logolar, renkler, çekici tasarımlar vb.) sınırlandırılması veya yasaklanması, tütün kullanımını azaltmaya yönelik bir adımdır. Bu şekilde, tütün ürünleri daha az çekici hale getirilerek kullanımı engellenmeye çalışılmaktadır.
- Uyarı etiketlerinin genişletilmesi: Tütün ürünü paketlerinde yer alan uyarı etiketlerinin daha büyük, daha belirgin ve daha etkileyici olması sağlanmaktadır. Bu etiketler, tütün kullanımının zararlarını vurgulayarak tüketicilerin farkındalığını artırmayı hedeflemektedir.
- Satış noktalarının düzenlenmesi: Tütün ürünlerinin satıldığı noktaların düzenlenmesiyle, tütün ürünlerine erişimin sınırlandırılması amaçlanmaktadır. Örneğin, okul çevrelerinde, gençlerin sıklıkla bulunduğu alanlarda veya sağlık kuruluşlarının yakınında tütün ürünü satışı yasaklanabilmektedir.
- Fiyatlandırma politikaları: Tütün ürünlerine getirilen yüksek vergiler veya fiyat artışları, tütün kullanımını azaltmada etkili bir yöntemdir. Yüksek fiyatlar tütün kullanımını maddi açıdan daha zorlu hale getirmekte ve tüketicilerin tütün ürünlerini satın alma isteğini azaltabilmektedir.

Türkiye'de de davranışsal yaklaşım çevre kirliliğiyle mücadelede ve çevrenin korunmasında da kullanılmaktadır. Çevre sorunlarına yönelik politikalar ve projelerde davranışsal yaklaşımın prensipleri ve teknikleri uygulanmaktadır (Demirel, 2023: 155). Türkiye'de çevre kirliliğini önleyebilmek için plastik poşetlerin 25 kuruş taban ücretle satışı 10 Aralık 2018'de ücretli satış kararı ile yürürlüğe girmiştir (Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2018).

3. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALASI UYGULAMALARININ TOPLUM REFAHI AÇISINDAN HEDEFLENEN AMAÇLARA ULAŞMADAKİ ETKİNLİĞİ

Bağımsız bir disiplin olarak kamu politikası, kıta Avrupası'nın gelişmiş ülkelerinde ve özellikle de ABD'de ortaya çıkmıştır (Köseoğlu, 2013: 4-5). Kamu politikası, bir hükümetin veya kamu kurumunun belirli bir konuda politika ve stratejiler geliştirme, uygulama ve yönetme sürecidir. Toplumun sorunlarını çözmek, kamu hizmetlerini düzenlemek, kaynakları yönlendirmek ve kamu yararını sağlamak amacıyla oluşturulur. Genellikle belirli bir konu veya sorun alanına odaklanmaktadır (Bernheim ve Taubinsky, 2018: 385). Örneğin, sağlık politikaları, ekonomi politikaları, eğitim

politikaları, çevre politikaları gibi birçok farklı politika alanı bulunmaktadır. Bu politikalar, belirli hedeflere ulaşmak, toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve kamu hizmetlerini iyileştirmek için tasarlanmaktadır (Yıldız ve Sobacı, 2015: 36).

Davranışsal kamu politikası, davranışsal iktisat, davranışsal psikoloji ve diğer sosyal bilimlerin prensiplerini ve bulgularını kullanarak kamu politikalarının tasarımında ve uygulanmasında davranışları etkileme ve iyileştirme amacını taşıyan bir yaklaşımdır (Viscusi ve Gayer, 2015: 974). İnsanların gerçek davranışlarını ve karar verme süreçlerini anlamaya odaklanır ve politikaların bu anlayışa dayalı olarak şekillendirilmesini savunmaktadır (Ürinal ve Emini, 2020: 34).

Davranışsal kamu politikası, insanların genellikle irrasyonel veya sınırlı rasyonel kararlar aldığını ve sosyal, psikolojik ve çevresel faktörlerin bu kararlarda önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Banerjee ve John, 2021: 7). Bu yaklaşım, insanların karar verme süreçlerini daha iyi anlamak ve davranışlarını istenilen yönde değiştirmek için yönlendirme yöntemlerini kullanmaktadır. Yönlendirme, insanların tercihlerini etkilemek veya belirli bir seçeneği tercih etmelerini sağlamak için zararsız ve baskıcı olmayan yöntemlerle yapılmaktadır (Smalskys, 2019: 95).

Davranışsal kamu politikası, insanların gerçek davranışlarını anlama çabasında olan bir yaklaşımdır. Bu politikalar, insanların neden bazen irrasyonel kararlar aldığını, neyin motivasyonlarını artırabileceğini ve nasıl daha iyi yönlendirilebileceklerini anlamayı hedeflemektedir. Bu anlayış, politika yapıcılarının ve uygulayıcılarının toplumun gerçek ihtiyaçlarına daha uygun politikalar tasarlamalarına yardımcı olmaktadır (Erat, 2018: 257). Davranışsal kamu politikası, politika tasarımının ve uygulamasının etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. İnsan davranışlarını anlama ve buna göre politikalar oluşturma çabası, politikaların istenen sonuçları elde etme olasılığını artırmaktadır. Örneğin, bir vergi politikası, davranışsal ipuçlarını kullanarak vergi uyumunu artırabilmekte veya bir sağlık politikası, insanları sağlıklı yaşam tercihlerine teşvik edebilmektedir. Bu şekilde, kaynakların daha etkili ve verimli bir şekilde kullanılması sağlanabilmektedir (Lucas ve Taic, 2015: 199).

Davranışsal kamu politikası, sosyal sorunların çözümünde etkili olabilmektedir. İnsanların davranışlarını değiştirmeye yönelik küçük müdahalelerin büyük sonuçlar doğurabileceği gösterilmiştir. Örneğin, enerji tasarrufunu teşvik eden politikalar, insanların enerji tüketim davranışlarını değiştirerek çevresel sürdürülebilirlik açısından

olumlu etkiler sağlayabilmektedir. Benzer şekilde, tasarruf alışkanlıklarını teşvik eden politikalar, finansal güvenlik ve ekonomik kalkınma üzerinde olumlu etkiler yaratabilmektedir (Battaglio vd., 2019: 311). Tüm bu örnekler ve uygulanmış olan politikalar değerlendirildiğinde görülmektedir ki Davranışsal kamu politikası, toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunmaktadır ayrıca insanları olumlu davranışlara yönlendiren politikalar, toplumun genel refahını da iyileştirmektedir. Örneğin, sağlıklı beslenmeyi teşvik eden politikalar, obezite gibi sağlık sorunlarıyla mücadelede etkili olabilmektedir. Eğitim politikaları, öğrencilerin başarılarını artırmak ve eşitlik sağlamak için davranışsal yaklaşımları kullanabilmektedir.

3.1 İNSAN DAVRANIŞLARINI DAHA İYİ ANLAMA

Davranışsal kamu politikası, insanların gerçek davranışlarını anlama çabasında olan bir yaklaşımdır. Bu politikalar, insanların neden bazen irrasyonel kararlar aldığını, nelerin motivasyonlarını artırabileceğini ve nasıl daha iyi yönlendirilebileceklerini anlamayı hedeflemektedir. Bu anlayış, politika yapıcılarının ve uygulayıcılarının toplumun gerçek ihtiyaçlarına daha uygun politikalar tasarlamalarına yardımcı olmaktadır (Aldemir ve Kaya, 2022: 123). Davranışsal kamu politikası, insan davranışlarını daha iyi anlamak için sosyal bilimlerin prensiplerini ve bulgularını kullanmaktadır. Bu yaklaşım, insanların gerçek davranışlarını ve karar verme süreçlerini anlamaya odaklanmaktadır. İnsan davranışlarını daha iyi anlama çabası, aynı şekilde yine politika yapıcılarının ve uygulayıcılarının toplumun gerçek ihtiyaçlarına daha uygun politikalar tasarlamalarına yardımcı olmaktadır (İnci ve Govdere, 2020: 5).

Davranışsal kamu politikası kapsamında insan davranışlarını daha iyi anlamak için aşağıdaki yöntemler ve araçlar kullanılmaktadır (Karagöl, 2020: 51):

- Araştırma ve Veri Analizi: Davranışsal kamu politikası, sosyal bilimlerin araştırma yöntemlerini kullanarak insan davranışlarını incelemektedir. Araştırmalar, anketler, deneyler, gözlem ve veri analizi gibi yöntemlerle insanların tercihlerini, motivasyonlarını, algılarını ve karar verme süreçlerini anlamaya çalışmaktadır.
- Davranışsal İktisat ve Psikoloji: Davranışsal kamu politikası, davranışsal iktisat ve davranışsal psikoloji gibi disiplinlerin bulgularını kullanmaktadır. Bu disiplinler, insanların karar verme süreçlerindeki bilişsel kısıtlamaları, duygusal etkileri ve sosyal etkileşimleri incelemektedir. Politika yapıcılar, bu bulguları

politika tasarımı ve uygulamasında dikkate alarak insan davranışlarını etkilemektedirler.

- Nudge (Yönlendirme) Yaklaşımı: Davranışsal kamu politikası, "nudge" adı verilen yönlendirme stratejilerini kullanmaktadır. Nudge, insanların tercihlerini etkilemek veya belirli bir seçeneği tercih etmelerini sağlamak için zararsız ve baskıcı olmayan yöntemlerle yapılmaktadır. Örneğin, insanların sağlıklı beslenme tercihlerini teşvik etmek için yiyecek etiketlerinde açıklayıcı semboller kullanılmaktadır (Özdemiray, 2023: 64).
- Veri Paylaşımı ve Geri Bildirim: İnsanların davranışlarını değiştirmek için geri bildirim ve veri paylaşımı kullanılmaktadır. Örneğin, enerji tüketimi ile ilgili bilgilerin düzenli olarak hanelere iletilmesi ve insanlara kendi tüketimlerini diğer hanelerle karşılaştırmaları için veri sunulması, enerji tasarrufunu teşvik etmektedir.

Davranışsal kamu politikası, insan davranışlarını daha iyi anlama çabasıyla politikaların daha etkili ve insan odaklı olmasını sağlamaktadır. Bu sebeple insan davranışlarını anlama ve buna göre politikalar oluşturma çabası, politikaların istenen sonuçları elde etme olasılığını artırmaktadır.

Davranışsal kamu politikası, politikaların etkinliğini ve verimliliğini artırmayı hedeflemektedir. İnsan davranışlarını anlamak ve etkilemek üzerine kurulu olan bu yaklaşım, politikaların istenilen sonuçları elde etme şansını artırmakta ve kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır.

3.2 ETKİNLİK VE VERİMLİLİK

Etkinlik, bir politikanın belirlenen hedefleri gerçekleştirme yeteneğiyle ilgilidir. Davranışsal kamu politikası, insanların gerçek davranışlarını dikkate alarak politikaların hedeflerine ne kadar yaklaştığını değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, insanların davranışlarını ve karar verme süreçlerini anlamak için yapılan araştırmaları kullanmakta ve politikaları bu anlayışa dayalı olarak şekillendirmektedir. Örneğin, sigara içme oranını azaltmak için davranışsal kamu politikası, insanların sigara içmedeki gerçek nedenlerini ve davranışlarını anlamaya çalışmakta ve buna göre politikalar geliştirmektedir. Bu şekilde, politikaların etkinliği artırılmakta ve hedeflenen sonuçlara ulaşma şansı yükselmektedir (Yerlikaya ve Altan, 2022: 142).

Verimlilik ise politikaların belirli bir kaynak kullanımıyla elde ettikleri sonuçlarla ilgilidir. Davranışsal kamu politikası, insanların davranışlarını etkilemek için baskıcı olmayan yöntemleri kullanmakta ve kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Örneğin, otomatik katılım emeklilik programları gibi politikalar, insanların tasarruf yapma davranışını artırmak için otomatik mekanizmaları kullanmakta ve kaynakların daha verimli kullanılmasına katkıda bulunmaktadır (Erat ve Savaş, 2022: 182).

3.3 SOSYAL SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE ETKİNLİK

Davranışsal kamu politikası, sosyal sorunların çözümünde etkili olabilmektedir. İnsanların davranışlarını değiştirmeye yönelik küçük müdahalelerin büyük sonuçlar doğurabileceği gösterilmiştir. Örneğin, enerji tasarrufunu teşvik eden politikalar, insanların enerji tüketim davranışlarını değiştirerek çevresel sürdürülebilirlik açısından olumlu etkiler sağlamaktadır. Benzer şekilde, tasarruf alışkanlıklarını teşvik eden politikalar, finansal güvenlik ve ekonomik kalkınma üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Köktaş, 2015: 56).

Davranışsal kamu politikası, sosyal sorunların çözümünde etkinliği artırmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, insanların davranışlarını anlamak ve etkilemek üzerine kurulu olduğu için sosyal sorunların temelindeki davranışsal faktörleri ele alır ve politikaları bu faktörlere göre tasarlamaktadır. Sosyal sorunların çözümünde etkinlik için davranışsal kamu politikası aşağıdaki yöntemleri kullanabilmektedir (Yerlikaya ve Altan, 2022: 145):

- Davranışsal Sorun Analizi: Sosyal sorunların çözümünde ilk adım, sorunun temelinde yatan davranışsal faktörleri anlamaktır. Davranışsal kamu politikası, sosyal bilimlerin yöntemlerini kullanıp sorunun kökenine inerek davranışsal sorun analizi yapmaktadır. Bu analiz, sorunun neyin sonucu olduğunu, insanların hangi davranışları ve neden bu davranışları sergilediğini anlamayı hedeflemektedir.
- İstenmeyen Davranışların Azaltılması: Davranışsal kamu politikası, istenmeyen davranışları azaltmak veya ortadan kaldırmak için stratejiler geliştirmektedir. Bu stratejiler, insanların motivasyonlarını ve karar verme süreçlerini etkilemeyi amaçlamaktadır. Örneğin, alkol tüketimiyle ilgili bir sosyal sorun varsa, davranışsal kamu politikası, alkol tüketimini azaltmak için fiyat politikaları,

bilgilendirici kampanyalar ve erişimi kısıtlayıcı önlemler gibi stratejileri kullanabilmektedir.

- İstenilen Davranışların Teşvik Edilmesi: Sosyal sorunların çözümünde, istenilen davranışları teşvik etmek de önemlidir. Davranışsal kamu politikası, istenilen davranışları teşvik etmek için yönlendirme stratejilerini kullanmaktadır. Örneğin, çevre dostu davranışları teşvik etmek için insanları geri dönüşüm yapmaya yönlendiren politikalar uygulanabilmektedir.
- Geri Bildirim ve Veri Paylaşımı: Davranışsal kamu politikası, insanların davranışlarını değiştirmek için geri bildirim ve veri paylaşımı gibi araçları kullanmaktadır. Örneğin, enerji tüketimiyle ilgili bir sosyal sorun varsa, insanlara düzenli olarak enerji tüketimleri hakkında geri bildirim verilebilmekte ve bu veri paylaşımı, enerji tasarrufunu teşvik edebilmektedir.

Davranışsal kamu politikası, sosyal sorunların çözümünde etkinliği artırmakta çünkü politikaları insan davranışlarını anlama ve etkileme üzerine kurmaktadır. Bu sayede insanları olumlu davranışlara yönlendiren politikalar, toplumun genel refahını iyileştirmektedir. Örneğin, sağlıklı beslenmeyi teşvik eden politikalar, obezite gibi sağlık sorunlarıyla mücadelede etkili olmaktadır. Eğitim politikaları, öğrencilerin başarılarını artırmak ve eşitlik sağlamak için davranışsal yaklaşımları kullanabilmektedir (Sonkur ve Kılıçaslan, 2022: 61).

Davranışsal kamu politikası, toplumsal refahın artırılması için etkin bir yaklaşım sunmaktadır. Toplumsal refah, bir toplumun üyelerinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesini, ihtiyaçlarının karşılanmasını ve mutluluğunun artırılmasını ifade etmektedir. Bu politikalar, insanların davranışlarını etkileyerek toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca toplumsal refahın artırılmasında aşağıdaki yollar etkili olabilmektedir.

3.4 SAĞLIK DAVRANIŞLARI

Davranışsal kamu politikası, sağlıklı davranışları teşvik etmek ve zararlı davranışları azaltmak için kullanılmaktadır (Kingdon, 2014: 5). Örneğin, obeziteyle mücadelede, sağlıklı beslenme ve düzenli egzersiz gibi davranışları teşvik etmek için nudge stratejileri önem arz etmektedir. Ayrıca, sigara kullanımını azaltmak veya bırakmak için davranışsal yöntemlerin kullanıldığı politikalar da toplumsal refahın artırılmasına katkı sağlayabilmektedir (Şahin ve Tülüce, 2023: 259). Sağlık

davranışlarının etkilenmesinde davranışsal kamu politikası aşağıdaki stratejileri kullanabilmektedir (Thaler ve Sunstein, 2008: 8; Jung ve Mellers, 2016: 65):

- Bilgilendirme ve Farkındalık: Sağlık davranışlarını etkilemek için insanların bilinçlenmesi ve farkındalığının artırılması önemlidir. Davranışsal kamu politikası, sağlıkla ilgili bilgilerin etkili bir şekilde iletilmesini sağlayarak insanların doğru ve güncel bilgilere erişmelerini sağlamaktadır. Örneğin, sigara kullanımının zararları hakkında bilgilendirici kampanyalar, insanların sigara bırakma kararını destekleyebilmektedir.
- Nudge Stratejileri: Davranışsal kamu politikası, nudge (yönlendirme) stratejilerini kullanarak insanların sağlık davranışlarını etkilemektedir. Nudge, insanların tercihlerini etkilemek veya belirli bir davranışı teşvik etmek için zararsız ve baskıcı olmayan yöntemlerin kullanılmasıdır. Örneğin, sağlıklı beslenme davranışını teşvik etmek için yiyecek etiketlerinde açıklayıcı semboller veya sağlıklı seçeneklerin daha görünür hale getirilmesi gibi nudge stratejileri kullanılabilmektedir (Halpern, 2015: 48).
- Davranışsal Değişim Programları: Davranışsal kamu politikası, davranışsal değişim programlarını kullanarak insanların sağlık davranışlarını değiştirmeyi hedeflemektedir. Bu programlar, bireylerin motivasyonunu artırmak, becerilerini geliştirmek ve destekleyici bir çevre sağlamak üzerine odaklanmaktadır. Kilo verme programları, sigara bırakma destek programları veya egzersiz motivasyonu sağlayan uygulamalar bu tür davranışsal değişim programlarına örnek olarak verilebilmektedir.
- Fiziksel Çevre Düzenlemeleri: Sağlık davranışlarını etkilemek için fiziksel çevre düzenlemeleri de önemlidir. Davranışsal kamu politikası, insanların sağlıklı davranışları benimsemelerini kolaylaştırmak amacıyla çevresel değişiklikler yapmayı hedeflemektedir.

3.5 EĞİTİM VE BECERİ GELİŞTİRME

Davranışsal kamu politikası, eğitim ve beceri geliştirme politikalarıyla toplumsal refahı artırmaktadır. Bu politikalar, insanların eğitim düzeylerini yükseltmek, mesleki becerilerini geliştirmek ve istihdam olanaklarını artırmak üzerine odaklanmaktadır. Bu şekilde, insanların iş gücüne katılımı artmakta, gelir düzeyi yükselmekte ve böylece toplumsal refah artmaktadır (Kahneman, 2003: 162). Eğitim ve beceri geliştirme

politikalarının davranışsal kamu politikası kapsamında etkili bir şekilde uygulanması için aşağıdaki stratejiler kullanılabilmektedir (Yılmaz, 2023: 45):

- **Erken Çocukluk Dönemi Eğitimi:** Davranışsal kamu politikası, erken çocukluk döneminde eğitim ve beceri geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu dönemde çocuklara erken eğitim programları, çocuk gelişimi ve öğrenme becerilerini destekleyen etkinlikler sunulmaktadır. Erken çocukluk dönemi eğitimi, bireylerin ilerleyen yaşlarda daha iyi eğitim ve istihdam fırsatları elde etmelerini sağlamaktadır.
- **Mesleki Eğitim ve Uygulamalı Beceri Geliştirme:** Davranışsal kamu politikası, mesleki eğitim programlarını ve uygulamalı beceri geliştirme fırsatlarını teşvik etmektedir. Bireylerin iş dünyasında ihtiyaç duyulan becerileri edinmeleri ve mesleki yeterliliklerini artırmaları için destek sağlamaktadır. Bu politikalar, istihdam olanaklarını artırarak gelir düzeyini yükseltmekte ve toplumsal refahı artırmaktadır.
- **İstihdam Destek Programları:** Davranışsal kamu politikası, iş bulma sürecinde bireylere destek sağlayan istihdam destek programlarını kullanmaktadır. Bu programlar, iş arama becerilerini geliştirme, iş başvuruları konusunda rehberlik ve işyerinde başarılı olmak için eğitim gibi hizmetler sunmaktadır. Bireylerin işgücüne katılımını artırmakta ve istihdam süreçlerinde daha başarılı olmalarını sağlamaktadır.
- **Motivasyon ve Teşvikler:** Davranışsal kamu politikası, eğitim ve beceri geliştirme politikalarında motivasyonu artırmak ve istenilen davranışları teşvik etmek için stratejiler kullanmaktadır. Örneğin, eğitim hibeleri veya burs programları, insanların eğitim almalarını teşvik edebilmektedir. Aynı şekilde, mesleki beceri geliştirme programlarına katılımı teşvik etmek için maddi veya diğer destekler sağlanmaktadır.

3.6 GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Davranışsal kamu politikası, gelir dağılımını iyileştirmek ve yoksullukla mücadele etmek için stratejiler geliştirmektedir. Örneğin, sosyal yardımların etkin bir şekilde hedeflenmesi ve insanların işgücüne katılımını teşvik etmek gibi politikalar, toplumsal refahı artırmaktadır (Mullainathan ve Shafir, 2013). Gelir dağılımı ve

yoksullukla mücadelede davranışsal kamu politikası aşağıdaki stratejileri kullanabilmektedir (Vargas ve Restrepo, 2019: 103; Serim ve Arıkan, 2021: 1356):

- **Hedeflenmiş Sosyal Yardımlar:** Davranışsal kamu politikası, gelir dağılımında adaleti sağlamak ve yoksulluğu azaltmak için hedeflenmiş sosyal yardımlar sunmaktadır. Bu politikalar, gelir seviyesi düşük olan veya belirli kriterlere uyan bireylere nakit yardımlar, yiyecek kuponları, sağlık hizmetleri vb. gibi destekler sağlamaktadır. Bu yardımlar, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olarak toplumsal refahı artırmaktadır.
- **İstihdam Olanaklarının Artırılması:** Davranışsal kamu politikası, istihdam olanaklarının artırılmasını hedefleyen politikaları da içermektedir. İşsizlik oranını düşürmek, düşük gelirli bireylerin iş gücüne katılımını teşvik etmek ve iş fırsatlarını genişletmek amacıyla istihdam politikaları geliştirilmektedir. Bu politikalar, eğitim ve mesleki beceri geliştirme programları, iş bulma destekleri, işletmelere teşvikler vb. gibi çeşitli önlemleri içermektedir.
- **Gelirin Yeniden Dağılımı:** Davranışsal kamu politikası, gelirin yeniden dağılımını sağlamak için vergi politikaları ve transfer ödemeleri kullanmaktadır. Gelir eşitsizliğini azaltmak amacıyla yüksek gelirli bireylerden daha fazla vergi alınabilmekte ve bu kaynaklar düşük gelirli bireylere yönlendirilebilmektedir. Ayrıca, gelir transfer programları ve sosyal güvenlik ağları gibi politikalar da gelir dağılımının düzeltilmesine katkı sağlamaktadır.
- **Finansal Okuryazarlık ve İstikrar:** Davranışsal kamu politikası, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini artırmayı ve finansal istikrarlarını sağlamayı hedeflemektedir. Finansal okuryazarlık programları ve danışmanlık hizmetleri aracılığıyla insanların mali kaynaklarını daha etkin yönetmelere teşvik edebilmektedir.

3.7 SOSYAL BAĞLANTILAR VE İYİ İDARE

Davranışsal kamu politikası, sosyal bağlantıların güçlendirilmesi ve iyi idarenin sağlanması üzerine politikalar geliştirmektedir. İnsanların sosyal ağlara erişimini artırmak, topluluk katılımını teşvik etmek ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek, toplumsal refahı artıran faktörlerdir. Aynı zamanda, şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik değerlere dayalı iyi idare, toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunmaktadır (Özdemiray, 2023: 65).

Davranışsal kamu politikası, sosyal bağlantıları güçlendirmeyi ve iyi yönetimi teşvik etmeyi hedefleyen politikaları da içermektedir. Sosyal bağlantılar, insanların birbirleriyle etkileşimde bulunmaları, destek almaları ve toplumsal ilişkiler kurmaları anlamına gelmektedir. İyi idare ise, kamu kurumlarının etkili, şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yönetilmesini ifade etmektedir (Yıldız ve Sobacı, 2015: 36). Davranışsal kamu politikası, sosyal bağlantılar ve iyi idare konularında aşağıdaki stratejileri kullanabilmektedir (Oliver, 2015: 4):

3.8 SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA

Davranışsal kamu politikası, insanların sosyal bağlantılarını güçlendirmek ve yardımlaşmayı teşvik etmek için politikalar geliştirmektedir. Örneğin, toplum tabanlı yardımlaşma programları, gönüllülük faaliyetleri veya mahalle dayanışma projeleri aracılığıyla insanların birbirlerine destek olmaları ve güçlü sosyal ağlar oluşturmalarını teşvik etmektedir.

3.9 KATILIMCILIĞIN TEŞVİK EDİLMESİ

Davranışsal kamu politikası, insanların karar alma süreçlerine katılımını teşvik ederek iyi idareyi desteklemektedir. Politika yapımında ve kamu hizmetlerinin yönetiminde toplumun aktif katılımının sağlanması, şeffaflık, hesap verebilirlik ve güveni artırmaktadır. Toplumun farklı kesimlerinin temsil edildiği danışma kurulları, kamu hizmetlerinin açık bir şekilde sunulması ve halkın görüşlerinin dikkate alınması gibi mekanizmalar kullanılabilmektedir.

3.10 TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Davranışsal kamu politikası, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik ederek sosyal bağlantıları güçlendirmekte ve iyi idareyi sağlamaktadır. Kadınların aktif katılımını ve liderlik rollerini destekleyen politikalar, toplumda daha kapsayıcı ve adil bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Kadınların ekonomik faaliyetlere katılımını teşvik eden programlar, cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesine yönelik politikalar ve eşitlikçi yasal düzenlemeler gibi önlemler bu stratejiyi desteklemektedir.

3.11 ŞEFFAFLIK VE HESAP VEREBİLİRLİK

Davranışsal kamu politikası, iyi idareyi sağlamak için şeffaflık ve hesap verebilirliği teşvik etmektedir. Bu sayede iyi yönetimi ve toplumsal refahı artırmayı hedeflemektedir. Şeffaflık, kamu kurumlarının faaliyetlerini açık ve erişilebilir bir şekilde sunması anlamına gelmektedir. Hesap verebilirlik ise kamu kurumlarının kararlarından ve eylemlerinden sorumlu tutulabilir olmasıdır (Demir vd., 2017: 145). Bu politikalar, toplumun karar alma süreçlerine katılımı sağlamaktadır. Vatandaşların fikirlerini, önerilerini ve endişelerini dile getirebilecekleri platformlar oluşturulması, şeffaflığı artırmakta ve kamu kurumlarının hesap verebilirliğini güçlendirmektedir. Belirtilen hedeflere ulaşmak için, Toplum tabanlı danışma kurulları, kamuya açık toplantılar, çevrimiçi tartışma forumları gibi yöntemler kullanılmaktadır (Nacak, 2014: 103).

Davranışsal kamu politikası, yolsuzlukla mücadeleyi önemsemekte ve şeffaflığı teşvik etmektedir. Etik kuralların ve yolsuzlukla mücadele mekanizmalarının oluşturulması, kamu kaynaklarının doğru ve adil bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Yolsuzlukla mücadele birimleri, denetim mekanizmaları ve şikâyet hattı gibi araçlar, vatandaşların yolsuzlukla ilgili endişelerini iletebilmelerini ve soruşturmanın yapılmasına katkıda bulunmalarını sağlamaktadır (Sunstein, 2014: 586). Ayrıca, şeffaflık ve hesap verebilirlik kültürünü güçlendirmek için eğitim ve farkındalık çalışmalarına odaklanmaktadır. Bu konuda Kamu görevlileri ve vatandaşlar arasında bilinçlendirme programları düzenlemek, etik değerlere vurgu yapmak ve şeffaflık konusunda bilinç düzeyini artırmak önemli olmaktadır (Dorey, 2005: 161).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Davranışsal kamu politikaları, toplumsal refahın artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu politikalar, insanların gerçek davranışlarını ve karar alma süreçlerini anlamak için davranışsal iktisat ve psikoloji prensiplerini kullanmakta ve toplumsal fayda sağlamak amacıyla tasarlanmaktadır. Davranışsal kamu politikalarının toplumsal refahı artırmadaki rolü şu şekilde açıklanabilir:

İstenmeyen davranışların azaltılması: Davranışsal kamu politikaları, zararlı veya istenmeyen davranışları azaltmaya yönelik olarak uygulanmaktadır. Örneğin, tütün kullanımını azaltmak için sigara vergilerinin artırılması veya tütün ürünlerinin erişimini kısıtlayan politikalar geliştirilmektedir. Bu tür politikalar, toplumun sağlığını koruyarak refahı artırmaktadır. Davranışsal kamu politikaları, zararlı davranışları azaltmak için vergilerin artırılması veya düzenlemelerin getirilmesi gibi ekonomik araçları kullanabilmektedir. Bir başka örnek, yüksek oranda alkollü içeceklere uygulanan vergiler olarak verilebilir; söz konusu vergiler alkol tüketimini azaltmayı hedeflemektedir. Benzer şekilde, sigara tüketimini azaltmak için sigara paketlerine resimli uyarılar koymak gibi düzenlemeler uygulamaktadır. İstenmeyen davranışları azaltmanın bir diğer yolu, erişimi kısıtlamaktır. Sigara içilmesi yasak olan alanların sayısını artırmak veya alkol satışının belirli saatler arasında sınırlanması gibi önlemler alınmaktadır. Bu tür düzenlemeler, istenmeyen davranışları azaltarak toplumsal refahı artırmaktadır.

Davranışsal kamu politikaları, istenmeyen davranışları azaltmak için kampanyalar ve bilinçlendirme faaliyetleri düzenlemektedir. Alkol bağımlılığının zararları hakkında kamuoyunu bilgilendiren kampanyalar veya obeziteyle mücadelede sağlıklı beslenmeyi teşvik eden bilinçlendirme faaliyetleri örnek olarak verilebilmektedir. Bu tür faaliyetler, insanların bilinç düzeyini artırarak istenmeyen davranışları azaltmaya yardımcı olmaktadır. İstenmeyen davranışları azaltmanın bir başka yaklaşımı, insanlara alternatifler sunmaktır. Örneğin, bağımlılık sorunu olan bireylere tedavi seçenekleri sunmak veya sigara içmek yerine sağlıklı aktivitelere yönlendirmek gibi alternatifler sunulabilir. Bu tür politikalar, istenmeyen davranışların yerine daha olumlu davranışların benimsenmesini teşvik etmektedir.

Davranışsal kamu politikaları, yukarıdaki yöntemleri kullanarak istenmeyen davranışları azaltmaya ve toplumun refahını artırmaya çalışmaktadır. Bu politikalar,

toplumun sağlığını koruma, güvenliği sağlama ve sosyal problemlerin çözümlü gibi amaçları desteklemektedir.

İstenilen davranışların teşvik edilmesi: Davranışsal kamu politikaları, insanların istenen davranışları sergilemelerini teşvik etmek amacıyla tasarlanabilmektedir. Örneğin, enerji tasarrufunu teşvik etmek için enerji verimliliği programları veya geri dönüşümü teşvik etmek için geri dönüşüm kampanyaları düzenlenebilir. Bu tür politikalar, çevresel sürdürülebilirlik ve kaynak kullanımını iyileştirerek toplumsal refahı artırmaktadır. Nudging, (ikna etme) insanların tercihlerini yönlendirmek ve istenen davranışları benimsemelerini teşvik etmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Örneğin, otomatik katılım politikaları, insanların tasarruf yapma veya emeklilik fonlarına katılma gibi istenen davranışları otomatik olarak benimsemesini sağlamaktadır. Bu yöntem, insanların tercihlerine dayalı olarak davranışlarını yönlendirmek için düşük maliyetli ve etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

İstenilen davranışları teşvik etmek için teşvikler ve ödüllendirme yöntemleri de kullanılabilir. Örneğin, sağlıklı beslenmeyi teşvik etmek amacıyla sağlıklı yiyeceklerin daha uygun fiyatlarla sunulduğu programlar veya egzersiz yapmayı teşvik etmek için spor salonu üyeliklerinde indirimler gibi teşvikler sağlanabilir. Bu tür teşvikler, insanların istenen davranışları benimsemelerini teşvik edebilir. İstenilen davranışları teşvik etmenin bir diğer yolu, insanların bilinç düzeyini artırmak ve eğitim sağlamaktır. Bilinçlendirme kampanyaları, insanlara istenen davranışların önemi ve faydaları hakkında bilgi vermekte ve bu davranışları benimsemelerini teşvik etme açısından önemlidir. Yine sigara bırakma kampanyaları veya geri dönüşümün önemini vurgulayan eğitim programları gibi faaliyetler yoluyla istenen davranışlar teşvik edilebilmektedir.

Davranışsal kamu politikaları, sosyal normların etkisinden yararlanarak yine istenen davranışları teşvik edebilir. İnsanlar genellikle başkalarının davranışlarına uyarlar ve toplumda yaygın olan bir davranış benimsemeye eğilimlidirler. Bu nedenle, istenen davranışların sosyal normlar yoluyla teşvik edildiği kampanyalar veya programlar yapılmaktadır. Örneğin, enerji tasarrufu yapmayı teşvik etmek için komşular arasında enerji verimliliği yarışmaları düzenlenebilir.

Bilinç düzeyinin artırılması: Davranışsal kamu politikaları, insanların bilinç düzeyini artırmaya yönelik olarak tasarlanabilmektedir. Örneğin, sağlık bilincini

artırmak için sağlık eğitim programları veya mali okuryazarlığı geliştirmek için finansal eğitim programları dzenlenebilir. Bu tdr politikalar, insanların daha bilinçli kararlar almasını sağlayarak toplumun refahını artırmaktadır. Bilinç düzeyinin artırılması, insanların davranışlarını daha iyi anlamalarını, sonuçlarını değerlendirmelerini ve daha iyi tercihler yapmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda davranışsal kamu politikalarıyla bilinç düzeyinin artırılması için kullanılan bazı yöntemlere aşağıda değinişmiştir.

Bilinç düzeyini artırmak için bilgilendirme kampanyaları dzenlenmektedir. Bu kampanyalar, istenen davranışların neden önemli olduğunu, faydalarını ve olası sonuçlarını vurgulamaktadır. Örneğin, sağlık davranışlarıyla ilgili bilgilendirme kampanyaları, insanlara sağlıklı yaşam tarzının faydalarını anlamakta ve sağlıkla ilgili bilgileri paylaşmaktadır. Eğitim programları, insanlara istenen davranışları nasıl benimseyeceklerini öğretmektedir. Finansal okuryazarlık eğitim programları da örnek olarak verilebilir. Bu programlar, insanlara tasarruf yapma, borç yönetimi ve yatırım gibi finansal becerileri öğretmektedir. Bu tdr eğitimler, insanların finansal kararlarında daha bilinçli olmalarını sağlamaktadır

Bilinç düzeyini artırmak için görsel ve yazılı materyaller de kullanılmaktadır. Örneğin, sağlıkla ilgili broşürler, afişler veya videolar, insanlara sağlık hizmetlerine erişim, hastalıkların belirtileri, sağlıklı yaşam tarzı önerileri gibi konularda bilgi sunmaktadır. Bu materyaller, insanların bilinç düzeyini artırmakta ve istenen davranışları benimsemelerine yardımcı olmaktadır. Bilinç düzeyini artırmak için veri sunumu ve karar destek araçları kullanılmaktadır. Enerji tüketimini gösteren gerçek zamanlı geri bildirimlerin, insanları enerji tasarrufu yapmaya teşvik etmesini örnek olarak verilebiliriz. Ayrıca, karar destek araçları, insanlara karmaşık kararlarında yardımcı olmakta ve bilinçli tercihler yapmalarını sağlamaktadır. Davranışsal tasarım, insanların istenen davranışları benimsemesini kolaylaştırmak için çevresel faktörleri dzenleme prensibini kullanmaktadır.

Davranışsal kamu politikaları, toplumdaki eşitsizlikleri azaltmaya yönelik olarak da tasarlanabilir. Örneğin, düşük gelirli ailelere yönelik destek programları veya eğitim fırsatlarının eşit bir şekilde dağıtılması için politikalar geliştirilebilir. Bu tdr politikalar, toplumsal adaleti sağlayarak refahı artırmaktadır. Davranışsal kamu politikaları, toplumun her bireyine eşit fırsatlar sunmayı hedeflemektedir. Bu sayede, eğitim, sağlık hizmetleri, istihdam, gelir elde etme gibi alanlarda herkesin aynı imkanlara sahip

olmasını sağlamaktadır. Örneğin, eğitim politikaları aracılığıyla dezavantajlı bölgelerdeki çocuklara eşit kalitede eğitim imkanları sunulabilir.

Davranışsal kamu politikaları, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak için çeşitli araçları kullanmaktadır. Bu araçlar arasında vergi politikaları, sosyal yardımlar, gelir destek programları ve asgari ücret politikaları yer almaktadır. Bu politikalar, gelir dağılımındaki uçurumları kapatmayı ve toplumun daha adil bir şekilde kaynaklardan yararlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Söz konusu politikalar, eşitsizlikleri azaltmak için erişim engellerini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Örneğin, sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizlikler varsa, davranışsal kamu politikaları bu erişim engellerini aşmak için sağlık hizmetlerinin daha kolay erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Benzer şekilde, ulaşım, konut, hukuki yardım gibi alanlarda da erişim engellerinin kaldırılması eşitlik açısından önemlidir. Ayrıca dezavantajlı grupların yaşadığı eşitsizlikleri azaltmak için özel destek ve programlar geliştirmektedir. Örneğin, engelli bireyler, göçmenler, etnik veya dini azınlıklar gibi gruplara yönelik politikalar, bu grupların daha adil bir şekilde topluma entegre olmasını ve eşit fırsatlara sahip olmasını sağlamaktadır.

Toplumsal bağların güçlendirilmesi: Davranışsal kamu politikaları, toplumsal bağları güçlendirmeye yönelik olarak da tasarlanabilir. Toplumsal bağlar, insanlar arasındaki ilişkiler, dayanışma ve sosyal bağlantıları ifade etmektedir. Güçlü toplumsal bağlar, bir toplumun dayanışma, iş birliği ve sosyal katılımını desteklemektedir. Davranışsal kamu politikaları, toplumsal bağların güçlendirilmesi için aşağıdaki yöntemleri kullanabilir.

Davranışsal kamu politikaları, insanlar arasındaki toplumsal etkileşimi teşvik etmek için çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Örneğin, toplum merkezli etkinlikler ve programlar düzenleyerek insanların bir araya gelmesini, etkileşimde bulunmasını ve ortak ilgi alanlarına sahip gruplara katılmasını teşvik etmektedir. Bu tür etkinlikler, insanların birbirleriyle bağlantı kurmasını ve toplumsal ilişkileri güçlendirmesini sağlamaktadır.

Davranışsal kamu politikaları, sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesi ve faaliyetlerinin desteklenmesi için çeşitli önlemleri içermektedir. Sivil toplum kuruluşları, toplumsal bağları güçlendirmek, insanların faaliyetlerine katılımını teşvik etmek ve sosyal sorunların çözümü için önemli bir rol oynamaktadır. Davranışsal kamu

politikaları, bu kuruluşlara mali destek sağlama, kapasite geliştirme programları düzenleme ve iş birliği imkanlarını artırma gibi önlemlerle sivil toplumun güçlenmesini teşvik etmektedir. Bu politikalar, toplumun farklı kesimleri arasında iş birliği ve ortaklık oluşturmak için de önemlidir. İnsanların birbirleriyle daha fazla etkileşimde bulunmasını ve birlikte çalışmasını sağlayarak toplumsal bağları güçlendirmektedir. Örneğin, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve akademik kuruluşlar arasında iş birliği platformları oluşturulabilir ve ortak projeler yürütülerek toplumsal bağlar güçlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akan, S. (2016), Polanyi'nin Modern İktisadın İnsan Anlayışına Eleştirileri. *İnsan & Toplum Dergisi*, 5(10), 93-112.
- Akboz, A., & Komşu, M. S. (2019). Davranışsal İktisat Bağlamında İnternet Alışverişleri Yapan Tüketicilerin Tüketim Tarzlarının Demografik Özellikler Bağlamında İncelenmesi: Mersin Örneği. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 337-349.
- Akdere, Ç. ve Büyükbağcı, M. (2015), *Davranışsal İktisat ve Sınırlı Rasyonellik Varsayımı, İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar*, 1.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Akdoğan, A. (2011). *Türkiye'de Kamu Politikası Disiplininin Tarihsel İzleri. Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları* (içinde). (Ed, Filiz Kartal). Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Aktan, C. C. ve Özkıvrak, Ö. (2003). "Sosyal Bilimler Kütüphanesi", <http://www.canaktan.org/politika/refahdevleti/anasayfarefah.htm>, (Erişim Tarihi: 02.11.2018).
- Akyıldız, H. (2008). Tartışılan Boyutlarıyla Homo Economicus, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Fakültesi Dergisi*, 13(1), 29-40.
- Aldemir, C., & Kaya, M. (2020). Dürtme Fikrinin Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Covid-19 Döneminde Hükümetler Tarafından Uygulanması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(COVID-19 Special Issue), 122-142.
- Alper, D., & Ertan, Y. (2006). Yatırım Fonu Seçim Kararlarında Çerçeveleme Etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 34(1), 174-184.
- Altınöz, U. ve Altınöz, H. (2016). *Davranışsal Ekonomi*, (Nöro Finans). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altman, M. (2012). *Behavioral Economics for Dummies*. John Wiley & Sons Canada Ltd., Mississauga.
- Amir, O. Ariely, D., & Carmon, Z., (2005). The Locus and Appropriateness of Monetary Evaluations: Why Monetary Assessments do not Reflect Predicted Utility, Unpublished manuscript.
- Angner, E. & Loewenstein G. (2006), "Behavioral Economics", <http://sds.hss.cmu.edu/media/pdfs/loewenstein/BehavioralEconomics.pdf>, (Erişim: 23.12.2009).
- Arisoy, C. (2022). *Etik Olgusu Çerçevesinde Kamu Politikalarında Dürtme: Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avrupa Komisyonu (2016). "2016 Türkiye Raporu". https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11.10.2016)
- Babaoğlu C. ve Akman E. (2018). *Kamu Politikası Analizi: Türkiye Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Baddeley, M. (2019). *Behavioural Economics and Finance*. New York: Routledge
- Bakır, Y. (2020). *Yükseköğrenim Kredisi Kullanımının Davranışsal İktisat Perspektifinden İncelenmesi: İnönü Üniversitesi İİBF Üzerine Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Malatya.
- Balçın, B. (2023). Türkiye'deki Makroekonomik Değişkenlerin Bireysel Emeklilik Tasarruflarına Etkisi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 1-15.
- Banerjee, S., & John, P. (2021). Nudge Plus: Incorporating Reflection Into Behavioral Public Policy. *Behavioural Public Policy*, 1-16.

- Barış, S., & Bursal, M. (2020). Davranışsal İktisat Perspektifinde Bireylerin Tüketim Davranış Eğilimleri: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Uygulamalı Bir Örnek. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 52-71.
- Battaglio Jr, R. P., Belardinelli, P., Bellé, N., & Cantarelli, P. (2019). Behavioral Public Administration Ad Fontes: A Synthesis Of Research On Bounded Rationality, Cognitive Biases, And Nudging In Public Organizations. *Public Administration Review*, 79(3), 304-320.
- Bernheim, B. D., & Taubinsky, D. (2018). Behavioral Public Economics. *Handbook of behavioral economics: Applications and Foundations 1*, 1, 381-516.
- Bhargava, S. and George L., 2015, Behavioral Economics And Public Policy 102: Beyond Nudging, *American Economic Review*, 1(105), 396-401.
- Biçer, A. (2018). *Establishing Nudge Units in Developing countries: Benefits and Challenges A case study of Turkey*. (Yüksek Lisans Tezi), King's College London.
- Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2016). "T.C. Resmî Gazete" (29812, 25 Ağustos 2016). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160825-4.htm> (25.08.2016).
- Birkland, T. (2001). *An Introduction to the Policy*. New York: Armonk.
- Boyacı, A. (2013). *Yeni Ekonomi Kuantum Nöroekonomi*, İstanbul: Palet Yayınları
- Bozdağ, E. G. (2009). Küresel Krizin Pigou'nun İstihdam, İşsizlik Ve Refah Düşüncesiyle İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Dergisi*, 1(2), 484-500.
- Bruni, L. ve R. Sugden (2007), The Road not Taken: How Psychology was Removed from Economics and How It Might Be Brought Back, *The Economic Journal*, 117(1), 146- 173.
- Buğra, A. (2005). *İktisatçılar ve İnsanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Cameer, C. (1999). Behavioral Economics: Reunifying Psychology and Economics, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 96(1), 10575–10577.
- Camerer, C. F. & Weber, R. A., (2006). Behavioral Experiments in Economics. *Experimental Economics*, 9(3), 187-192.
- Camerer, C. F. (1999), Behavioral Economics: Reunifying Psychology and Economics, *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, 96(19), 10575- 10577
- Camerer, C. F., & Loewenstein, G. (2002). *Behavioral Economics: Past, Present, Future*.
- Can, Y. (2012). İktisatta Psikolojik İnsan Faktörü: Davranışsal İktisat. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 91-98.
- Can, Y. ve Eyidiker, U. (2019). Bireysel Emeklilik Sisteminde Otomatik Katılımın Türkiye'de Gelişiminin İzlenmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 626-642.
- Carter, B., Danford, A., Howcroft, D., Richardson, H., Smith, A., & Taylor, P. (2011). Lean and mean in the civil service: the case of processing in HMRC. *Public money & management*, 31(2), 115-122.
- Corr, P. & Plagnol, A. (2019). *Behavioral Economics The Basics*. London and New York: Taylor&Francis Group.
- Cüceloğlu, D. (2014). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları* (2. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelebi, K. (2003). *Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesiminin Büyüklüğü Sorunu*. Manisa: Emek Matbaası.
- Çelik, D. (2019). *İktisat teorisinde rasyonalite: Davranışsal iktisat bağlamında bir değerlendirme* (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, T. (2010). İktisadi Etkinlik Üzerine Bir Deneme. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2), 183-198.

- Çetinkaya, B. (2019). *Davranışsal İktisat Üzerine Bir Uygulama: Müziğin Tüketim Üzerindeki Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevik, H. H. (2012). *Kamu Yönetimi: Kavramlar-Sorunlar-Tartışmalar*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Çevik, H. H. ve Demirci, S. (2012). *Kamu Politikası* (İkinci baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Çiftçi, H. (2017). İktisadın Farklı Bir Çehresi; Nöro İktisat, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 9(1), 1-15.
- Daştan, H., Çalmaşur, G., Oral, F., & Aysin, M. (2022). Bir Politika Aracı Olarak Davranışsal İktisat: Varsayılan Etkisinin Bes Üzerinden İncelenmesi. 8. *Uluslararası Ekonomi Yönetimi Ve Pazar Araştırmaları Kongresi* 80-87.
- Davranışsal Kamu Politikaları, <https://ticaret.gov.tr/haberler/1-ulusal-davranissal-kamu-politikalari-konferansi>, (Erişim Tarihi: 05.11.2019).
- Dawnay E. & Shah, H., (2005). *Extending the Rational Man Model of Human Behaviour*. Seven Key Principles, NEF and Environmental Agen.
- Demir, C., Çohadar, Ö. ve Gök, G. (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Yönetişimin Temel İlkeleri Bağlamında İncelenmesi. *Strategic Public Management Journal*, 3(1), 138-153.
- Demir, F. (2011). Kamu Politikası ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(30), 107-120.
- Demirel, M. (2023). Plastik Poşetlerin Ücretlendirilmesi Uygulamasının Çevre Bilincine Olası Katkıları: Kafkas Üniversitesi Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 152-184.
- Demirel, S. K. ve Artan, S. (2016). Nöro iktisat ve İktisat Biliminin Geleceğine İlişkin Tartışmalar. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(1), 1-28.
- Diamond, P., & Vartiainen, H., (Editors), (2007). *Behavioral Economics and Its Applications*. New Jersey: Princeton University Press.
- Doğru, Emre (2020), Etik Davranmak mı? Biri Bizi Dürtsün, *Stratejico*, 1-4.
- Dohmen, T. J. (2014). “Behavioural Labour Economics: Advances and Future Directions”, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2460206 (Erişim Tarihi: 04.03.2018)
- Dorey, P. (2005). *Policy Making in, Britain: An introduction*. NY: Sage.
- Earl, P. E. (2005). Economics and Psychology in the Twenty- Century. *Cambridge Journal of Economics*, 29(6), 909- 926.
- Einfeld, C. (2017). *Is Nudge New or Just a New Label? The Policy Makers Perspective*. A Conference Paper Produced For the International Conference In Public Policy. Singapore.
- Ekonomi Bakanlığı. (2019). Senin Kararın Kamu Politikası Tasarımında Davranışsal Yaklaşım. <https://ticaret.gov.tr/data/5b8ec3ce13b8761b8471c1f91ebc0d8a6a572cd0a7f4ab084eb63831.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.11.2019).
- Erat, V. & Kaçer, F. (2014). Siyasal Yapım Sürecinde Müzakereci Yaklaşımlar. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(4), s. 57-75
- Erat, V. & Savaş, D. A. (2022). Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Dürtmeye. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 175-206.
- Erdoğan, M. & Karagöl, V. (2019). *Davranışsal İktisat, Dürtmeye ve Günlük Hayatta Kamusal Müdahaleler: Türkiye Örnekleri ve Tavsiyeler*. EconWorld2019@Budapest 18-20 Budapest, Hungary.
- Eroğlu, E., & Demirbaş, T. (2016). Mali Saydamlığın Önemi ve Türkiye’de Kamu Mali Yönetiminin Mali Saydamlık Açısından Değerlendirilmesi/The Importance of Fiscal

- Transparency and an Evaluation of Public Financial Management in Turkey in terms of Fiscal Transparency. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 287-312
- Eser, R. & Toigonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak Davranışsal İktisat, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 287-321.
- Etzioni, A. (2011). Behavioural Economics: Next Steps. *Journal Of Consumer Policy*, 34(3), 277-287.
- Frantz, R. (2013). *Friedrich Hayek's Behavioral Economics in Historical Context. Hayek and Behavioral Economics* (pp.1-34). (Ed. Roger Frantz, Robert Leeson). UK: Palgrave Macmillan.
- Frantz, R. ve Leeson, R. (2013). *Hayek and Behavioral Economics*. London: Palgrave Macmillan.
- Galeotti F. ve A. Karakostas (2010), "The Promise of Behavioral Economics", <http://www.uea.ac.uk/eo/essays/volume1/Fabio+the+promise+of>, (Erişim: 02.10.2010).
- Galizzi, M. & Whitmarsh, L. (2019). Spillovers: A Methodological Review and Checklist. *Frontiers in Psychology*, 10 (342), 1-15.
- Galizzi, M. (2017). *Behavioral Aspects of Policy Formulation: Experiments. Behavioral Insights*, Nudges. M. Howlett,, I. Mukherjee, and S. Fraser (Ed.), Handbooks of Research on Public Policy (s. 410-430) içinde. UK: Edward Elgar Publishing.
- Geiger, N. (2015). The Rise of Behavioural Economics:A Quantitative Assessment. *Schriftenreihe des Promotionsschwerpunkts Globalisierung und Beschäftigung*, 2- 4.
- Genesove, D. ve Mayer, C., 2001, Loss Aversion And Seller Behaviour: Evidence From the Housing Market, *Quarterly Journal of Economics*, 121, 1133–65.
- Gopalan, M. Ve Pirog,M.A. (2017). Applying Behavioral Insights in Policy Analysis: Recent Trends İn The United States. *Policy Studies Journal*, 45(S1), 82-114.
- Halpern, D. (2015). *Inside the Nudge Unit: How Small Changes Can Make a Big Difference*. London: WH Allen.
- Hansen, P.G. & Jespersen, A. (2013). Nudge And The Manipulation of Choice: A Framework fort he Responsible Use of the Nudge Approach to Behaviour Change in Public Policy. *Cambridge University Press*, 4(1), 3-28.
- Hatipoğlu, Y. Z. (2012). *Davranışsal İktisat: Bilişsel Psikoloji İle Krizi Anlamak*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hausman, Daniel M. (2010). Hedonism and Welfare Economics, *Economics and Philosophy*, 1(26), 321–344.
- Heywood, A. (2012). *Siyaset*, (B. B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu ve A. Yayla, Çev.). Ankara: Liberte.
- İnci, T. & Govdere, B. (2020). Davranışsal Ekonomide Eğitim Ve Bazı Davranışsal Yanılgı Kalıplarının Eğitim Üzerindeki Etkileri. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 2(4), 1-14.
- İskender, D. (2019). *Davranışsal İktisat ve Deneysel İktisattan sonra Nöro iktisat* (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İstiklalimiz ve istikbalimiz söz konusu olduğunda ne yapabileceğimizi Afrin’de, Cerablus’ta, El Bab’ta gösterdik” <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92014/-istiklalimiz-ve-istikbalimiz-soz-konusu-oldugunda-ne-yapabilecegimizi-afrin-de-cerablus-ta-el-bab-ta-gosterdik-> (Erişim Tarihi: 10.12. 2018)
- Jager W., M.A. Janssen, H.J.M. De Vries, J De Greef, C. & Vlek, C. (2000). The Human Actor in Ecological-Ecoomic, Behaviour in commons dilemmas: Homo Economicus and Homo Psychologicus in an Ecological-Economic Model, *Ecological Economics*, 1(35), 357-379.

- John, P. (2018). *How Far to Nudge? Assessing Behavioral Public Policy*. Edward Elgar, USA: Publishing UK
- Jung, J. Y. & Mellers, B. A. (2016). American Attitudes Toward Nudges. *Judgment and Decision Making*, 11(1), 62–74.
- Kahneman, D. (2003). A Psychological Perspective on Economics. *The American Economics Review*, 93(2), 162-168
- Kahneman, D. (2003). Maps of Bounded Rationality: Psychology for Behavioral Economics. *American Economic Review* 93(5): 1449-1475.
- Kamber, S. C. (2018). Davranışsal İktisat ve Rasyonellik Varsayımı: Literatür İncelemesi, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 168-199.
- Kangal A. (2013). Mutluluk üzerine kavramsal bir değerlendirme ve Türk hanehalkı için bazı sonuçlar. *Electronic Journal of Social Sciences*, 12(44), 214 – 233.
- Kapıcı, N. (2020). Neoklasik İktisat Teorisi. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 6(2), 242-248.
- Karabulut, G. (2008). Türkiye'de İktisadi Güven: Uluslararası Bir Karşılaştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 123-128.
- Karagöl, V. (2020). Kalkınma İktisadına Farklı Bir Bakış Açısı: Davranışsal Kalkınma İktisadı. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 46-54.
- Kaymakçı, Ö. B. (2015). *İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar*. Politik İktisadın Rasyonel Temelleri (s.51-71). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, E. (2020). Kamu Politikalarında Davranışsal İktisadın Önemi: Dünya ve Türkiye'den Uygulama Örnekleri, *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi* 4(1), 237-262.
- Kılıç, E. (2020). Kamu Politikalarında Davranışsal İktisadın Önemi: Dünya Ve Türkiye'den Uygulama Örnekleri. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 4(1), 237-262.
- Kingdon, J. W. (2014). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. Pearson Education Limited: Londra.
- Knoepfel, P., Larrue, C., Varone, F. & Hill, M. (2007). *Public Policy Analysis*. Great Britain: Beacon House.
- Köktaş, Ö. F. (2015). *Kamu politikası yapım sürecinde düşünce kuruluşlarının rolü ve etkinliği: Seta Vakfı örneği* (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köseoğlu, Ö. (2013). Meslek, Sanat ve Disiplin Olarak Kamu Politikası: Türkiye'ye İzdüşümleri. *Bilgi*, 15(1), s. 4-36.
- Kurtoğlu, R. (2017). *Nöro finans*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Kuşseven, A. (2022). *Devlette Davranışsal Kamu Politikalarının Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci: Türkiye Örneği*. (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükseren, F. B. (2023). *Neoliberal Politika Çerçevesinde Şili'deki Emeklilik Sistemi*. (Yüksek Lisans Tezi), KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Lourenço, J. S., Ciriolo, E., Almeida, S. R. & Troussard, X. (2016). *Behavioural Insights Applied to Policy: European Report*.
- Lucas Jr, G. M., & Taic, S. (2015). Behavioral public choice and the law. *W. Va. L. Rev.*, 118, 199.
- Meral, H. & Arıcan, E. (2020). Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım: Türkiye İçin Bir Uygulama. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22), 190-212.
- Mola, H. (2021). Davranışsal İktisat Perspektifinden İktisadi Karar Alma Sürecinde Gizli Tuzaklar ve Dürtmeler. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 20- 35.

- Mongin, P., Cozic, M. (2014). "Rethinking Nudges". https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2529910 (Erişim Tarihi: 04.03.2018).
- Mullainathan, S. & Shafir, E. (2013). *Scarcity: Why Having Too Little Means So Much*. Henry Holt and Company.
- Nacak, O. (2014). Kamu Politikalarının Belirlenmesinde Yeni İletişim Araçları ve Sosyal Ağları Rolü, *Akademik Bakış Dergisi*, 46(51), 100-116.
- OECD (2017), *Behavioural Insights and Public Policy: Lessons from Around the World*, Paris: OECD Publishing.
- OECD (2019). *Tools and Ethics for Applied Behavioural Insights: The BASIC Toolkit*. Paris: The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).
- Ogaki, M. & Saori C. Tanaka. (2017). *Behavioral Economics*, (pp. 3-22). Springer Singapore.
- Oliver, A. (2013). From Nudging to Budging: Using Behavioural Economics to Inform Public Sector Policy. *Journal of Social Policy*, 42(4), 685-700.
- Oliver, A. (2015). Nudging, Shoving and Budging: Behavioural Economic Informed Policy, *Public Administration* 93(3), 700-714.
- Ozdemir, S. (2019). Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Davranışsal İçgörü. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (34), 247-274.
- Önder, İ. (2004). İktisat ve Psikoloji İlişkisi Üzerine. *İktisat Dergisi* 463 (9): 53-58.
- Özalp, L. (2016). *İktisatta Refah Ve Refah Devletin İktisadi Analizi*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, G. (2009). *Türkiye'de Kamu Harcamalarının Sosyal Refah Devleti Anlayışı Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, S. (2019). Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Davranışsal İçgörü. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (34), 247-274.
- Özdemiray, S. M. (2023). Dürtme Kımıldat: Enerji Etiketlemesi Düzenlemesi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 23(1), 63-74.
- Özel, A. (2019). *Demografik Özelliklerin Satın Alma Kararları Üzerindeki Etkisinin Davranışsal İktisat Bağlamında İncelenmesi: Malatya Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Malatya.
- Parlak, B. (2011). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, Public Administration Dictionary. MKM Yayıncılık: Bursa.
- Perloff, J. M. (2018). *Behavioral Economics. Microeconomics Theory and Applications with Calculus* (Fourth Edition, Global Edition) (117-120). Essex: Pearson.
- Philips, K. (2018). "Applying Behavioral Science Upstream in the Policy Design Process". <https://behavioralscientist.org/applyingbehavioral-science-upstream-in-the-policy-design-process/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020)
- Ramakuru, N (2018). "Nudging for Change: Part 1 of 2". <https://urbandesigndesigncollective.wordpress.com/2018/01/01/nudging-for-change/>. (Erişim tarihi: 18.06.2020).
- Reisch, L. A. & Sunstein, C. R. (2016). Do Europeans Like Nudges?, *Judgment and Decision Making*, 11(4), 310-325.
- Ruben, E. & Dumludağ, D. (2015). Davranışsal İktisadın Gelişimi. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 5(58), 4-9
- Ruben, E. & Dumludağ, D. (2015). *İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar*. İktisat ve Psikoloji. Ed. E. Ruben vd. Ankara: İmge Kitabevi.

- Sabuktay, A. (2011). *Hukuk-Siyaset Kuramı ve Kamu Yönetimi. Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları*. F. K. (Editör) içinde, *Hukuk-Siyaset Kuramı ve Kamu Yönetimi* (67-72). Ankara: TODAİE.
- Schein, A., Hardy, T. Ve Gornall, K. (2020). *New Guidance on Conducting Energy Consumption Analysis*. The Behavioral Insight Team.
- Schultz, D. (2014). *Encyclopedia of Public Administration and Public Policy Facts on File Library of American History*. New York: Infobase Publishing.
- Sendhil, M. & Richard T. (2004). Behavioral Economics. *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. 1094-1100.
- Sent, E. M. (2004). Behavioral Economics: How Psychology Made Its (Limited) Way Back Into Economics. *History of Political Economy*, 36(4), 735-760.
- Serim, H., & Arıkan, G. (2021). Sağlık hizmetlerinde davranışsal iktisat yaklaşımı: Türkiye'deki sağlık sistemi için öneriler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(32), 1352-1375.
- Shafir, E. (2013). *Introduction. The Behavioral Foundations of Public Policy*. (içinde). (Ed: Shafir, E.). Princeton University Press.
- Shavell, S. (2003). Economic Analysis Of Welfare Economics, Morality And The Law, National Bureau of Economic Research, *Working Paper* 9700.
- Sickert, C. (2009). *Homoeconomicus*, Jan Pell and Irene van Staveren (Ed), Handbook of Economics and Ethics içinde (223-229), Edward Elgar Publishing.
- Slovic, P., Griffin, D., & Tversky, A., 2002, *Compatibility Effects in Judgment And Choice*, NY, US: Cambridge University Press.
- Smalskys, V. (2019). Institutionalisation of Behavioural Insights in Public Policy. *Viešoji Politika ir Administravimas*, 18(3), 95-113.
- Smith, K. B. & Larimer, C. W. (2009). *The Public Policy Theory Primer*. Westview Press: Philadelphia.
- Sonkur, G., & Kılıçaslan, A. (2022). Davranışsal Yaklaşım Perspektifinden Vergi Uyum. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 57-64.
- Soydal H. (2010). *Yeni Ekonomi Kuantum-Nöro ekonomi*, İstanbul: Palet Yayınları.
- Soyer, E., (2015), *Davranışsal İktisat ve Politika Geliştirme*, İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sunstein, C. R. (2014). Nudging: A Very Short Guide. *Journal of Consumer Policy*, 37(4), 583-588.
- Şahin, M., & Tülüce, N. S. (2023). Sağlık Hizmetlerini İyileştirmede Alternatif Bir Yaklaşım: Dürüme. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 26(1), 255-278.
- Şeniğne, B. (2011), Rasyonallite kavramına deneysel ve davranışsal iktisat bağlamında yeni bir bakış açısı: Nöro iktisat, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, H. (2018). *Davranışsal İktisadın Politika Yapımına Etkisi*, Printed in London: British Library and Google Books.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. "1. Ulusal Davranışsal Kamu Politikaları Konferansı". <https://ticaret.gov.tr/haberler/1-ulusal-davranissal-kamupolitikalari-konferansi> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)
- Tan. G. (2022). Davranışsal İktisat Çerçevesinde Tüketici Davranışları İncelenmesi: Karaman İlinde Bulunan Katılım Bankası Çalışanları Örneği. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 2(2), 233-237.
- Tekin, A., & Gürçam, Ö. S. (2019). Davranışsal İktisat Ve Vergi Uyumu Arasındaki İlişki Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 65-76.

- Thaler, R. and Benartzi, S., 2004, Save More Tomorrow: Using Behavioral Economics in Increase Employee Savings, *Journal of Political Economy*, 164-187.
- Thaler, R. H. (2016). Behavioral Economics: Past, Present, And Future. *American Economic Review*, 106(7), 1577–1600.
- Thaler, R. H. and Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. Yale University Press: New Haven.
- Thaler, R. H. ve Sunstein, C. R. (2019). *Dürtme: Sağlık, Zenginlik ve Mutluluk İçin Alınan Kararları Geliştirmek Üzerine*, İstanbul: Pegasus.
- Thaler, R. ve Sunstein, C. (2018). *Dürtme (Nudge) Sağlık, Zenginlik ve Mutluluk İçin Alınan Kararları Geliştirmek Üzerine*. (6. Bs.). (E. Günsel, Çev.). İstanbul: Pegasus Yayıncılık.
- Thaler, R.H., Sunstein, C.R. (2008). *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness*, Yale University Press, New Haven.
- Toigonbaeva, D., & Eser, R. (2011). Psikoloji ve iktisadın birleşimi olarak, davranışsal iktisat. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 287- 321
- Tomer, John F. (2007). What is Behavioral Economics?, *The Journal of Socio Economics* 36 (3): 463-4
- Topkaya, Ö. (2016). Sosyal Politika Bağlamında Dünyada Sağlık Politikalarının Tarihsel Gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 707-722.
- Türköne, M. (2008). *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Ulaş, S.E. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Umut Günay (2021). *Emeklilik Dönemindeki Refah İçin Bireysel Finansal Planlamanın Önemi: Sigorta Sektörü Çalışanları İçin Bir Anket Uygulaması*, (Doktora Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü.
- Uzun, H. (2021). *Kamu Politikası Analizi: Türkiye'nin Kamu Özel İş Birliği Politikası*, (Doktora Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ürünal, A. A. (2022). *Kamu Politikalarına Davranışsal Yaklaşım: Davranışsal Kamu Politikası Özelinde Bir Uygulama*, (Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ürünal, A. ve Emini, F. T. (2020). Kamu Politikalarına Davranışsal Yaklaşım Behavioral Approach To Public Policy Avni Akın Ürünal. *Bildiriler*, 31-800
- Vargas, M. H. ve Roldán Restrepo, D. (2019). The Instruments of Public Policy. A Transdisciplinary Look. *Cuadernos De Administración (Universidad Del Valle)*, 35(63), s. 101-113.
- Viscusi, W. & Gayer, T. (2015). *The Behavioral Public Choice: The Behavioral Paradox of Government Policy* (Mercatus Working Paper), Mercatus Center at George Mason University.
- Viscusi, W. K., & Gayer, T. (2015). Behavioral public choice: The behavioral paradox of government policy. *Harv. JL & Pub. Pol'y*, 38, 973.
- Whitehead, M., Jones, R., Howell, R., Lilley, R. & Pykett, J. (2014). *Nudging All Over the World: Assessing the Global Impact of the Behavioural Sciences on Public Policy*. Economic and Social Research Council.
- Wilkinson N. & Matthias Klaes. (2012). *An Introduction to Behavioral Economics*. Inglaterra: Palgrave Macmillan.
- Yalçın, Ö. G. H. (2012). Sosyal beceri seviyesinin okul öncesi öğretmenlerinde incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 1(29), 1-11.
- Yanoff, T.G. ve Hertwig, R. (2016). Nudge Versus Boost: How Coherent are Policy and Theory? *Minds&Machines*. 26(149), 149-183.

- Yavuzaslan, K. (2018). Deneyisel İktisat ve Kültürel Farklılıkların Deneyisel İktisatla İfadesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 217-231.
- Yazar, B. (2018), Dürtme: Sağlık, Zenginlik ve Mutlulukla İlgili Kararları Uygulamak, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 187-190.
- Yener, D. (2018). Davranışsal İktisat ve Tüketici Davranışları. *Bilim Evi İktisat Dergisi*, 1, 122-135.
- Yerlikaya, F. B., & Altan, Y. (2022). Yeni Kamu İşletmeciliği Kapsamında Yeni Kurumsal İktisat Anlayışının Kamu Kurumları Üzerindeki Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(44), 140-159.
- Yıldız, M. ve Sobacı, M. Z. (2013). *Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi: Genel Bir Çerçeve*. Yıldız ve Sobacı (Ed.), Kamu Politikası Kuram ve Uygulama (ss. 16-42). Ankara: Adres.
- Yıldız, M. Ve Sobacı, M.Z. (2015). Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi Genel Bir Çerçeve'. Kamu Politikası Kuram ve Uygulama (içinde). Yıldız ve Sobacı (Ed.), Ankara: Liberte Yayınları.
- Yılmaz, N. (Ed.). (2023). *Güncel Ekonomi, Tarım, Finans ve İşletme Analizleri*. Ankara: Efe Akademi Yayınları.
- Yılmaz, V. ve Canbazer, C. (2020). Kamu politikalarına davranışsal yaklaşım ve Türkiye'ye yansımaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1827-1854.
- Yiğit, A. G. (2018). Davranışsal İktisadin Anlaşılmasına Yönelik Bir Literatür Taraması. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(02), 161-190.